

50

ULDUZ

№ 60 (580)

WWW.AYB.AZ
WWW.AZYB.AZ

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ SENTYABR 2017

- ✓ Gülsən Kəngərlinin ekspertizası
- ✓ Varisin özüylə söhbəti və hekayəsi
- ✓ “Qaranlığın işığında”
- ✓ Qısa fikirlər xəzinəsi
- ✓ “Raşemon”, “Qızıl Şir” və “Oskar”
- ✓ Dərgidə kitab

BU SAYIMIZDA

3

Gülşən KƏNGƏRLİ
Ədəbi kübarlıq
dərgisi

6

VARIS
özüylə söhbəti
və hekayəsi

21

qısa fikirlər
xəzinəsi

26

Bəhruz AXUNDOV
Qaranlığın
ışığında

13

Xəyalə SEVİL
şəir vaxtı

15

Ceyhun
MUSAOĞLU
nəşr

33

Səfurə
ÇƏRKƏZQIZI
nəşr

18

Arzu HÜSEYN
şəir vaxtı

43

Vaqif YUSİFLİ
tənqid

46

Yuliya ALEYÇENKO
tərcümə saatı

47

Afət VİLƏŞSOY
üç hekayə

50

Adil
MİRSEYİD
poema

56

Samirə ƏŞRƏF
sənət

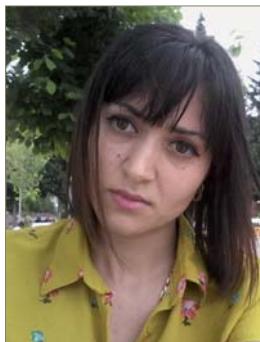
60

Hicran
HÜSEYNOVA
ısti şeir

61

Kamil
ƏFSƏROĞLU
tribuna

65

Aygün SADIQ
debüt

66

Vəfa
MÜRSƏLQIZI
nəşr

69

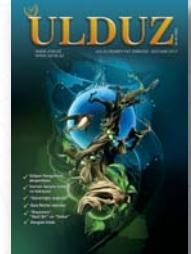
Ruslan NADİR
debüt

71

Nizami Cəfərov,
yaxud yeni yaşıñ
akademik zırvəsi

77

Şəfa VƏLİ
dərgidə kitab

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi və
«Ulduz» jurnalının kollektivi

Baş redaktor
Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti

Təranə Vahid
(Baş redaktor müavini)

Heyat Şəmi

Elçin Mirzəbəyli

Xəyal Rza

Səhər

Xanəmir

Rəsmiyə Sabir

Elxan Yurdoglu

Nuranə Nur

Anar Amin

Elmar Vüqarlı

Ələmdar Cabbarlı

Qılman İman

Hafiz Hacxlal

Nisəbəyim

Fərid Hüseyn

Məşhəti Musa

Elsən Əzim

Seyfəddin Altayı

(Türkiyə)

Xaqani Qayibli

(Estoniya)

Baloğlan Cəlil

(Başqırdıstan)

Saodat Muxammadova

(Özbəkistan)

Nilufər Şixli

(Rusiya)

Bədii redaktor

Ədalət Həsən

Ünvanı: Az-1000, Bakı,

Xaqani küçəsi, 25

ulduz_dergisi@mail.ru

dursul@mail.ru

www/ayb.az

Telefon: 498-72-43

Çapa imzalanıb: 19.09.2017

«Ulduz» jurnalı
redaksiyasında yığılib
səhifələnib. «Təhsil Nəşriyyat-
Poliqrafiya» müəssisəsində

çap olunub.

Sifariş. №121, Tiraj: 300

Qiyməti: 2 man.

1967-ci ildən çıxır

Şəhadətnamə № 238

Nömrənin eksperti:

Nərgiz Cabbarlı

**«AZƏRMƏTBuatYAYIMI»
AÇIQ SƏHMDAR
CƏMİYYƏTİ**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «Mətbuatyayımı» şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«QAYA»
MƏTBuat YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «QAYA» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«EKSPRESS»
MƏTBuat YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «EKSPRESS» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

Jurnalın

1 aylıq abunə qiyməti – 2.00 man.

6 aylıq abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılımaq istəyənlər:

**440 – 27 – 85
440 – 39 – 83
440 – 46 – 94**

**564 – 63 – 45
598 – 35 – 22
556 – 67 – 13
564 – 48 – 96**

**437 – 28 – 10
408 – 17 – 51**

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISNN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 2 AZN

Gülşən ƏLİYEVA-KƏNGƏRLİ,

professor

Ədəbi kübarlıq dərgisi

(“Ulduz”un avqust sayı haqda qeydlər)

Xalqların ictimai fikir tarixində mətbuatın rolü əvəzsizdir. Xüsusilə, XIX əsrдən üzü bəri öz intensiv inkişafı ilə cəmiyyətin həyatına, milli mənəviyyata və mədəniyyətə qüvvətli surətdə təsir edən mətbuatın tarixi rolü böyükdür. Mətbuat millətin varlığını əks etdirən sənəd, kimlik vəsiqəsidir. Yaxın iki əsrin tarixi təc-rübəsi göstərir ki, millətlərin tarixi, ədəbiyyat və mədəniyyəti, hakim ideologiyaların siyasi basıncı altında yanlış öyrəniləndə – tarix və ədəbiyyat kitablarında öz real obyektiv mənzərəsini tapmayanda mətbuat etibarlı məxəz və sənəd rolunu oynayıb.

Alımlər arxivlərdə, fondlarda, muzeylərdə saxlanılan əprimiş qəzet və jurnal vərəqlərini toplayaraq obyektiv elmi həqiqəti bərpa etmişlər. Xüsusən, müstəqilliyimizin yenidən bərpası dövründə bu iş daha da aktuallaşmış, Sovet dönməmində yasaq olunmuş, yanlış öyrənil-

mış ədəbi-tarixi mərhələlər, şəxsiyyətlərin irsi məhz ədəbi mətbuat sayəsində araşdırılaraq həqiqi mənzərəsini bərpa etmişdir.

Bütün dövrlərdə milli mətbuat milli-ictimai fikrə, milli-mənəvi özünəqayıdışa, istiqlal məfkurəsinə xidmət etmişdir. Məsələn, XIX əsr rus ədəbi-ictimai fikrinin tarixi təkamüllündə “Sovremennik” dərgisinin əhəmiyyəti böyük idi. XX əsr Azərbaycan ədəbi-tarixi və ictimai prosesinə “Əkinçi”, “Kəşkül”, “Kaspi”, “Həyat”ın ənənələrini davam etdirən, türkçülük və azərbaycanlılıq kimi məfkurə axınlarına rəhbərlik edən “Füyuzat” və “Molla Nəsrəddin” məcmuələri formalaşdırılmışdı. Müasirləri “Molla Nəsrəddin”i “ədəbi dövrün başçısı” (Y.V.Çəmənzəminli) adlandırdılar.

Müasir kürəsəlləşmə və bundan dolayı ədəbi-ictimai hərc-mərclik dövründə də bizim müəyyən ənənələrə malik rəsmi ədəbi jurnal-

larımız – “Azərbaycan”, “Ulduz”, “Qobustan” əzmlə ədəbi prosesə rəhbərlik edir, bədii intellektual səviyyəni qorumağa çalışırlar. Bu baxımdan müstəqil Azərbaycanın ədəbi gəncliyinin doğma jurnalı olan “Ulduz” fədakarlıqla dövrün ədəbi-bədii tələbləri səviyyəsində çap olunur. Ədəbi gəncliyin yaradıcılıq axtarışları bütövlükdə milli ədəbiyyatımızın tale məsələsidir. Çünkü yeni başlayan, əcnəbi cərəyan və nəzəriyyələrin cazibəsinə doğru həvəslə gedən yaradıcı gəncliyi vaxtında doğru yola istiqamətləndirmək jurnalın başlıca vəzifələrindəndir.

“Ulduz” türkçülük və azərbaycançılıq məfkurələrinə əsaslanaraq müasir Azərbaycan ədəbiyyatını dünya və ümumtürk arealı kontekstində əks etdirir. Jurnalın eksperti olduğum avqust (2017) sayı bunu əyani surətdə əks etdirir.

Jurnalın bu sayı İbrahim İlyaslinin “Üzüdan yerinə” adlı ekspert rəyi ilə açılır. Həmişə olduğu kimi, nəfis şəkildə, dolğun məzmunda çap olunan avqust nömrəsinə toplanmış yazılar bir neçə qrupda təsnif edilə bilər:

1. Müasir Azərbaycan gənclərinin ədəbi-bədii yazıları. Zəmiq Mehdisoyun “Özüylə səhbət”i və şeirləri, Səhər Əhmədin “Ədəbi aylılıq”, Xan Abdullanın “Şahid”, Aybəniz Məmmədəliyevanın “Televizor”, İlhamə Həsənlinin “Ömrümün 17-ci payızı idi” hekayələri, gənc şairlər Tural Turanın, Habil Rzanurun, Hafiz Hacixalının, İltimas Səmiminin, Allahşükür Ağanın şeirləri yer alır.

2. Dünya bədii-fəlsəfi fikrindən tərcümə olunmuş seçmə nümunələr. Bu sıradə Benjamin Franklin, Ralf Emerson, Avraam Linkoln, Mark Tven, Bernard Şou, Rūnoske Akutaqava kimi müəlliflərin qısa tanıtımıla aforizm xarakterli fikirləri təqdim olunur.

Anri Bergsonun “Fəlsəfənin şairi” əsəri və aforizmləri, Haynrix Böllün “Mənim bahalı ayağım” hekayəsi, Pol Osterin sənət haqqında geniş müsahibəsi, Mar Bayjiyevin “Səhv” hekayəsi jurnalın əsas hissəsini işgal edir. Redaksiya bu sıraya türk elindən Funda Gökçenin, Təbriz elindən Kiyan Xiyavın şeirlərini də daxil etməyi unutmayıb.

BU SAYIMIZDA

<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 3 İbrahim İLYASLI Üzü dan yerinə... </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 23 Tural TURAN şeir vaxtı </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 47 Xan ABDULLA nəşr </div>
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 7 Zəmiq MEHDİSOY öztüylə səhbəti və şeirləri </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 24 Ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatı laureatları </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 55 Hafız HACKALIL "Məxix" havası əşti... </div>
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 12 Sahar ƏHMƏD ədəbi aylığı </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 33 Habil RZANUR şeir vaxtı </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 71 Pol OSTER müsahibə </div>
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 14 Bahruz AXUNDOV Unusulmaz nəşir </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 35 Haynrix BÖLL Manim bahali ayağım </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 79 Aybanız MƏMMƏDDƏLİYEVƏ hekaya </div>
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 19 Qısa fikirlər xazinası </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 37 Əlisafdar HÜSEYNOV "Kinonun fəlsəfəsi" mövzusundan 3 frägment </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 81 Mar BAYJIYEV tərcümə sahə </div>
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 64 Funda GÖKÇEN Türk əli </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 85 Atababa İSMAYİLOĞLU novella </div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 87 İlhamə HƏSƏNLÜ début </div>
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> 92 dərgidə kitab </div>		

Azərbaycan Yazarlar Birliyi və
«Ulduz» jurnalının kollektivi

Təsticilər:
 Qulü Ağşas

Redaksiya heyəti:
 Tarana Vahid
 (Baş redaktör müavini)
 Heyat Şəmi
 Elçin Məmmədov
 Xəyyab Rza
 Sahar
 Xanom
 Rəsmiyə Sabir
 İlhamə Həsənlü
 Nurana Nur
 Anar Amin
 Elmər Vüqar
 İlman İsmayılov
 Qılman İsmət
 Hafız Hacızallı
 Nisabeyli
 Faiq Məmmədyarov
 Məhədi Müsətib
 Elşan Əzim
 Seyfiddin Alayı
 (Türkmenistany)
 Kaxan Qayıbov
 (Estoniya)
 Haligjan Cəli
 (Bələdiyyə)
 Saadat Muxamedov
 (Özbəkistan)
 Nilufur Səfi
 (Rusiya)

Bədii redaktor:
 Ədalət Həsən

Ünvan: Az-1000, Bakı,
 Xaçani küçəsi, 25
 ulduz_dergisi@mail.ru
 dərzi@ulduz.az
www.ulduz.az

Telefon: 498-72-43
 Cəpa imzalanıb: 21.08.2017
 «Ulduz» dərzi 2017-ci il əsasında
 yığılıb sahifələşib. «Təhlil
 Növbətiyat-Polygraph»
 məsəssəsindən
 çap olunub.
 Sifariş: 099, Tigr 300
 Qiyməti: 2 man.

**1967-ci iləndən cənər
 Şəhadətnamə № 238**
Nömrənin eksperti:
 Gülsən Kongarlı

3. Jurnalda dəyərli ziyalı Bəhruz Axundov haqqında Mustafa Çəmənlinin "Unudulmaz naşır" adlı kövrək yazı – elegiyası yer alır. Tanınmış ədəbiyyatşunas, professor Asif Rüstəmli "Vətənpərvərlik poeziyası" məqaləsi ilə "Ulduz"un avqust sayına ədəbi-nəzəri yenilik gətirir.

Lakin dərginin bu sayında diqqəti çəkən, ona intellektual səviyyə bəxş edən tanınmış kinoşunas Əlisəfdər Hüseynovun "Kinonun fəlsəfəsi" silsiləsindən olan "Reallığın illüziyası, yoxsa simulyasiyası", "Kinonun narratoloji aspektləri" və "Azadlığı istəmirəm zərrə-zərrə, qram-qram" adlı məqalələridir. Avqust sayının yazı mənzərəsi belədir. Başqa cür desək, dərginin ədəbi siyaseti belə bir bədii-fəlsəfi rəngarəngliyin yaratdığı mürəkkəblik kontekstində müəyyən olunur: Hər şeydən bir az, az olsun, yaxşı olsun, bunları bilmək maraqlıdır.

XX əsrin əvvəllərində dəbdə olduğu kimi – ordan-burdan... Əslində, müasir dünyada, o cümlədən bizim Azərbaycanda da belədir: dis-harmoniya harmoniyanın bir formasıdır. İndi ehkam yaradan qaydalara qarşı mübarizə gedir, "Ulduz" da bu ədəbi hərc-mərclik içərisində inam və inadla özünü axtarır və tapacaq.

İstedadla yaradılmış ədəbiyyati sevən klassik ədəbiyyat tədqiqatçısı olan bir ekspertin jurnal haqqında rəyi onu daha sanballı görmək naminə söylənilən arzu və təkliflərdən başqa nə ola bilər?!

1. Təsnifatdan da göründüyü kimi, jurnal gənc yazıçıların bədii yaradıcılıq axtarışları ilə bağlı problemlərə az yer verir: cəmi dörd gənc yazıçının hekayəsi! Gənc poeziya nisbətən geniş əhatə olunub.

Müasir gənc ədəbiyyat haqqında ədəbi-tənqid məqalələr və resenziyalar yox dərəcəsindədir. Jurnal ədəbi-tənqid vasitəsilə gəncliyin bədii axtarışlarının dövrün qlobal problemlərinə yönəltməyə nail olmalıdır.

Bu gün dünyada, o cümlədən, bizdə multi-kulturalizm adı altında insanın qəlbi və zəkası uğrunda müxtəlif dinlərin, məzhəblərin, təriqətlərin, missiyaların mübarizəsi gedir. Həmişə olduğu kimi, bədii ədəbiyyat, əlahəzərət SÖZ bu çətin durumda öz bədii fəlsəfi gücü ilə insanlara kömək etməli, onların çəşmiş ağlına, sıxılan qəlbinə yiyyə durmalıdır.

Xüsusən, gəncliyin güvənc yeri, çox şey umduğu "Ulduz" bu çətin və gərəkli işdə təşəbbüsü ələ almalıdır. Hələlik bu görünmüür.

2. Dünya ədəbiyyatından, xüsusən, türk, ərəb, fars ədəbiyyatından seçmə nümunələri orijinaldan tərcümədə çap etmək vacibdir.

3. Ümumiyyətlə, yaxşı olardı ki, jurnalda ancaq yaşı 35-ə qədər (elmdə olduğu kimi) olan gənc müəlliflər və onların yaradıcılığı haqqında ədəbi-tənqid yazılardən dərc olunsun. Onda jurnalın sayısındə Azərbaycanda gedən canlı ədəbi prosesi, necə deyərlər, isti-isti izləmək olardı. Bizcə, bu elə "Ulduz"un əsas ədəbi vəzifəsidir.

4. "Ulduz" bütün respublika ədəbi gəncliyinin dərgisidir. Təəssüf ki, bu dərgidə Azərbaycanın bölgələrində yaranan yeni ədəbiyyat, ədəbi-bədii axtarışlar kifayət qədər öz əksini tapmir.

5. Yaxşı olardı ki, jurnalda ədəbi müzakirələr keçirilsin, hər ilin sonunda jurnalın respublika miqyasında müzakirəsi baş tutsun.

Əlbəttə, ədəbiyyatda yaş senzi yoxdur. Əlisi Nəvai 9 yaşında məşhur şair idi. İndi bizdə elə şairlər var ki, 2, 3 cildlik "Seçilmiş əsərlər" i çap olunub. Ancaq içində dəyərli bir şeir tapılmışdır. Qocaman şair Oqtay Rza demişkən:

Atəşkəs var sənətdə,
Tənqidçilər atışmir.
Şeir yanan çoxalıb,
Ancaq şair çatışmir.

Sözümüzün canı budur ki, istedad jurnalda çap üçün başlıca meyar olmalıdır. İş də elə burasındadır ki, istedadı müəyyən etmək müşkül məsələdir. Bu müşkülü "Ulduz"un öz üzərinə götürməsini istərdik. Əminlik ki, o bunun öhdəsindən gələr.

Müasir ədəbi prosesin rəngarəng mənzərəsində "Ulduz"un mövqeyi aydın seçilir. Jurnal azərbaycanlıq məfkurəsini əsas götürərək müstəqillik epoxasının ədəbi-bədii qayələrini əks etdirməyə çalışır. Allah vergisi olan istedadada, təzə nəfəsə laqeyd qalmır. Elə bunun sayısında də öz bədii çap mədəniyyətini, ədəbi kübarlığını nümayiş etdirir. Arzumuz budur ki, o, dan ulduzu kimi ədəbiyyatımızın sübh şəfqlərində nur saçsın.

VARİŞ

özüy[ə] səhbəti...

- Hər halda, niyə yaşayırsan?

- Hər kəs dünyaya gələndə elə bilir ki, bu nizamı pozulmuş dünyada nəsə bir səliqə-səhman yarada biləcək. Amma nəinki yaradır, əksinə, öz səhvələri, qəbahətləri və günahları ilə hər şeyi bir az da bərbad eləyir.

Bizi işiq və istiliklə təmin etməyi boynuna götürən günəş yorulub qeyb olanda, hər halda lampanın və qızdırıcıının vasitəsi ilə onun yoxluğunu ötüşdürə bilirik.

İnsanları xoşbəxt etməyi də boynuna götürən gözə görünməz bir varlıq var. Əfsus ki, o, qeybə çəkiləndə yoxluğunu ötüşdurmək mümkün süzdür.

Biz həm də dünyaya xoşbəxt olacağımızı zənn etdiyimiz üçün gəlirik. Xoşbəxtlik adlı nəsnə irsən olan, keçici bir şeymiş, sən demə. Əgər bunu sənə topluma ötürülən (böyük, hegemon xalqın nümayəndəsi olmaq), yaxud fərdə ötürülən (imtiyazlı, varlı valideyinlərin övladı olmaq) miras kimi qoymurlarsa, onda əzabatəhkimli kimi ömrün uzunu əziyyətə qatlaş-a qatlaşa xoşbəxtlik divarına hörülən həmin o 10 hərfi özün axtarmalı olursan. Bizlərsə 10 hərfin ən yaxşı halda bircəciyini, ya ikisini tapa bilirik... Lap uzağı, üçünü. Vəssalam.

İnsan həyatının elə bir dönümü olur ki, 24 saat onunçün 25 qədər gəlir, elə bir dönümü də olur ki, 24 23-ə düşür. Biz indi 23-lərik. Və hətta 22-ləşən, 21-ləşənlərik.

- Niyə yazırsan?

- Uşaqkən Arzu baba hərəyə bir şey bağışlayırdı. Birisinə çəkic, birisinə iynə-sap, birisinə daxıl, birisinə top... Mənə də qələm verdi. Amma qələmdəm qələmə də fərq var, biləsiniz. Say-seçmə beş-on nəfər üçün 7500 Amerika dollarına Parker avtoqələmi də mövcuddur, mütəq əksəriyyət üçün 20 qəpiyə Çin diyircəkli qələmi də. Pozanların isə hamısı eyni cürdürlər. Qəpik-quruşadırlar.

Yaşayarkən o məşhur deyim var, "bütün sözlər söylənilib, yeni olan köhnənin zəif təkrarıdır", bax həmin o deyimin həqiqiliyinə dəfələrlə əmin olmuşam. Ona da əmin olmuşam ki, yeni həqiqətlərin hamısı köhnə Yalanların övladlarıdır.

Necədir sizinçün, sizə qalın bir dəftər ayrıla, ömrünüz boyu bala-bala yazmaq şansınız ola, amma siz dərhal son səhifəni yazasınız, tükəndirəsiniz, bitirəsiniz özünüüz...

- Yazdıqların arasında tez-tez rast gəlinir, sevgi nədir?

- Həyatım boyu maraqlı bir şeyi müşahidə etmişəm. Xırda marketlərdə cəmi bir qapı olur. Ordan həm girir, həm də çıxırsan. Böyük supermarketlərdə isə ayrıca giriş və ayrıca çıkış qapıları olur. Əsl, təmənnasız olan sevgi

aləminin də xırda marketlərdəki kimi cəmi bir qapısı var. Amma o qapı həm də böyük supermarketlərin giriş qapısındandır. Bu girişin əsla çıxışı yoxdur.

- Bəs nifrət nədir?

- Nifrət sevgisizlikdir. Sevgi dünyaya övlad gətirir, ağac əkir, bina tikir, musiqi bəstələyir, rəsm çekir. Nifrətsə öldürür, yandırır, uçurub-dağıdır, torpağa gömür. Özünüzə sual vermisinizmi ki, niyə nifrət mənşəli Şər həmişə sevgi mənşəli Xeyirdən üstün olur? Çünkü Xeyir abırlıdır, həyalidir, o heç vaxt səndən yapışmaq üçün əl uzatmaz. Şərinsə heç bir kompleksi yoxdur. O yapışar, tutar, sixar.

İndi cəmiyyətlər barışa yox, savaşa kökləniblər. Bütün barışlar mənəvi olanın, bütün savaşlar isə maddi olanın törəməsidir.

- Niyə sən və sənin kimilər uduzurlar?

- Çünkü qarınla, ayaqla, yumruqla, daxili və xarici orqanlarla bağlı hər şeyin bazarı var. Təkcə başla, beyinlə bağlı olanların bazarı yoxdur. Yemək (mağazalar, restoranlar), əylənmək (internet, musiqi və eyş-işrət yuvaları) və müalicə olunmaq (apteklər, klinikalar) böyük ehtiyac duyulan sahələrdir. Kitabınsa kitabı çoxdan bağlanıb, ona tələbat yoxdur. Bir zamanlar deyim var idi, “əvvəl gödəniyyət, sonra mədəniyyət.” İndisə bu deyim “əvvəl gödəniyyət, sonra gödəniyyət”

şəklini alıb. Beyin get-gedə öz çəkisini azaldır, beyin pəhrizdədir.

- Və nəhayət...

- Əlbəttə, fərqi var, özü də çox böyük fərqi var ki, sən qatara gecikərkən perronun harasında dayanmışan. Əgər əvvəlində, yaxud ortasındasansa, onda tərpənib getməkdə olan qatarın bir neçə vaqonuna atılmaq şansın qalacaq. Yox, əgər perronun axırındasansa, onda cəmi bir şansın olacaq – son qatara atıla bilmək.

Gəlin perrondakı yerimizə bir də baxaq. Qatara isə gecikməyimiz labüddür.

...və hekayəsi

İYİRMİ BİR

Absorbsiya – mayenin, qazın, işığın, səsin və qoxunun keçdiyi cismə hopması, onun tərəfindən udulmasıdır.

Hərdən yerin altındaqı-qışqır-bağırtı, haray, fəryad səsləri eşidirdim, göyün üzündən də şaqraq qəhqəhələr. Bilmirəm, ya ortada zaman səhbəti var idi, ayın iyirmi birimi idi, yoxsa neçə min neçə yüz iyirmi birinci ilmi

Yazıcıımız Fransadan təltif aldı

Azərbaycan yazıçısı Varis Yolçuyevin beynəlxalq miqyaslı uğurları davam etməkdədir. Bu dəfə yazıçımız Fransanın “L’Autographe” (“Avtoqraf”) almanaxına daxil edilmiş «İyirmi bir» adlı hekayəsinə görə Antuan de Sent Ekzüperi medalının nominantı elan olunaraq “Antuan de Sent Ekzüperi diploma”na layiq görülmüşdür.

Mükafatın təşkilat komitəsi rəsmisi Simon Qarnier yazıçımızın əsərini “İnsanla təbiətin mistik vəhdətinin gözəl nümunəsi” adlandırmışdır.

Xatırladaq ki, “L’Autographe” dünya yazarlarının seçmə nəsr nümunələrindən ibarət illik ədəbi almanaxdır. Almanax nəsr əsərini təqdim etməklə yanaşı, yazıçının xəttini də avtoqraf kimi oxucularına nümayiş etdirir.

Yazıcı Varisin Fransanın “L’Autographe” (“Avtoqraf”) ədəbi almanaxına daxil edilmiş “İyirmi bir” adlı hekayəsini oxucularımıza təqdim edirik.

idi, ya da məkan söhbəti vardı, qət edəcəyim məsafə iyirmi bir metrdənmi, kilometrdənmi ibarət idi, bu gün o səsləri daha aydın, daha gur eşitdim.

* * *

Bir qoca, bir uşaq, bir də mən üzü gündögəna gedirdik. Şəhərin ən son məhəlləsinin ən son binasının ən sondakı alaqqapısının qarşısından başımızın üstünə kölgə salmış qara qarğaların müşayiəti ilə birlikdə çıxmışdıq. Mən rənginə təəccübləndiyim həmin ala-bula alaqqapının ağızına çatanda qoca artıq orada dayanmışdı. Baş işarəmlə ona salam vermişdim, o gülümsəmişdi. Ardınca uşaq gəlmışdı, baş işarəsiylə bizə salam vermişdi, biz gülümsəmişdik. Sonra da qoca öndə, mən ortada, uşaqsa arxada yola düzəlmişdik.

Qocanın üz qırışlarının sayı mənim üst-üstə qalaqlanmış suallarımın, eləcə də uşağıın arzularının sayına bərabər olardı. Yalın təpəcikli bomboz bir çöldəydi, ara-sıra dəmir qırıntıları qalaqları, xırda-para tikililər gözə dəyirdi, toz-torpaq oyadıcısı külək başımızın üstündəki qarğaları, onların da başlarının üstündəki qısır buludları səylə harasa qovmağa cəhd edirdi.

Nə iş idisə oftalmoloq məsləhət görəndən bəri, yəni yeddi ildə ilk dəfəydi ki, taxdiğim eynəyim gicgahlarımı sıxırdı, mağazadan alındığımdan bəri, yəni on iki ildə ilk dəfəydi ki, saatim da dayanmışdı. Daha doğrusu, səniyəölçən hərəkətdə olsa da, əqrəblər donub qalmışdılар. Saniyələr dəqiqə ola bilmirdi.

Suallar lap canlanmışdı, addımlarımla sanki çalxalanır, nəfəsalımla elə bil qalxıbenirdi. Səbrimlə onların başlarından basıb yerlərində oturtmağa da ara-sıra cəhd edirdim.

Niyə?
Nə üçün?
Nə səbəbə?
Və s.

Bir kitabdan oxumuşdum ki, əslində, sual əvəzlikləri cavab almaq məqsədi ilə işlədilməlidir. Amma onu da bilirdim ki, bəzi sualların cavabı yoxdur, onlar özlüyündə həm də cavab əvəzlikləridir.

Anı bir həmlə ilə bir sual zənciri özünü önə soxa bildi. Hansı əsaslarla həyatın sayılıhesabı bilinməyən al-əlvən rəngləri ilə yanaşı, zülmət qarasının da yaranması, onun bütün digər rənglərin üst-üstə hamisindən bir baş güclü yaradılması səbəbləri, bir də cəmi bir həmləyə istənilən rəng çalarının üstünə yaxılıb özünün rənginə çevirə bilmək yenilməzliyinin niyə məhz ona - pisin, şərin, bədbəxtliklərin daşıyıcısına verilməsi soruşulurdu. Hardasa beş-altı ay idi, bu sual doğulmuşdu. Çəkisi ağır idi, tez-tez digərlərini altında qoyurdu.

Bu səhər mən nahar edəndə televiziyyada səhər programı gedirdi. Studiyanın rənglərini dekorasiyaçı rəssam, insafən, yaxşı seçmişdi, soyuq və isti rənglərin harmoniyasını tapa bilmüşdi, onlar bir-birini tamamlayırdı. Digəl, aparıcının zil qara rəngli, özü də parıltısıyla göz dələn kostyumu ekran hegemonluğunu ələ almışdı...

Yol hamar olduğu qədər də kələ-kötür, əslində, kələ-kötür olduğu qədər də hamar idi. Sürətimiz artıb-azalmırkı, eyni ahənglə, sinxron irəliləməkdəydi.

Susuz idik. Yorğun deyildik, amma. Mənzil başı bizi inadla özünə çəkirdi.

Olsun ki, qoca atam, uşaq övladım idi. Cizgilərimiz çox uyğun gəlirdi. Olsun, ən azı eyni bölgədən, bu da olmasa, eyni millətdən idik, yaxud da, ən azı, dini inancımız eyniydi. Amma bir-birimizə yad da ola bilərdik, deyəsən, fərqlərimiz də kifayət qədər idi.

Heç birimiz danışmırkıq, bəlkə də, danışmaq istəyirdik, danışa bilmirdik.

Qoca tez-tez səmaya boylanırdı, düşünərdin ki, dua edir. Uşaqsa gözünü yerə dikmişdi, bəlkə də, nəsə axtarırdı.

Yox, axı doğrudan, başımdan basan suallar dillənməyə inadla can atırdı və yalnız təpəcikli bomboz çöldə, qısır buludlarla vəhşi

küləyin bələdçiliyində öz cavablarına qovuşmaq ümidiylə qol-boyun idilər.

Bu gələn əski sual idi. Tələbəlik illərimdən mənə yoldaşlıq edirdi. Niyə həyat ən yaxşılırı tapdalayıb əzir, sindirir, sonra da nə əzik ələ gəlir, nə də cılık? Niyə? Nə üçün? Nə səbəbə?

Hər kəsin öz suallarına cavab almaq möhləti var. Mənimcün bu möhlətin məhz bu gün bitəcəyinə əmin idim. Bu yolçuluq boşuna olası deyildi ki!?

Bilmirəm, qocayla uşağın da özləriylə daşıdıqları cavabsız sualları var idimi? Var idisə, bu sualların çəkisi nə qədər idi, həcmi necəydi? Bilmirəm, yol yoldaşlarım da mənim kimi mənasızlığın mənasını axtarmağamı çalışırdılar?

Yoxsa onlar ayrı vağzalın, ayrı dayanaçağın, ayrı limanın adamlarıydı? Çalışdıqları da mənanın mənasızlığından qurtulmaq idi?

Tanıdım buranı. Uşaqlığımıda tay-tuşlarımla yay vaxtları tez-tez bura gələrdik. Onda buralar ucu-bucağı görünməyən iydəlik idi. Gələrdik, acgözlüklə yetişmiş iydələri dərib yeyər, ciblərimizə doldurardıq. İstifadəsiz bir köşk vardi, şiferinin üstündə iydə düzüb qurutmağımız da var idi.

Bizimcün bura təkcə doyunca iydə yeyib mədəmizi şənləndirdiyimiz üçün yox, həm də iydələr yetişməzdən öncə sarımtıl iydə çıxəklərinin təkrarsız qoxusu ilə ruh divarımızı şirələdiyimiz üçün də cənnət idi. Şəhərdən bura xüsusi olaraq çiçək qoxulamağa gələrdik, burnumuzu, ciyərlərimizi xoşbəxt edərdik.

Hər bir uşağın gündəlik müxtəlif şirniyyat və oyuncaq istəkləri ilə yüksəlmış şüurunun arzu qatı, demək olar, identikdir: uşaqların ilk arzuları mütləq bitkilərlə, quşlarla, heyvanlarla bağlı olur. Heç unutmaram, bir kürən dostum vardi, bir qohumlarigilin arxa eyvanında qaranquş yuva salmışdı. Evlərində it, pişik, tutuquşu, balıq saxlamağa valideyn icazəsi arzulayan dostlarımdan fərqli olaraq o kürən dostum arzulayırdı ki, kaş qaranquş onların da eyvanında yuva salsın. Bir ayağı eyvanda, bir gözü səmada bitmişdi. Günlər, aylar ötdükçə və insafsız qaranquş arzusunu

yerinə yetirmədikcə kürən dostum fikir eləyirdi, saralıb-solurdu... Elə arzusu gözündəcə də qaldı yazığın.

Mənimsə uşaqlıq arzum şah iydə tapmaq idi. İydə yetişən mövsümdə ağaclarда təkdəntəkə qaramtlı rəngli, dadlı və sulu, yarpaqların arasında bacarıqla gizlənmiş şah iydələr olurdı. Bəzi uşaqların rastına çıxmışdı şah iydə, mənsə, sadəcə, onu arzulaya-arzulaya, virtual dada-dada qalmışdım... Cox ümidli idim, hər mövsüm şah iydəni tapmamaq ümidsizliyimi növbəti mövsüm onunla mütləq rastlaşacağım əminliyi ilə ovudurdum.

Bir ili bura gələndə iydə ağaclarını doğrayan traktorla sahəni düzləyən qaramtlı, zəhrimər yağan sıfətli əmiləri görəndə başa düşdüm ki, arzuma daha heç vaxt çata bilməyəcəyəm. Böyüklərdən fərqli olaraq, uşaqlar arzularını pilləkən eləyib pillə-pillə onunla gələcəklərinə doğru dırmaşırlar. Pilləkənim qırıb-tökən bu zalim əmilərə o vaxt, yaxşı yadımdadır, yumruqlarımı düyünləyib, dodaqlarımı dişləyib qanadaraq, boğazımın şışmış damarlarının şahidliyi ilə "niyə?", "nə üçün?", "nə səbəbə?" suallarını yağdırılmışdım, amma sarı rəngli dev-traktorun gurultusu səsimi eşidilməz etmişdi...

Bir qədər də irəlilədik. Qarşısında ləngərləyə-ləngərləyə irəliləyən qocanın belində, sən demə, donqar var imiş. Get-gedə sanki bükülürdü, yumaqlaşındı kişi.

Arxaya boylandım, görüm, uşaq geriyə qalmayıb ki. Gəlirdi, özü də, hiss etdim, çox həvəsliydi, addımları rəqs edirdi...

Eynək nə pis sıxır gicgahlarımı...

Uzaqdan bozluğun böyük qara ləkəsi kimi görünən baxımsız qəbiristanlığı çatanda - diqqət etdim ki, qarğalar bizi həmin məkana təhvil verib geri döndülər - məhz həmin anda ilk dəfə yeraltı qışkırtı və bağırıtları daha gur eşitməyə başladım, üzümü səmaya tutduqda şaqraq qəhqəhələr də gurlaşdı.

Ala-bula rəngli darvazanın (belə bir rəngə bu gün artıq ikinci dəfə təəccübləndim) qarşısına pərcimlənmiş, ətrafında taxta kətillər düzülü iri taxta masanın yanından ehtiyatla

keçdik (taxtaların ucu çox sıvri idi), qəbiristanlığa daxil olduq. Artıq mən qocanın ləngliyindən fürsətlənin önə keçmişdim, onlar ardımca gəlirdilər. Qəbiristanlıq ensiz idi, ancaq uzandıqca uzanırdı. Torpağı susuzluqdan cedar-cadardı. İnsan o yana, nə bir quş, nə bir həşərat gözə dəyirdi. Yox, dəqiqliyə deyirəm, bir müddət bir qarışqayla rastlaşmaq inadiyla zənlə yerə, bir hörümçək sezməkçün daşa-divara, bir milçək görmək ümidiylə də havaya göz gəzdirdim. Yox idilər.

Bütün başdaşları aşmış, sinə daşları ovulmuşdu, qəbirlər tikan-qanqala bürünmüştü. Xeyli getdik. Lap girəcəkdə rastımıza çıxan yeni qazılmış boş bir qəbir fərqlilik təşkil etdiyindən beynimə nəsə şifre diktə edirdi sanki. Geri qayıdası oldum, həmin qəbrin qarşısında ayaq saxlayıb təəccüb içində, donmuş halda ölçülərinə tamaşa etdim. Onu kim qazmışdı, kiminçün qazmışdı? Lap təzə idi, torpağın təzə-tər qoxusu gəlirdi.

Yolumu davam edib qocayla uşağa çatannda yeraltı və yerüstü səslər bir qədər də gurlaşmışdı, hətta zəif iniltilər, xısaltılar, ahlar-oflar qamması bu azman gurultu oktavasının içində özünü bürüzə verə bilirdi. Yol yoldaşımıma barmağımla “sus” işarəsi verdim ki, səsləri daha aydın eşidim. Onlar onsuz da susqun idilər, amma işarəmdən sonra tam səssizlik yaratdılar. Deməzsənmış, öz içləri ilə nəsə qarmaqarışıq şeylər danışırlarmış...

Qəbirlərin arasıyla uzanan ensiz yolla bir xeyli irəlilədik. Təbii ki, bura müsəlman qəbiristanlığı idi. Məzarların bahalı qara və ağ mərmərdən olan aşmiş başdaşları sıralmışdı. Amma yox. Dəmir xaçlara bir bax. Xristian qəbiristanlığıydı, yəqin. Başı oval başdaşları... Aman, Tanrıım... Bu ki yəhudi qəbiristanlığıymış... Lənət şeytana. Qülləliyimş başdaşları... Bütpərəst qəbiristanlığıymış...

Baş və sinə daşlarındakı yazıları oxumağa cəhd etdim, oxuya bilmədim. Hərflər bir-birinə sarılmışdılar, mənə tanış gəlmədilər. Heç bir-birinə pərcimlənmiş rəqəmləri də tanımadığımı duydum. Deyəsən, yol yoldaşımlı da yazıları oxuya bilməyib məyus oldular.

Başdaşları yazılarını yazanların hamısı birinci həyatlarında doğum şəhadətnamələri yazanlar olublar. Bəlkə, neon işığının altında, kostyum-şalvarda, qısa saç düzümündə, əllərində diyircəkli qələm yazıblar yazıları... Bəlkə də, şam işığında, uzun və qıvrım saçlarla, ipək qaftanda, əli lələkli...

Özümlə ora daşıdığını suallardan biri – lap nimdaşı, gəncliyimdən, əsgərlik illərimdən qalanı daha ağır idi: Qüssə və kədər gətirəcək nəsnələr, həll olunmayan sorunlar, aldaniş və xəyanətlər, bir də yaşanan faciələr toplusunun – dörd hərfdə dörd milyard ağırlıq daşyan “dərd” adlı bir kabusun yaranışına nə ehtiyac varmış, görəsən? Olmazmı idi, yaranışında ancaq müsbətlər, yaxşılardır, xeyirlilər yaranayıdı, bunca sevinci axtalanmışlar, bunca cəza damğalıları olmayıyadı?

Susuzluğu get-gedə daha şiddətlə hiss edirdim. Dodaqlarım çatlayacaq həddə qurumuşdu. Ayaqlarım taqətdən düşməkdə, ardımca sürünməkdəydi...

Uşaq yerdən nəsə tapıb götürdü, onu qocaya göstərdi, gözləri bərəlmiş qoca başını tutdu. Sonra uşaq mənə yaxınlaşdı, göstərdiyi nəsnə nə idisə, ovcuna, barmaqlarına qarışdı, bir anda ovcu parçalandı, sallanan barmaqlarından yerə qan damcılıdı. Əski bir cəngavər dəbilqəsi və siniq mobil telefon korpusu atılıb qalmış həmin qan damçılanmış yer nədənsə şüuruma həkk olundu.

Hətta bir sual var idi ki, o, ağırdan da ağır idi. Niyə xoşbəxtlik hamı üçün eyni, əlcətan məsafədə gizlədilməyib? Niyə ali millət, böyük dövlət, hegemon din adlı dışarı, hakimiyyət, iearxiya, klan, region adlı içəri imtiyazlılar və bunlardan məhrum olan zavallılar mövcuddur axı? Niyə hədəf var, amma hədəfi vurmaq üçün hamiya eyni sayda patron paylanmır? Bəs tam patronsuz qalan biçarələr neynəməlidirlər axı?

Dodağım qaçıdı. Bu sual sonbeşiyimdir. Onu sevə-sevə əzizləməkdən doymuram.

Qəbirlərin aşmiş başdaşlarını hıqqına hıqqına qaldırmağa cəhədlər etdim. Çox ağır idilər, qaldırmaq bir yana, tərpətməyə belə

gütüm yetmədi. Qocayla uşaqlınsa mənə kömək etmək fikirləri yox idi. Qoca səmaya dua tuşlayırdı, uşaqla yenə baxışıyla yer-əşənlilik edirdi.

Başdaşlarından mənə boylanan şəkillərin hamısının baxışlarında sonsuz təəccüb və heyrət duyurdum. Bu təəccüb, bu heyrət burda uyuyan insanların sanki hamısını bacı-qardaş, valideyin-övlad qədər yaxınlaşdırıb doğmalaşdırılmışdı.

Diqqət etdikdə onların yaş fərqi, lap diqqət etdikdə heç cins fərqi də olmadığını duymağa başladım. Onlar uşaqlı, gəncəl, yaşlısı idilər, kişimi, qadınım idilər, bilinmirdi.

Birdən haradansa burnuma iydə çıçəyi qoxusu gəldi. Vallah, billah, iydə çıçəyi qoxusu idi. Gözümü qiyib tam ətrafa boylandım, tikanlıqdan savayı bircə kol belə görünmürdü. Qoxu get-gedə yaxınlaşır, iç-içə açılan köpükçüklərsayağı hər dəfəsində daha fərqli, məstedici,bihuşedici olurdu.

Anidən bu qoxunun haradansa yüksəkliklərdən, ənginliklərdən gəldiğini dedim. Buludlardan daha dərin, günəşə yaxın...

Və qəfildən mənə ayan oldu ki, bu qoxu Tanrıdan gəlir. Tanrı iydə çıçəyi qoxulu ətir vururmuş.

...Sonra qəbiristanlığın qurtaracağına yetişdik. Burada torpaqda cızılaraq bir qəbir yeri manşırlanmışdı, yanına iki kürək sancılmış, biri də yerə atılmışdı...

* * *

...Geri qayıdırıq, fikir burulğanında çabalaqdayam. Bircə anda sanki məni dəyişiblər, beynimin yaddaş guşəsinə əl gəzdiriblər. Bura niyə gəlmışik? Niyə məhz üçlükdə gəlmışik? Bu qəbiristanlıqla, bu şəxslərlə məni nə bağlaya bilər axı?

Yox, dəqiq bilirəm, bura gəlməzdən öncə cavabını axtardığım illərlə yığılib qalmış, fikrimə və hissərimə yük olan nəsə suallarvardı, bu sualların mövcudluğu xatirimdədir, ancaq hansı suallar idi, xatırlaya bilmirəm.

Birində nəsə rənglərdən söhbət gedirdi, deyəsən. Nə rənglər idi elə? Bəlkə, qızımın məktəbli akvarelinin rəngləri? Birində də nəsə sıurma, ciliklənmə mövzusu var idi. Həyat yoldaşım o gün tozunu silərkən büllur vazı salıb sindirmişdi, bəlkə, oydu?

Elə bil bayaq saatım dayanmışdı axı. Amma indi işləyir. Eynək də yerində bir az narahat idi elə bil. İndi o da rahatdır.

Nəsə məndə hissiyyat yaranıb ki, qocayla uşaqla dəyişilib, ölçüləri sanki bir qədər böyüüb. Qocanın qırışları, uşaqlıqda arzuları artmışdı, məcrasından çıxməq istəyirdi.

Ah bircə su tapa bilsəydik... Bircə parç, lap elə bircə udum...

Necə olmuşdusa, önə uşaqlıq keçmişdi, biz - qocayla mən onu müşayiət eləyirdik. Uşaqlıq məndən nə qədər sürətlə aralanırdısa, qoca da bir o qədər sürətlə geri qalırdı. Addımlar bir an qədər gödək və bir ömür qədər uzun da ola bilərmiş bəzən.

Dayan. Axı burada arasına uşaqlıq qanı damcılamaş cəngavər dəbilqəsiylə sınıq mobil telefon korpusu olmalı idi. Amma yoxdur. Bəlkə, məni qara basır? Özü də niyə məhz min illərdən qalmış cəngavər dəbilqəsi və indinin mobil telefonu?

Qəbiristanlığın girəcəyinə çathaçatda - onda ki, külək bir qədər də şiddətlənib qisır buludları daha səylə qovmağa başlamışdı, möcüzənin şahidi olduq. Taxta masanın üstündə üç dəmir parç peyda olmuşdu, içlərinin su ilə doluluğu əminliyi də şüurumuza yeridilmişdi. Nə yaxşı! Hansı xeyirxah imiş, məhz üç parç qoyubmuş, hərəmizə birini. Dodaqlarımızın ləzzətli marçiltisi gözlərimizə gələn işıqla birgə bizi masaya tərəf sürüklədi. Quş olub uçduq sanki. Öncə uşaqlıq masaya çatıb sıvri taxtalara məhəl belə qoymadan (az qaldı budunu yaralasın) parçın birincisini ovcu çapılıqlı əliylə götürüb başına çəkdi. Mən masaya çathaçatda və uzaqdan-uzaga sığal çəkib əzizlədiyim ortadakı parça əlimi uzat-hauzatda uşaqlıq həmin o parçı da qamarlayıb qurthaqurtla içməyə başladı. Və mən yetişəndə arxamdağı tincixan nəfəslə qocanın

uzaqdan-uzağa sığal çəkib əzizlədiyi üçüncü parçı çarəsiz halda götürüb başıma çəkəsi oldum. Qurumuş cismimə və ruhuma səriniqlikə birgə nəsə bir rahatlıq, dinclik, sakitçilik gəldi, tarıma çəkilmiş əsəblərim, gərilmiş əzələlərim boşaldı, əllərimin yanına düşdüyüünü duydum.

Hər kəsin bir getmək, bir də qayıtmaq zamanı varmış. Ümumi zaman məfhuminun üçdə ikisi və üçdə biri qədər.

Sonra hər şey anidən baş verdi. Uşaqla mənim qəbiristanlığının darvazasından ikilikdə çıxmamız anı qocanın lap girəcəkdə yeni qazılmış həmin boş qəbrin içində enməsi anı ilə üst-üstə düşdü. Sanki haradansa qeybdən "qocanın suyu tükənmişdi" sözləri qulaqlarımı yaladı.

Geri dönüb o yazığı qəbirdən çıxarmaq istəyi – bununçün özümə nifrət edirəm – gəlmədi ki, gəlmədi. Uşaq da baxışlarıyla mənə "sənin işinə qalmayıb, gedək", – deyirdi.

* * *

İndi biz ikilikdə qalmışdım. Amma yalnız təpəcikli bomboz çöl də, buludlar da, külək də həminki idi. Qara qarğalar da gələrək bizi yenidən müşayiət etməkdə, kölgələrini üzərimizdə gəzdirməkdə idilər.

Beynimi nəsə taqqıldadırı. Taqqıltuları saydım. İyirmi bir taqqıltı. İyirmi bir rəqəmi...

Bu gün ayın iyirmi birimiymi? Neçə min neçə yüz iyirmi birinci il idimi? Yoxsa şəhərdən burayacaq məsafə iyirmi bir kilometrmiymi? Bəlkə, iyirmi bir sual vermişdim bu gün özümə?

Əvəzliliklər barədə oxuduğum kitabdanmı, ya bir başqasındanmı numerologiya barədə də oxumuşdum, bilirdim ki, iyirmi bir rəqəmi əzəlilik, həm də liderlik bildirir, üstəlik uğur gətirir. Hərəkət, qəbul edilmiş qərarlar, energetik güc bildirir. Ekzoterik aksioma görə isə iyirmi bir kişiliyin ifadəsi, kişilik rəqəmidir.

İndi yadıma düşdü, bu səhər nahar edərkən televiziyadan təqribən belə bir şey eşitmışdım: "İnsan ömrü, embrionluqdan

ahilliyadək uzanan iyirmi bir aktmış. Alımlər indi iyirmi ikincini yaratmağa cəhd edirlərmiş..."

Mənasız sayıb şirin çayımı qarışdırıldıqın qaşığın səsini kəsməmişdim ki, dəqiqliklə dinləyim söylənənləri. Amma gərək diqqət edəydim, mütləq diqqət edəydim!

Xeyli getmişdik ki, birdən üşürgələndim, tüklərim biz-biz oldu. Qəbiristanlığının qurtaracağında yanına iki kürək sancılmış, bir kürək də yerə atılmış qəbirçün manşırlanmış yer gözlərim önünə gəldi. İki və bir. İyirmi bir...

Bədənimi soyuq tər basdı.

Haçan qazmağa başlayacaqlar, görəsən? Torpaq bərkmi idi, kürəklərin ucları itiydimi? Yerqazanlar coxmu zirək olacaqlar?

* * *

Qabaqlar şəhərdə sərçələr, göyərçinlər çox olardı. Amma indi nədənsə qarğalar çoxalıblar. Onların səsində sərçələrin, göyərçinlərin səsindəki sevincə, nəşəyə rast gəlməzsən. Əksinə, nəsə bir fanilik, bir ümidişlik var bu uzundimdik qapqaralığın səsində...

Neynəsən də, nə çabalar göstərsən də, əbəsmiş. İyirmi birdə say tükənmiş, demək...

* * *

Uşaq öndə, mən ardınca şəhərin ən son məhəlləsinin ən son binasının ən sondakı ala-bula alaqpısına doğru qarğı müşayiətiylə getməkdəyik.

Külək azacıq səngiyib, buludlar tərpənməzdirlər. Daha yerin altı da, üstü də susur. Nə o qışqırtı-bağırtılardan, nə də o qəhqəhələrdən əsər-əlamət qalmayıb.

Qalan təkcə qoxudur.

İydə çiçəyi qoxusu.

Xəyalə SEVİL

BƏTNİMDƏ BÖYÜYƏN ADAM

Bətnimdə böyüyən adam,
Bir ömür gözləyir səni.
Ömrün yaşına gələcək,
Həyat başına gələcək.
Qoy səni aldatmayım ki,
“Dünya xoşuna gələcək...”

Bətnimdə böyüyən adam,
Dünya bətnim kimi deyil,
Enişi var, yoxusu var.
Bu dünyaya hər gələnin
Torpağa bir qapı açıb
Bu dünyadan çıxışı var.
Qapı-qapı qəbrlərini tanı,
Bunu, onu, o birlərini tanı.
Bizi saxlayır, böyüdür,
Dayədi bu dünya bizə.
Dünyadan ev olmaz, balam,
Kirayədi dünya bizə.

Bətnimdə böyüyən adam,
Müxtəsəri,
Anan mənəm, atan odu.
Evin budu, odan odu.

Səni hər gün əzizləyən
Bacın, qardaşın da var.
Daşın üstə daş qoymağá
Balaca daşın da var.
Ürəyimiz üzünə
Açılıbdı taybatay,
Gözləyirik aybaay.
Fərqi yoxdu, oğlan ya qız,
Balamsan, balamsan mənim.
...7 ...8 ...9

HƏR ŞEY YERİNDƏDİ

Hər şey yerindədi,
O yol, o küçə.
Küçənin başında açıq pəncərən,
Pəncərəndə qanı qaralan gecə.
Hər şey yerindədi,
Bircə sən yoxsan...

Sənsiz üstü-başı
Yaş həsrətimi
Gözümə sərmışəm,
Qurusun bir az.
Yeni ayaq açan səadətimin
Əlindən tutmadın
Yerisin bir az.

Tək qoydun,
Sən də tək qoydun.
Ömrü zəngli saat kimi
Qurdun,
Sənədək qoydun.
Demirəm ki, sevmədin,
Sevdir, düşəndə yada...
Mənə də çətindi, amma
Əlvida...

İÇİMİ ÇƏKİRƏM DARIXANDA

Ayrılığın bir üzünü
Köçürdüm gözlərimə,
Bir üzü səndə qaldı.
Gecəli, gündüzlü məhəbbətimin
Gündüzü səndə qaldı.

Gözlərim qum saatıdı,
Boşalır, təzədən dolur.
Sən guya hamidan yaxşı...
Yaxşılıq beləmi olur?

İçimi çəkirəm darixanda
Siqaret kimi.
Nimdaş həsrətin
Dolanır yanaqlarımızda küçə-küçə.
Mən indi gecə növbəsində
Yorğun, yuxusuz.
Üstəlik də
Ay batacaq deyirlər bu gecə.

PAYIZ

Üşüyər, üzüdər pəncərəmi də,
Gəlməz içəriyə, yadındı payız.
Sarı saçlarını töküb ciyninə,
İlahi, nə gözəl qadındı payız.

Həmişə gözündə yaş saxlayanım,
Sənə oxşayıram, gözüm bir əsim.
Çağır, çağır gəlim buludun olum,
Mənə göylərində yer ver, tələsim.

Üzünü, gözünü yuyum yolların,
Üstünün, başının tozunu alım.
Geriyə qaytara bilmədim onu,
Barı ayağının izini alım.

PƏNCƏRƏDƏN BOYLANIRAM

Pəncərədən boylanıram,
Ay güzgündə aylanıram.
Yer üzü qadın qapısı,
Gecə yarı döymək olmur.
Göy üzü yadin qapısı,
Dəymək olmur,
Dəymək olmur...

Həmin yol, həmin küçədi,
Qarayanız bir gecədi.
Bu azalan adamların arasında
Bir sən yoxsan,
Bir mən yoxam.
İki oldu bu yoxluq.
Böyüdü, boyumdan da
Yekə oldu bu yoxluq.
Heç kim ilə bölünməyən
Tikə oldu bu yoxluq.
Ömrümdən sənsiz illərim
Meyvə kimi dəyib düşür,
Gözlərimi döyüb düşür.
Və beləcə...
Və beləcə
Ölüm məndən duyuq düşür.
Torpağın qara canına
Mənim boyda oyuq düşür.

SƏNDƏN NƏ QALDI Kİ...

Sonra gözəl-göycək ayrılıq gəldi,
Sonra gözəl-göycək ayırdı bizi.
Arxanca uzanan əlim gödəldi,
Üzü qışa tutduq ürəyimizi.

Səndən nə qaldı ki, eh... Səndən heç nə,
Bir azca peşmanlıq, bir azca üzün.
Sən məni hamidan yaxşı tanıdın,
Mən səni tanıya bilmədim, quzum.

Ölü doğulubdu məhəbbətimiz,
Daha yanağında axınım sənsən...
...Bir az uzaq dayan, uzaq ol mənə,
Hələ də hamidan yaxınım sənsən...

Təsadüfun yetimi

Qaça-qaça gəlib qapıdan içəri girərək qarşısına çıxan anasının atasına apardığı çay stəkanına dəyib dayandı. İsti çayla dolu stəkansa dayanmadı, aşılıcık mətbəxin aboyuna yaydı. Ana oğlunu lal-dinməz süzdüyü an, o dilləndi: "Mənim dünyaya gəlməyimdən sizin xəbəriniz olmayıb. Bəlkə də, heç atam da o deyil, anam da sən deyilsən. Bəlkə, mənim heç valideyinlərim yerli-dibli olmayıb. Mən təsadüfun yetimiyməm."

Anası mətbəxə açılan qapının sağ çərçivəsinə səykənib, aşağı doğru sürüşərək, dizləri üstə yerə düşdü. Əllərini göyə qaldırıb başına qapaz formasında çırpmaq istəyirdi ki, ata "bu çay nə oldu axı?" – deyib, dəhlizə çıxdı, arvadının dizi yerdə, əlləri göydə, oğlununsa ayaq üstə donub qaldığını gördü.

Bu müddətdə nə oğlunun, nə divara çırpılıb çilik-çilik olan stəkanın, nə də arvadının döşəməyə düşən dizlərindən çıxan səsi eşitmışdı. Özü Bakının Biləcəri qəsəbəsindəki Namiq Şirəliyev küçəsi, ev 58-də otursa da, fikri Ankarada bombalanan Böyük Millət Məclisinin divarlarından asılı qalmışdı.

TRT-dən jurnalistin bombalanmış parlament binasından hazırladığı reportaja baxırdı. Dərbət törədən əsgərlərə əsəbiləşmişdi, dodağının altın-da Prezident Ərdoğanın varlığına dua oxuyurdu. 3 il əvvəl oğlunun xidmət göstərdiyi cəbhə bölgəsindəki hərbi hissələrdən biri beləcə bombardmana məruz qalmışdı. Arvadı ərinə xəbər verəndə o, bir kəlmə belə oğlunun aqibətini soruşmamışdı. Elə ana da laqeyidcəsinə, "görəsən, ölənlərin arasında bizim uşaqla var?" – deyərək, başını yorğanın altına soxmuşdu.

Özünü təsadüfun yetimi hesab edən oğul mühəribədən sağ-salamat qayıtdı. 4 il yarımda müddətində xidmətdə olmuş, bir gün də məzuniyyətə buraxılmamışdı. Valideynlərindən cəmi iki dəfə bir parça kağız almış, "salamatsanmı, bala" sualını oxuyub, kağızdan su əvəzinə istifadə etmişdi kol-kosun dibində.

Ata əli qoynunda zalin kendarında, ana belini mətbəx qapısının çərçivəsinə dirəyərək, diz üstə yerdə və əlləri başından sürüşməkdə, oğul mətbəxin içində hisdən qaralmış tavanın qapağını

Ceyhun MUSAOĞLU

qaldırıb soyuducunun üztdən götürdüyü çörəklə dibdə büzüşüb oturan bir neçə qızarmış kartofu sıvırməkdə...

Daha təsvir ediləsi başqa maraqlı mənzərə yoxdur. İnanmirsiz, mənzilin yerdə qalan hissəsinə gəzək: hamam-tualeti kafelsiz-metləksiz suvağə bürünüb, valideynlərin yataq otağındaki çarpayı həmişə olduğu kimi, yiğidirilməyib, oğulun otağının qapısı bağlıdır, icazəsiz ora gira bilmərəm. Nə olsun ki, müəllifəm, xaraktercə həyasız deyiləm axı. Mənzildə kitab rəfi yoxdur, göydən cilçırq asılmayıb, divardakı aboyer cirilib.

Blok da fərli gündə deyil: divarları cızıq-cızıq, pillələri qırıq-qırıq, məhəccəri sökük-sökük, qoxusu sidik-sidik.

Əlində qızarmış kartofun yağına bulaşmış çörək olan oğlan özünü içəri atdığı sürətlə də bloka atdı. 8 mərtəbəli binanın 5-ci mərtəbəsində 3 otaqlı mənzildə yaşayırdılar. Pillələri üç-üç düşdü. Binada lift yerli dibli yox idi – bayaqkı təsvirdə qeyd etmədim. Olmayan şeyi təsvir etmək çətindir.

Mənzildə qaldı ata ilə ana. Qapı çırpılan kimi, ata ananın üstünə cumub ona çatanda yerə çömbəlib, dedi:

– Nə baş verib?

Arvad əvvəl gözünün yaşı ilə cavab vermək istədi. Ər qanası deyildi. Ləqəbi eşşək filankəs idi. Yox, adını bilirom, yazmiram. İstər-istəməz o addan başqasında da var, qorxuram xətrinə dəyər. Eləcə ləqəbi ilə kifayətlənək. Eşşək ər susmağın, göz yaşının, baş işarəsinin dilinə zəfərana göstərilən münasibət kimi yanaşırdı – qanmırıdı.

Ona görə arvad gözlerindən axan yaşı, donunun ətəyi ilə silib, piçiltili səslə cavab verdi:

– Bilmirəm. O, necə doğulduğundan xəbər tutub, deyəsən.

Eşək anqırdı:

– Bəs kim bilirrrrrrrr?.. Hardan xəbər tutub? Ay blinn, Allah bilir hamının xəbəri var.

– Allah haqqı mən ona heç nə deməmişəm, – yalvarışlı səslə ananın cavabı bu oldu.

– Bəlkə, kiməsə danışmışan, o da... – ərin səs tonu qalxır.

– Vallah, yox, xatırlamıram, – qadının dediyiniancaq mən eşidirəm. Kişi artıq onun yanında yoxdur, oturub televizorun qarşısında Ərdögai-nın çıxışını dinləyir.

Valideynlər oğlanlarının həqiqəti bilmələrin-dən yox, qohumların, qonşuların 22 il əvvəl – toydan qabaq onların arasında yaşanan münasibət-dən xəbər tutmalarından qorxurdular. Mental daş olub, düşmüsdü başlarına, indi tısbaga kimi sürüñürdülər. Doğulacaq uşaqa nifrət həmin andan yaranmışdı. Onların yaşadığı məmləkətdə adamlar bir-birinin tualetinə qədər güdürdülər. Toy gecəsi yengəni susdurmaq asan başa gəlməmişdi. Gəlin brilliant komplektini yengəyə vermişdi ki, sussun. Yengə susmağına susmuşdu, amma hər onları görəndə qırılmışdı. Uzaq qohumuy-dular, hətta eşşək ləqəbli ər bir dəfə arvadına de-mişdi ki, o murdar qadını öldürəcək. Demişdi də...

Ərlə arvadı qəribə situasiyada qoyub xirdaca təfərrüata varmağımın bir səbəbi, nəsrin tələbin-dən irəli gəlirsə, başqa səbəbi o iki nəfərin müna-sibətində maraqlı bir şey tapmayacağımdan qay-naqları.

Ata eşşək, ana avam. İkisinin iştirakı ilə son-raki gedisəti yazmaqdə çəkici heç nə yoxdur. Əgər ata səhnənin bu yerində ananın üzünü ovcuna alıb, gözündən öpsəydi, onu ayağa qaldırıb vanna otağına ötürüb, özü qapının ağızında keşik çək-səydi, sonra əli-üzü yuyulmuş qadının yaş telini əlinin arxası ilə alnından kənara çəksəydi, ardın-ca zala keçib divanda yan-yana otursayırlar... Hə, bu başqa məsələ, sevgi dəqiqələrini sevinclə qə-ləmə alardım.

Bu ailədə sevgi toxumları çarpayının altında işiq görmədiyi üçün cücmədən çürümüşdü.

Oğul hara getdi? Bu suala cavab vermək üçün gərək oğulun lap əvvəldən hardan gəldiyini bili-kə. Əlbəttə, beldən gəlib – bu heç. Necə gəlib? Bax Şekspir bu suali verməliydi. Verməyib. Özü bilər, ingilislər bilər. Biz azərbaycanlıq, mental

dəyərimiz var. Uşağın beldən gəlməyi şərtdir, ne-cə gəlməyi isə söz-söhbət.

Təsadüfun yetimi. Bu yetimə valideynləri do-ğulandan bu günə qədər bir dənə çöp də alma-yıblar. Körpəliyin bələyindən tutmuş yeniyetmə-liyin şalvarına, gəncliyin köynəyinə qədər bütün geyimləri özündən 3 yaş böyük olan xalası oğlu-nundur – köhnəlib, bacı verib bacıya.

Qalan təlabatını da özü ödəyib. Qidasından tutmuş, siqaretinə, yolculuna qədər. Təsadüfun yetmi məktəbdə cəmi 7 il oxuyub. Özü çıxb. Düz 3 ildən sonra valideynləri oğlanlarının məktəbə getmədiyini öyrəniblər, verdikləri reaksiya isə “özün bilərsən” ifadəsində mixlanıb.

Təsadüfun yetiminin oturub-durduğu kimsə olmayıb. Nə məktəbdə, nə məhəllədə, nə əsgərlikdə ona dost deyən birisini tanımiram ki, adını yazım. Həyatda heç vaxt uğur qazanmayan bu adam müharibə də görüb, atəşkəs də. İki dəfə ya-ralanıb, hospitala düşüb, bir dəfə valideynləri onu görməyə getməyiblər. Onları bu mövzuda mə-zəmmət edənlərə “pulumuz yoxdur” cavabı ve-riblər.

Pulları olsayıdı, yenə getməyəcəkdilər. Amma, həqiqətən, pulları yoxdur: ana onun-bunun evin-də xadiməlik edir, ata “qul bazarında” mürgüləyir.

Oğul əsgərlikdən qayıdanan sonra bir müddət çəkməçi işlədi. Sovetskidəki tinlərin birində ye-şik qoyub, ayaqqabı yamayırdı. Gündə iki ayaq-qabiliq müştərisi güclə olurdu ki, onu bu “zülmədən” polis qurtardı – bir təpiklə. Bir müddət küçə süpürdü. İki ay süpürdü, maaşını vermədilər, süpürgəni arxasına bağlayıb ordan uçdu. Yeməyə yeri var idi. Evə gəlib, tapdığı ilə qarnını doyduru.

Nə atası çiynini qucaqlamışdı, nə anası başını sığallamışdı. Valideynləri ilə bu günə qədər 20 cümlə danışmışdı, ya danışmamışdı. Kamyünün “Yad” əsərindəki qəhrəman təsadüfun yetiminin yanında qələt eləyirdi. Onun sevgilisi vardı, dos-tu vardı, hətta dostuna görə həbsxanaya düşdü, ölüm cəzası aldı... Bu gədənin heç nəyi, heç kimi yox idi.

Ayaqqabı alınmadı, süpürgə alınmadı, daş kar-erində fəhlə – qolunda güc olmadığından alınmadı, kafedə xidmətçi idi – şirəni müştərinin üstünə dağıtdığı üçün döyülib qovuldu.

Onu həm müharibədə, həm dinc dövrdə an-caq təsadüflər yaşadırdı. Beləsi necə sağ qala bili-rdi axı. Ən azından intihar etməliydi. Cəhd göstərmmişdi, ip ağırlığına tab gətirməyib qırılmış-

dı. Özünü maşının altına atmışdı, yüngül xəsarətlə sağ qalmış və hadisəni bilərəkdən törətdiyi kamerasdan bəlli olduqda 14 sutkaliq həbsxanaya salınmışdı. Valideynləri o məqamda belə, hadisə ilə dərindən maraqlanmamış, cəmi bir dəfə anası təcridxananın qapısına gedib, oğluna 5 qutu si-qaret aparımış, onun da 3-nün nəzarətçilər dala-na keçmişdi.

Əksər hallarda evə gəlmirdi. 26-ların şərəf-sizliyinə salınmış, sonra qürurumuz partlayıb "Sahil"ə çevirmiş parkda gecələyər, buna görə də ehtiyat üçün özü ilə bıçaq gəzdirərdi. Bıçağı gecə vaxtı "Qızılqum" çıxmərlisinin sahilində gəzişərkən Ay işığında tapmışdı. Üstündə qurumuş qan vardi. Bir az qabağa gedəndə görmüşdü ki, iki nəfər "ay oğullll" deyə, çığırışır, qadın saçını yolub, özünü quma çırpır, kişi suyun içində ağı deyir.

Heç vecinə də almamışdı. Adamda hissələr çoxdan yoxa çıxmışdı.

Gecə skamyadan qalxıb, bıçağı cibindən çı-xardı. Bəlkə onu şeytan oyatmışdı. Onun yuxuda nə gördüğünü bilmirəm, əslində, heç bir yazılıcı başqasının yuxusunda nə gördüyüni bilmir, goplayıllar özləri üçün. Mənim yazdığını hekayədə bütün detallar həqiqətdir, bir yuxu ilə yazının içi-nə ... qoya bilmərəm.

Təsadüfun yetimi yuxudan duran kimi bıçağı əlinə alıb, tuşlamadan qarşısındaki çökə ağacına atdı. Bıçaq 90 dərəcəlik bucaq altında ağaca girdi. Cəld yerindən durub, bıçağı bir qədər çətinliklə aqacdan çıxararaq, geriyə - həmin məsafləyə qayıtdı. Eyni zərbə ilə yenə atdı, bu dəfə birinci zərbənin açdığı deşiyin yanında ikinci deşik yarandı. Sonra 3-cü, sonra 4-cü... 11-ci zərbədən sonra deşiklərə diqqətlə baxdı, eynən canavar başının çertyoju çəkilmişdi. Bıçağı çıxarıb deşikləri sıra ilə oymağa başladı. İki saat əlləşdi. Budur: ağacın gövdəsindən canavar boylanıb. Bədəni də var, qulağı da, quyruğu da. Bircə ayaqları yoxdur. Təsadüfun yetimi səhərin açılmasını canavarın ayaqları ilə qarşılıdı.

Telefonu var idi, xidmətçi işləyəndə iki aylıq məvacibindən yiğib 145 manata S-2 almışdı, onda S-5 çıxmışdı artıq. Amma telefonun yaddaşında nömrə yox idi. Heç özü də nömrə almamışdı. Eləcə şəkil çəkirdi.

Düzünü deyim, baxmayın ki, müəllifəm. Telefon söhbətindən xəbərim olmayıb. Gədə məndən də gizlədib. İndi açır, baxıram: necə maraqlı fotoslar var. Növbəti foto ağacda çizilmiş canavar şəkli oldu.

Vəssalam. Təsadüfun yetimi özünə məşguliyət tapdı: parklardakı ağacların gövdəsində şəkillər cızmaq. Bir gün "Zabitlər bağı"nda gəzişərkən, adamların dünən gecə onun hədəfə aldığı çinar ağacının ətrafına toplaşdığını gördü. Hər şeyi üstündə olan cazibədar qız şəkli. Tamaşaçılar hey-rətlə baxıb, ləzzətlə başlarını bulayırdılar. Hər kəs öz telefonu ilə qızın şəklini çəkirdi.

Təsadüfun yetiminin xəbəri yox idi ki, sosial şəbəkələrdə onun ağaç gövdələrində cızdığı cürbəcür şəkilləri nümayiş olunur, bəyənənlərin sayı mini, min iki yüzü keçirdi. Hələ rəy yazanlar-dan, rəylərin məzmunundan danışmiram.

O, öz işində idi. Bu dəfə "İzmir" parkındaki palıd ağacının gövdəsində at üstündə qılınçı, qal-xanlı igid şəkli cızdığı yerdə yaxalandı. Artıq onu güdürmüslər. Parklarda xüsusi nəzarətçilər qoyulub. Bədbəxt tir-tir əsirdi. Onu tutanların niyyətindən xəbəri yox idi deyə, qorxurdu. Əksi baş verdi. Ona izah etdilər ki, böyük istedada malikdir və oliqarxlardan biri onunla görüşmək istəyir.

Görüşdülər. Oliqarx ağacdan tikdirdiyi villa-nın fasadına əsrarəngiz mənzərə çəkdirmək istəyirdi. İnciməyin, səhbətin hansı mənzərədən get-diyyini söyləməyəcəm. Həmin oliqarx sağdı, bilər, məni o söz...

Böyük məbləğdə pula razılaşdırılar. Təsadüfun yetimi min il də işləsəydi, bu məbləğin ondan birini qazana bilməzdi.

Sevinirdi. Qaça-qaça evə gəlib, sevincini vali-deynləri ilə bölüşmək istədi. Onda sevgi hissi yaranmışdı, atasına və anasına şad xəbər vermək istəyirdi. Dördüncü mərtəbənin pillələrini qal-xanda qonşunun iti qapıdan hürə-hürə elə süret-lə çıxdı ki, gədə özünü saxlaya bilməyib, sonuncu pillədən yixılaraq, 3-cü mərtəbənin dəhlizinə düşdü. Başı betona dəydi, it də yanından viy edib keçdi. Səsə qonşular çıxdı, onların arasında atası ilə anası da vardi. Təsadüfun yetimi qımlıdan-mırdı. Ayaqları qarnına bükülmüş vəziyyətdə yer-də qalmışdı, sağ böyrəyi tərəfdən qan axırdı. Qonşulardan biri yaxınlaşıb, onu çevirdi. Bıçağın ucu aydınca görünürdü. "Cibində imiş, yixılında ciyərin qədər batıb" - deyən həkim, belə diaqnoz qoydu: "Ciyəri dağılıb".

Yas məclisi verilmədi. Ata təsadüfun yetimini basdırıb qəbiristanlıqdan qayıdanlarla eyni cərgədə idi. Biz görmüşük valideyn məzarlıqdan ən axırda çıxar - vidalaşar oğlu ilə. Müəllifin Bizə cavabı: Ata oğlu ilə doğulanda vidalaşmışdı.

Arzu HÜSEYN

* * *

Gör dünyada neçə cürə adam var,
Əsəbimnən gözlərimdən od çıxır.
Həyatıma doğma gələn adamlar,
Həyatımdan ögey çıxır, yad çıxır.

Heç bilmirəm kimə deyim dərdimi?
Bir deyil ki, çarə qılam birinə.
Tanrı mənə vəfali dost verdimi,
Ürəyimi təslim edəm əlinə?

Dizlərimi yerə qoydu taqətim,
Kürəyimə dəyən daşlar çoxaldı.
Sevincini az verənlər, İlahi
Gedən zaman verdiyini çox aldı.

Bərkiyirəm, daş oluram elə bil,
Fələk mənlə nə oyundu oynayır?
Kimsə yenə vidalaşır, əl edir
Baxıram ki yaralarım qanayı...

SALAM DE

Addım-addım, qarış-qarış sevdiyim
O getdiyin uzaqlara salam de!
Şirin-şirin nağıl danış, Sevdiyim,
Uzun-uzun söhbət elə, yalan de.

De ki, yollar günahkardı, əzizim.
De ki, həsrət ürəyinə qor düşür.
De ki, mənsiz mavi gözlü dənizin,
Sinəsinə lopa-lopa qar düşür.

Dırnağından telinəcən donursan,
Məktubumu almayaında hər səhər.
Darıxmaqdan guya dəli olursan,
Yaşamırsan, sürüñürsən birtəhər.

SİRLİ GÖRÜŞ

O getdiyin uzaqlara salam de!
Bəlkə, bir gün yaxınlara dönərsən.
Bəlkə, bir gün sevmədiyin bu qızı,
Rəngli-rəngli yuxularda görərsən.

İntizarım pəncərədən boylanır,
Küçənidə top qovurlar uşaqlar.
Göz öndən yenə rəsmiñ canlanır,
Elə bil ki, yaxınlaşır uzaqlar...

***

Hər yan dar ağacımış,
Hər künc intihar yeri.
Hərəmiz bir cür bədbəxt,
Hərə bir cür sərsəri.

Otaqlar qəbir kimi,
İçində neçə tənha,
Çoxdan canın tapşırıb,
Diri-diri Allaha.

Biz qara kölgə kimi,
Divara qıslımişiq.
Hərəmiz içimizdə,
Bir tükdən asılmışiq.

Toxunsan leysan olar,
Yağışa dönər ahlar.
Sürünür dizin-dizin,
Arxamızca günahlar.

Dünyanın Allahı yox,
Yeri, göyü ahu-zar.
Adamlara baxıram
Hər adam bir intihar...

Sözlərin qarışır piçiltılara,
Titrəyir nəfəsin qulaqlarımızda.
Bilirəm, bu gecə düşmərik dara,
Gizliyik ruhunun uzaqlarında.

Sözlərin qarışır piçiltılara,
Elə bil an durub, zaman dayanıb.
Elə bil havada donubdur yağış,
Şəhərin üstündə duman dayanıb.

Pərdəsin çəkirəm pəncərələrin,
Küçədə payızdı, yanında bahar.
Gecikmiş görüşün odlu, alovlu,
Sevgiyə susamış öpüsləri var.

Əllərin sürüşür yanaqlarımızdan,
Duyuram vüsalın zəfərini mən.
Elə bil qarışib mən sən oluram,
Elə bil qarışib mən olursan sən.

O qədər məsumuq istəyimizdə,
Kim deyər bu eşqin adına günah?
Öpürsən qurumuş dodaqlarımızdan,
Görüb gözlərini qaçırrı Allah.

Bu sırlı görüşün adını sən qoy,
Zamanla savaşda gözümüz qara.
Deyirsən, bu gecə tükənməsin qoy,
Sözlərin qarışır piçiltılara...

DÜNYA DAĞILAN DEYİL

Sən də bu cür bacarırsan,
Qara, ağ olan deyil.
Elə bilmə, çıxıb getsən,
Günəş doğulan deyil.
Vallah, günəş də doğacaq.
Vallah, yağış da yağacaq.
Fəsillər də ötüşəcək,
Saçlarımı dən düşək,
Bir gün yenə qərib-qərib,
Ürəyimə sən düşəcək.
Onda, bəlkə, günəş saçmaz,
Dəniz üstə dalğa qaçmaz,
Yağış yağmaz, külək əsməz,
Zaman durar, vaxt tələsməz.
Onda, bəlkə, həsrət qoxar
Dünya, aləm.
Onda, bəlkə, yollar qopar
Zəncirlərdən...
Yorulmuşam sökükləri
Toplamaqdan, yamamaqdan.
Yorulmuşam hər səfərdə
İkimizə inanmaqdan.
Biz yoxuq ki, heç olmadıq.
Yuxu idik, oyan artıq.
Dərdlərini piçıldama,
Kimsidir kimi duyan artıq...
Bizdən toxumlar cürcərib,
Bağça-bağ olan deyil.
Get!

Nə səma titrəyəndi,
Nə tufan qopan deyil.
Gözün arxada qalmasın,
Dünya dağılan deyil...

***

Yuxuludur ağaclar
Budaqları çılpaq
İnsan barmaqları kimi
İnsan əli kimi
Göylərə tərəf uzanıb
Bahara az qalıb...
Sən çata bilmədiyim arzum
Uzaq ulduz
Elə soyuqsan ki...
Nə deyim?
Anlamazsan onsuz...

APAR MƏNİ

Apar məni buralardan, sevgilim,
Qutu-qutu odalardan, sevgilim.
Atalardan, analardan, sevgilim
Hökmlərdən, yalanlardan uzağa.

Günüm doğmur hər açılan səhərdən,
Yatağında boğuluram qəhərdən.
Apar məni bu ölkədən, şəhərdən,
Apar məni dumanlardan uzağa.

Dörd yanımı büryübdür fitnə-şər,
Saxta-saxta piçiltilar, gülüslər.
Tutunmuşam son ümidi birtəhər,
Apar məni yamanlardan uzağa.

Şükür Allah, nəfsim tox, gözüm tox.
Sınaqlarla ürəyimi üzmə çox.
Vallah, mənim bu dünyada yerim yox,
Apar məni adamlardan uzağa.

TANRI KİMİ DARIXMAQ

Darixır bədənimdə
Ruhum darixır, Allah.
Gözlərimdə göynəyən
Yuxum darixır, Allah.

Gecə qovur sabahı,
Ulduzlar ağ cilçıraq.
Nə çətindir, İlahi
Sənin kimi darixmaq.

Çığırsam duyan olmaz,
Yoxdur ki, kimim kimsəm.
Tanrı belə darixan,
Bir mənəm bir də sənsən.

Elə darixıram ki,
Qarışıram heçə mən.
Daralıram içimdə,
Ev-ev, küçə-küçə mən.

Bir şair də oləcək,
Bəlkə, indi, ya sabah.
Onu şeirlərinə,
Bağışlayarsan, Allah...

İman atırlı sətirlər

*"İçimi sevgiyə doldur, Tanrıım!
Könlüm bütün varlıqları qucaqlasın..."*
Şərq ədəbiyyatından

Qazi BÜRHANƏDDİN:

Qorqmazam bu dünyada hiç kişidən,
Canımın əmanəti Allahadur.

* * *

...İkinci aləmdə Haqqıa siğınmışız.

* * *

Ya İlahi, ya İlahi, ya İlah,
Səndən artux yoq bu canuma pənah.

"OĞUZNAMƏ" dən:

Tanrıyı göz ilə görmüş kimsə yoq, əqlə bulurlar.

* * *

Vay ol kişiyyə kim, Tanrıdan qorxmaya.

İbn SİNA:

Məsələlərin həllinə gücüm yetmədiyi və məni
sarsıtmağa davam elədiyi zaman daim cameyə
getdim, sırları açıb çətini asana çevirənəcən
alçaqkönüllülük lə Yaradana ibadət elədim,
yalvarıb yaxardım.

İmam QƏZALİ:

Ey özün bilməyə gücü yetməyən, Tanrıını necə
dərk edəcəksən?

* * *

Həqiqətlərə yetməyin daim dəlil ilə olduğunu
sananlar Allahın geniş və sonsuz mərhəmətini
azaltmış olurlar.

* * *

Həqiqi elm, sahibində Allah qorxusu oyandırar
və artırar.

Nizami GƏNCƏVİ:

Ey adı ən gözəl başlanğıç olan,
...Adın düşməmişdir dilimdən bir dəm.
...Ey bütün varlığın həyat təməli,
...Varmı səndən özgə mənə bir pənah?!
...Aç mənim üzümə nur xəzinəni,
Zülmətlər içindən xilas et məni.
...Səndən səxavətli dünyada varmı?
...Tanrıml! Varlığının gözəlliyindən
Bütün kainata zinət vermişən.

* * *

Hər nəyin ki büsati (büñövrəsi) imandan deyil,
astanadan kənar et.

* * *

Küfr ilə imanı bir ürəkdə saxlamaq özü
kafirlikdir.

Xoca Əhməd YƏSƏVİ:

Allah, Allah, canım Allah, dilim Allah,
Səndən özgə pənahım yox, vallah, billah.

* * *

Allah deyib içə nurun doldurmasan,
Vallah, billah, səndə eşqin nişanı yox.

* * *

Allah zikri könül mülküň açar, dostlar.

* * *

Canım, dilim, əqlim, huşum "Allah!" dedi.

* * *

Ya İlahi, rəhmətindən qətrə damdı,
şeytan qaçıdı...

Yunus ƏMRƏ:

Can qanadı açıq gərkək uçuban Dosta getməgə.

* * *

Cümlə yerdə Həqq hazır, göz gərəkdür görəsi.

* * *

Həqq cəhana tolıldı, kimsələr Həqqi bilməz...

* * *

Hər bir çiçək bin naz ilə öğər Həqqi niyaz ilə...

* * *

Hər qancaru baqdum isə həp görünəndür cümlə
Həqq...

* * *

İstəməgil Həqqi iraq, könülüdədür Həqqə
duraq...

* * *

Sən Həqqə aşiq isən, Həqq sana qapu açar...

* * *

Sənsin Kərim, sənsin Rəhim,
Allah, sana sundum əlüm,
Səndən artıq yoqdur umum,
Allah, sana sundum əlüm...

İmadəddin NƏŞİMİ:

Ey könül, Həqqin adısan, səndə zühur
eylədi Həqq.

* * *

Həqdən nə gəlsə, xoş gəlir.

* * *

Hər yana kim baxar isən, anda sən Allahı gör...

* * *

Xuda eşqidürür cismimdə canım...

* * *

Könül Allah evidir...

* * *

Məgər Həqqi unutmuşsan ki,
oldun dünyayə mail?!

* * *

Özünü bil ki, Tanrıdan zatına var münasibət.

Hacı Bəktəş VƏLİ:

Həq sübhənəhu və təala Musa peyğəmbərə
münacatı Tur dağında verdi və İbrahim
peyğəmbərə münacatı məscidlər içində verdi
və Yunus peyğəmbərə balıq qarnında verdi və
Yusif peyğəmbərə münacatı quyu içində verdi
və iki cahan fəxri Mühəmməd Mustafaya
münacatı göylər içində verdi.

***

Həq-təala Tövhid və İncildə və Zəburda hər nə
kim zikr etdisə, məcmusu Qurandur.

***

Həqqə əhlini heyvanlar dəxi sevərlər.

***

Sığındım sən Tanrıya....

Mühyiddin ƏRABI:

Aləmdəki surətlərin hamısı Həqqin dilləri olub
O-nu öyməkdədir.

***

Göylərdə və yer üzündə hər nə varsa,
Haqqındır.

***

Hər elmin əslı elmi-ilahidəndir.

***

İnsan Haqqın zühurundan bir parcadır, Haqq
isə insanın əslisi, ilk qaynağı.

***

Kafirlərdən başqa heç kimsə Tanrı rəhmətindən
umud kəsməz.

Cəlaləddin RUMİ:

Tanrıni anlamaqla insan Haqq yolunun yolcusu
olur.

***

Adəm oğlu Tanrıdan nurlanarsa, seçilib
mələklərin səcdə yeri olar.

***

Adəmin gözü Tanrıının pak nuru ilə
gördüyündən adların həqiqəti və iç üzü ona
əyan oldu.

***

Çirkin xislətli biri Allaha yalvarmasın deyə
Allah ona dərd-kədər verməz. Unutma, Fironun
başı bircə kərə belə ağrımıadı...

***

Canı təcəlli nuruna dalan birindən ötrü bütün
aləm Ulu Tanrıının kitabıdır.

***

Allahdan gələnə razı olsaq, Allah da bizdən razı
olar.

Şəmsi TƏBRİZİ:

Allah bir insanı sənin əlinlə ayağa qaldıracaqsə,
sən necə əlini uzatmazsan? Allah səni insanlara
sevdirmək istəyir, sənin dağılmış parçalarını
toplayır. Eşqə nankorluq etmə!

***

Bir insan Allahdan başqa kimsəyə ehtiyacı
olmadığına inanırsa, Allah da onu başqasına
möhtac eləməz.

Məhəmməd FÜZULİ:

Ey səxavət mənbəyi, ey varlığı icad edən!
..Ey təbib-i qəlb olan, ey həll edən müşkülləri!
..Qibləgahım, olmaram qul səndən özgə
kimsəyə,
Tanrısan, ruzi verənsən, yoxdu Səndən digəri!
..Səndən oldu qəlbimiz hər gizli sırrın məzhəri!

***

Hər riştə ki, Həqq əyan edibdir,
Sərriştəsini nihan edibdir.
..Faş oldu ki, sirri-Həqq nihadır,
Aləmdə nişanı binişandır.

***

Bir kimsə əgər olaydı agah
Kim, xəlqi necə yaratdı Allah.
Mümkün ki, iradətilə ol həm
Xəlq edəydi özgə aləm.

Seyx Mahmud ŞƏBÜSTƏRİ:

Səhraya çıxanda arifə ağac da deyir ki, mən
Haqqam.

Übeydullah ƏHRAR :

Elə zamanlar olur ki, bütün səslərin,
rüzgarların, suyun, yağmurun Allahı zikr
elədiyini eşidirəm...

Şeyx İbrahim Gülsəni BƏRDƏİ:

Həqqin qapusuna doğru gələni
Sən egrisən deyübən sürmək olmaz.

* * *

Necə sevsün könül münkir olanı?
Həqqün sevmədüğün çün sevmək olmaz.

* * *

Olmayan məhbubi Həqqün
bilməz adəm sərrini.

ƏFLAKİ:

Tanrıının adlarından biri də əl-Mömindir. İman gətirən qula da mömin deyilir. "Mömin möminin aynasıdır" sözləri o deməkdir ki, Tanrı həmən aynada təcəlli edibdir.

Molla Vəli VİDADI:

Hər kimin ki Mövla ola köməyi,
Nə işi var sultan ilə, xan ilə.

Mirzə Şəfi VAZEH:

Hikmətin başı Allahdan qorxmaqdır.

Məhəmməd HADİ:

Bütün zərrati-aləm məzhəri-əsrəri-qüdrətdir...

Əli bəy HÜSEYNZADƏ:

Ey ulu Tanrı....
Ey zati müəbbəd qeybdə gizli!
Ey əzəldən bəri izləri bəlli!
Ey namütənahi, qudrətin eylər
Hər yerdə, hər canda, hər an təcəlli...

Mirzə Ələkbər SABİR:

Cənabi-Həqq o bəhri-bigirani-mərhəmətdir
kim,
Ona mülhəq olan insan şərəfyabi-səadətdir.

Məhməd Akif ƏRSOY:

Birsən, əzəlisən, əbədisən, səmədisən,
Ya Rəbb, sənə yoxsan deməyə varmıdır imkan?!

* * *

Nə irfandır verən əxlaqa yüksəklik, nə
vicdandır,
Fəzilət hissi insanlarda Allah qorxusundandır.
Ürəklərdən çəkilmiş fərz edilsin xövfi Yəzdanın
Nə irfanın qalır təsiri qətiyyən, nə vicdanın...
...O cəmiyyət ki vicdanında hakim xövfi

Yəzdandır,

Bütün dünyaya sahibdir, bütün əqvama
sultandır.

Fəqət əfradı Allah qorxusundan bixəbər millət,
Çəkər millətlərin mənfuru qibtilər qədər zillət...

* * *

İmandır o cövhər ki, İlahi, nə böyükdür,
İmansız olan pashı ürək sinədə yükdür...

* * *

Göstər, Allahım, bu millət qurtulur, tək möcüzə:
Bir "utanmaq hissi" ver qaib xəzinəndən bizə!

* * *

Nədən əzmin sürəksiz, yoxmudur Allaha
imanın?

* * *

Dilində Bəsmələ olsun, əlində sureyi-Nur...

Cəmaləddin ƏFQANI:

Bir dinin əsası nə qədər zəif olur, olsun, yenə də
insanlıq üçün materializmdən daha faydalıdır.

Cəmil MERİÇ:

İnanan bədbəxtliyindən bəhs edirə, yalan
söyləyir. İnanan üçün bədbəxtlik yoxdur.

* * *

İnanc əsalətlidir. Mədəniyyətlər onun əsəridir.

* * *

Tanrı gözəldir, gözəllikdir, fəzilətdir,.. kamaldır.

* * *

Tanrı dərk olunmazdır. Ağlın vəzifəsi Tanrıının
dərk oluna bilməyəcəyini idrak eləməkdir.

Nəcib Fazıl QISAKÜRƏK:

Ya Allaha baş əyər, heç kimsəyə əyməzsən,
Ya hər kəsə baş əyər, heç bir şeyə dəyməzsən.

* * *

Kaş ki mən Allah kəlməsindən başqa ağızından
tək söz belə çıxmayan bir dilsiz olaydım!..

* * *

Allahsız adamın fikrinə, Allahsız cəmiyyətin
məfkurəsinə... inanmırıam!

Bəxtiyar VAHABZADƏ:

Dünyaya şəfəqlər kimi Tanrıım səpələnmiş,
Qəlbin gözü yanmazsa, görünməz gözə Allah...

ƏBDÜSSƏLAM:

Elmlər Allahın yaratdıqlarının ifadəsidir.

Seyyid Hüseyin NASR:

...Bilginin ən üstün dərəcəsi Allahı dərkdir.
Allahı dərk etmənin isə imandan başqa yolu
yoxdur, mümkün də deyil. O üzdən imanın
qüvvətləndirilməsi önemlidir. Bu isə Allah
qorxusu insanın içində sindirilmədikcə qeyri-
mümkündür.

Hüseyin ATAY:

Allahı tanımayan, var olduğunu qəbul
etməyənlərə belə bir sözüm var: Əgər bir düzən
qurmaq istəyirsinizsə, Allaha möhtacsınız.

* * *

Quranı kim yaradıbsa, Allah odur. Çünkü belə bir
kitabı Allahdan başqa heç hansı qüdrət əmələ
gətirəmməz.

Xudu MƏMMƏDOV:

İslam Şərqində naxış kimi istifadə olunan
Quran yazılarının həndəsi ornamentə çevrildiyi
ilk və ən səciyyəvi Azərbaycan abidələrindən
biri 1322-də tikilmiş Bərdə türbəsidir. İslam
dininə görə, düşünülə biləcək hər şeyi əhatə
edən yalnız bir məna var: Allah! Usta bu sözü
elementə çevirib naxışları minarənin ətrafında
dolandırmaqla misilsiz bütövlük əldə etmişdir.
Ustanın ornamentə çevirdiyi "Allah" sözü dərin
düşüncə, hiss, fikir axını yaradır.

Blez PASKAL:

Tanrıya inamdan başqa heç nə içərimizdəki
yangını, ruhumuzdakı təşnəni söndürə bilməz.

PRUDON:

Əqlimiz Yaradanın varlığını kəşf etməzdən
ürəyimiz O-nun varlığına şəhadət gətirmişdi.

Rocer BEKON:

Kainatı yaradan Allah bütün aləmləri
nizamladığı qanunlarla öz iradəsinə tabe
edibdir. Bax elm dediyimiz də, fərqinə varı-

bilmədiyimiz nə varsa, hamısını nizama salan
həmən bu ilahi qanunlardır.

Avraam LİNKOLN:

Mən göylərə baxaraq varlıqların əzəmətini
müşahidə eləyib Allaha inanmayanlara heyrət
edirəm.

Viktor HÜQO:

Yarpaqlar arasında ötən bir quşcuğaz belə
Tanrıının varlığından xəbər verir.

Aleksis KARREL:

İnsan oğlu bütün dövrlərdə hava, su qədər
Allaha ehtiyac duymuşdur.

Vilhelm ŞMİDT:

Şərrin mənşəyində məhz Ulu Varlığın çoxlu
sayda ilahlar və iblisənə qüvvələrlə dəyişik
salınmağı dayanır.

Anri BERQSON:

Keçmişdə olduğu kimi, bu gün də elmsiz,
sənətsiz, fəlsəfəsiz cəmiyyət vardır. Fəqət dinsiz
bir cəmiyyət asla yoxdur.

Xorxe Anhel LİVRAQA:

Biz insaniq ...ona görə ki, ruhumuz var, ona görə
ki, Allaha inanırıq.

* * *

Heç kimsə özünü tənha və zavallı bilməsin;
varlığında Tanrıdan zərrə daşıyan bir kəs nə
yalnız, nə də zavallı ola bilər.

Vasili NALİMOV:

Bilmək gərək ki, Yaradılış Sırrə qərq olmuşdur
– o sirri açmaq olmaz, buna cəhd eləməyə
lüzum da yoxdur. Yalnızca onu qəbul etmək
gərək.

Martin HAYDEGGER:

Bizi qurtarsa, bir Tanrı qurtara bilər.

*Hazırladı:
Cəlal Məmmədov*

A surreal landscape featuring a large, luminous sun in the upper left, casting rays of light across a sky filled with fluffy white clouds and several small birds in flight. In the lower right foreground, a dark silhouette of a bare tree stands against a dark, textured background. The overall composition is framed by a thick, dark, brushstroke border.

Qaranlığın ışığında

Bahruz Axundov

I FƏSİL

Ölüm qoxusu

Qəbir kimi qaranlıq bir yer idi. Hər yan zülmətə qərq olmuşdu. Küt bir uğultuvardı qulaqlarımda. Bir yaşam işaretisi axtarırdım – tapmadım. Tərpənmək istədim. Yox, heç bir əzamı hiss etmirdim. Ağlımı hiss edirdim. Amma... Nə isə bir şey düşünmək istədim – onu da bacarmadım. Elə bil başıma, beynimin yerinə küt bir şey qoymuşdular. Bu dünyada, yaxud o dünyada olduğumu tutdura bilmirdim – sağammı, ölmüşəmmi?

İlahi, görəsən, ölüm beləmi olurmuş?.. Görəsən, indi mən ruhammı?.. O dünya beləmi olurmuş?! Bəs deyirdilər o dünyada bağ belə, bostan belə, filan belə, bəsman belə?! Bəlkə, bizi aldadırmışlar? Bir də kim nə bilir ki, o dünyada nə var, nə yox. Kim gedib qayıdır ki, ordan?.. Bəlkə, onların heç biri mənlik deyilmiş, haqq etməmişəm onları? Bəs onda 60 il mən niyə yaşamış, nəyi haqq etmişəm? Sadəcə ömürmü sürmüşəm? Bəs hər kəs mənə deyirdi ki, "Sən yaxşı adamsan. Haqq iş görürsən. Kimsəsizə sahib çıxırsan, kasıbakuşa əl tutan, çörək verən adamsan" – bunlarıdımı yalan deyirmişlər? Amma bu qədər də yalan ola bilərmi?..

Yaxşı ki, sağ deyiləm, yoxsa bu suallar, bu yalanlar məni öldürdü.

...Yavaş-yavaş yaddaşım, düşünmə qabiliyyətim yerinə gəlirdi, deyəsən.

Birdən yadıma düşdü ki, axı mən bir dəfə də ölümlə görüşmişəm – həkimlərin dili ilə desək – "klinik ölüm" keçirmişəm, 24 il əvvəl yol qəzasına düşəndə. Ailəm, uşaqlarım da maşında idi. Amma o vaxt belə olmadı axı, rəhmətlik anam və Südabə (biz ona xalasız-bibisiz elə Sudu deyərdik. Hamımızı anamız qədər sevən və bizim də anamız qədər sevdiyimiz əmimiz arvadı Sudu!), yəqin ki, sərhəddə məni qarşılıyb geri yola saldılar. İkisinin də başında ağappaq yaylıqvardı. Həmişə anamdan daha səslili-küylü, çılgın olan Sudu bu dəfə də irəli durub mənə səsini qaldırdı: "...Bura heç sizin yerinizdir? Götür uşaqlarını da get burdan, rədd olun, tez gedin burdan!"

Bizdən yavaş-yavaş uzaqlaşmağa başladılar, lap filmlərdə olduğu kimi. Bayaqdan gözlərini qırpmadan baxaraq başını yırğalayan anam

yumruğunu çənəsi önündə titrədərək: "...Onlara denən ki, gəlib onları bax bu dişlərimlə didərəm", – dedi. Bu zaman bəmbəyaz yaylığı da başından sürüşüb ciyinə düşdü və mən onun çoxdan həsrət qaldığım səliqə ilə daranıb cığır açılmış ağ saçlarını gördüm. "Kimlərə, deyim, ana, niyə?..." – deyə soruşmaq istədim, amma onlar sürətlə uzaqlaşdılar və yoxa çıxdılar. Bu anda kimsə məni vurdub və mən ayıldım...

İndi isə...

Bəlkə, indi də gələcəklər. Bəlkə, mən hələ yoldayam, heç ora gedib çatmamışam?.. Ora bu qədər uzaqdı? Bəs deyirdilər "ölüm gözlə qaşın arasındadır?" Amma gözlə qaşın arasında nə qədər məsafə olduğunu da bilmirik axı....

...Qulaqlarımda bir səs formalaşmağa başladı: "düt..., düt..., düt.." – sərrast eşidirdim. Olduqca dəqiq və ritmik. Allah, bu səs axı çox tanış səsdir... Yadıma düşdü. Bu səs qəlb, ürək döyüntüsünün səsidi: "düt..., düt..., düt..." O makinanın adı yadımdan çıxbı.

...Belə çıxır ki, mən sağam və xəstəxanada ağır xəstələrin qoyulduğu yerdəyəm? Reanimasiyada! Türklər bu yerə "yoğun bakım" deyirlər (məncə, daha anlaşıqlıdır). İnşallah bu səs başqa xəstənin qəlbinin səsi deyil... Alnıma sərin, məlhəm kimi bir əl qoyulduğunu hiss etdim. Başımın isindiyini, beynimdə qan işlədiyini duydum. Bir də onu hiss etdim ki, ağızım, dodaqlarım taxta kimi qupquru quruyub, bəlkə də, dilimin üstü quruduğundan çat-çat olmuşdu. Kimsə dodaqlarımı nəm, sərin bir tamponla ehmalca sildi. Mən "yenə istəyirəm" işarəti olaraq ağızımı açıb-yummağa çalışdım və dilimin üstünə bir neçə damcı su sıxıldığını hiss etdim. Bu bir neçə damcı su mənim üçün o anda həyat qədər qiymətli idi. Gözümün önünə Qarabağ meşələrinin bumbuz, bal kimi suları düşdü. Bardaq-bardaq doldurub içərdik, doymayıb yenə içərdik...

...Həmin xeyirxah, şəfqətli əl göz yaşlarını sildi. Amma yəqin ki, niyə ağladığımı bilmədim.

– Abi, aç gözlerini, her şey çok iyi, biz beklediğimizden daha iyi.

Səsi tanıdım. Mənim doktorum, canlı qaraciyər və böyrək nəqli üzrə dünyanın tanınmış cərrahı, doktor-professor Sedat Karademirin səsi idi. Mənə "abi", mən isə "qardaş" – deyirdim ona.

Sərin, məhrəm bir əl zorla hiss etdiyim əlimi tutdu. Yəqin ki, yanındakı həmkarlarına: "Arkadaş, yüzlerle karaciğer nakli ameliyatı yaptı, böyle

mucizevi kolay ameliyat görmedim" – dedi. – "Maşallah abimin de canı taş gibiymiş".

Mən bütün gücümü toplayıb onun əlini sıxmağa çalışdım. O da bayaqdan tumarladığı əlimi yüngülçə sıxdı.

– Abi, aç gözlerini. Her şey çok iyi. Parvana kızım da çok iyi. Bir kendine gel, sizi görüşüreceğim. Açı gözlerini.

Tanımadığım bir səs:

– Hocam, rahat olun, bir kaç dakikaya tam ayılacaktır. İstersiniz benim odama geçelim?

Artıq ətrafi hiss edirdim, səsləri, danışığım aydın eşidirdim. İlk dəfə əlimi də hiss etdim. Mən ölmədiyimi, yaşadığımı dərk etdim. Müasir tibbin ən çətin, zor əməliyyatı sayılan canlı qaraciyər nəqli (köçürməsi) cərrahi əməliyyatı da, doktorum demiş, iyi keçmişdi. Bəs mən niyə hələ də zülmətdəyəm?

Nə qədər güləməli olsa da, başa düşdüm ki, gözlərim qapalıdır axı. Açımaq istədim. Bacarmadım. Elə bil kirpiklərim bir-birinə yapışmışdı. Birdən mənə elə gəldi ki, mən o dünya ilə bu dünya arasında çırpınıram və bu an hər şey gözlərimi aça bilib-bilməməyimdən asılıdır.

Bütün gücümü toplayıb bir də cəhd etdim. İlahi, elə bil dönyanın bütün ağırlığı göz qapaqlarımın üstünə yüksəlmişdi. Bir də güc verdim, bir də..., bir də...

Nəhayət, sanki bir-birinə kilidlənmiş göz qapaqlarımı azca aralaya bildim və kirpiklərimin arasında xərif bir işiq zolağı hiss etdim. Qatı dumanın arasından düşən günəş şüası kimi tor idi. Amma sonucda bir işiq idi və bu, mənim yaşam sübutum idi. Bəli, mən yaşayırdım. Gözlərim bir də yaşırdı, ancaq bu dəfə silən olmadı.

Yavaş-yavaş gözlərim önündəki du man da çəkildi və mən artıq yarıqaranlıq ətrafımı aydın görməyə başladım. Göz qapaqlarımın ağırlıq isə (əvvəlki qədər olmasa da) getmirdi. Yumulan gözlərimin sanki bir də açılmayacağından qorxduğum üçün nə qədər açıq saxlamağa çalışsam da, bacarmirdim...

Məni bir də ayıldan, başlarını yüksəlçə başına söykəyərək xisən-xisən ağlayan, iki nəfərin yanağıma düşən göz yaşları oldu. Nəfəslərindən tanıdım,

oğlanlarım Toğrul ilə Tural idi və yanağıma düşən damlalar da yeqin ki, sevinc göz yaşları idi.

– Ata, gözlərini aç... ata... Allaha şükür, hər şey... yaxşı oldu...

– Ata, qurban olum, ata... Allah səni bizə bağışladı... aç gözlerini.

Qulağıma pıçıldıyan səslərin məni necə kövrəltidiyi təsəvvür edin. İçim qaynadı. Başlarını yüksəlçə başına söykəmiş, əllərimi əllərinə almış oğlanlarımın ürək döyüntülərini hiss edirdim. Bu, mənim makinaya qoşulmuş üzəyimin səsi ilə bir ahəngdə vururdu. Bəli, o an üçümüzün də qəlbimiz eyni çırpınırdı. Amma çox keçmədi ki, makinadan eşidilən ürək döyüntülerimin səsi tezleşməyə başladı. Gözlərimi açmaqdan, səsimi çıxarıb bir söz söyləməkdən qorxurdum. Dilim-ağzım taxta kimi qurumuşdu. Canından mənə can vermiş qızımdan çox nigaran idim. "Qızım Pərvanə" demək üçün bütün gücümü topladım. Amma deyə bilmədim. "P... P..." deyib qaldım. Ancaq məni duydular.

– Bəhruz, Pərvanə də lap yaxşıdı. Nigaran qalma... Bəhruz, qurban olum, gözlərini aç. Bizi eşidirsənsə, bir işaret ver...

Bu titrəyən səsi dərhal tanıdım. Həyatım mənim, övladlarımın yolunda özünü fəda etmiş ömür-gün yoldaşımın səsi idi.

Yaşadığımı, onları duydugumu bildirmək üçün gücüm boğazımı xəfifcə arıtlamağa çatdı.

– Hanım efendi, beyler, lütfen hastanı sakın burakır mısınız? Vaktiniz bitti. Doktorlarımız da geldi, lütfen çıkar mısınız? O, sizi duyuyor. O yüzden de stresi artıyar.

– Evet, görüşünüz mü? Abimin durumu nasıl?

– Doktor...

– Bey efendi, lütfen çıkar mısınız? Hocam, hastanın tansiyonu yükselsəmış.

– Tamam, tamam çıxıborlar.

Bizimkilər doktora bir daha təşəkkür etdilər.

Sedat hoca ətrafimdakı aparatlara diqqətlə göz gəzdirib:

– Dur, dur, bir dakika, hastanı makinadan ayırmayı kim söyledi?

– Hocam...

– Siz çıldırdınız mı? Adamın ameliyattan çıkdığı ne kadar ki, siz onu makinadan ayıriyorsunuz?

– Hocam, biz ayırmadıq ki.

– Kim ayırdı, kızım? Adamın kendi mi kalktı ayırdı?

– Yok... Zaten... He... bizim baş hoca da geldi. Hocam, anlatır mısınız?

– Sedat bey hocam, makina hastanı otomatik ayırdı. Bir daha bağladık, bir de ayırdı, ama...

– Hocam, ne ama?

– Gerekli kontrollarımızı yaptıq ve yapmağa da devam ediyoruz. Şükürler olsun, her şey iyi. Behruz bey normal olaraq uyandı, gözlerini açtı ve tabi ki, bir daha uyudu...

– Son kontrol sonuçlarını hemen gösterin. Allah-allah...

... Mən bunların hamısını eşidir, lakin gözlərimi açmırıdım. Sanki nədənsə qorxurdum.

Bir-iki dəqiqə sükutdan sonra (yəqin ki, son analizlərə və s. baxırdı) Sedat Karademir hər seydən razı haldə:

– Bu da bir mucize. Hocam, bunca ameliyatlar yaptıq, hiç böylesini gördün mü? Maşallah, abim taş gibi. Hele bir gözlerini de kapamış. Bize numara mı gelir? Dur, ben onun gözlerini açmasını bilirim. He, bak, Parvana kızım da geldi.

Hislərim bir anda riqqətə gəldi. Mənə canından can, ciyərindən pay vermiş qızımı gətirmişdilər. Gözlərimi nə zaman açdığını, hətta başımı bir az yuxarı qaldırdığımı bilmədim:

– Ata... Necəsən, ata? Bax mən yaxşıyam. Allaha şükür hər şey yaxşı keçdi. Sənə qurban olum... ata... sən necəsən?

Kövrəlmişdim. Həyəcandan əllərim, dodaqlarım əsirdi. Bütün gücüm toplayıb "qızım" demək istədim. Ağzımdan əcayib kobud səslər çıxdı – lal adamların kəkələməyi kimi. Çox həssas adam olan doktor Sedat qupquru ağızımda həm də dişlərimin olmadığını dərhal başa düşdü. Əlini yastıqdan zorla ayırdığım başımın altına qoydu. Qızımı yaxşı görmək üçün başımı bir az da qaldırdı:

– Abimin dişlerini getirin. Aziza hanım, lütfen, abime yardım eder misiniz?

Süni dişlərimi gətirdilər. Sedat bəy "dur-dur" deyərək hemşirenin (tibb bacısının) əlindən yaş tamponu alaraq dodaqlarımı sildi və tamponda qalan suyu dilimin üstünə sıxdı.

5-6 dolu damcı su nəinki taxta kimi qurmuş dilimi-ağzımı, hətta boğazımı belə islatmağa bəs etdi:

– Qızım, aslan qızım..., nətəhərsən?

– Yaxşıyam, ata, sən necəsən?

– Əlayam... aslan qızım..., səni gördüm ə... əladan da... əla oldum.

– Lap yaxşı olacaqsan, ata, Allah səni bizi bağışladı.

Heç vaxt olmadığı qədər kövrəlmişdim. Əməliyyata girəndə ölümə meydan oxuyan məğrur səsim, gülümsəyən dodaqlarım titrəyirdi. Ona görə də kövrəldiyimi qızıma bildirməmək üçün danışmamağa çalışır, yüngülcə başımı tərpədib, reaksiyamı bildirirdim.

Kövrəldiyimi hiss edən doktor sol əli ilə tutduğu başımı ehmallıqla yastiqa qoyaraq:

– Tamam, hastalarımızı fazla yormayalım.

Bu vaxt orta boylu bir həmşirə ağızında Azərbaycan oyun havası çala-çala qol açıb oynamağa başladı. Hamının təbəssümünə və marağına səbəb olan və oynaya-oynaya mənə yaxınlaşan bu qadına baxanda başa düşdüm ki, bu həmşirə deyil, həmşirə libası geyinmiş bacım qızı Kəmalədir.

– Bəsdi, Kəmalə, başqa xəstələr də var, ayıbdı.

– Bu isə oğlum Toğrulun səsi idi. Qələbəlik olan ətrafıma baxanda oğlanlarının da, həyat yoldaşımın da hələ burada olduqlarını gördüm. Sadəcə onlara cərrah xalatı, papağı və ağızlarına qoruyucu nəfəslik geyindirildiyi üçün (ancaq gözləri görünürdü) diqqəti cəlb etmirdilər. Onları

yoğun bakıma bütün xəstəxanada böyük hörmətə malik, sözü keçərli olan dahi cərrah Sedat Karadəmirin xahişi ilə buraxmışdılar. Elə doktorun özü də bu fürsətdən sui-istifadə edən ailə üzvlərimə görüşün başa çatdığını xatırlatdı:

– He, tamam, zamanımız bitti, çıkalım mı? Zaten Parvaneni hemen, abimi de bir-iki saatə özel odalarına çıkaracağız. Orada gönlünüz istediği kadar görə bileceksiniz.

Əlini alnına qoydu. Mənə doğru əyilib astadan:

– Abi, her şey iyi gidiyor. Bir az toparlan, seni de yukarı alacağız.

Hər kəs getdi. Mən yenə də o yarıqaranlıq yerdə özüm-özümlə tənha qaldım...

Və istər-istəməz həyatımın bu nöqtəsinə qədər son illərdə bu mənfur xəstəlikdən dolayı yaşadığım bəzi məqamlar gözlərimin önündə canlandı.

mən buna hazır idim. Uşaqlar doktorumla danışb vəziyyəti anlatdırılar. O, oğlanlarımla danışdıqdan sonra məni istədi. Uzun danışmadı: "Abi, korkma. Bunlar beklediğimiz şeyler. Ama hiç vakit kaybetmeden hemen gelin. Uçak biletlerini alan kimi söyleyin ki, ben hemen hastahanede odanı ayırttayıram".

Mən "Tamam"-dan başqa heç nə demədim, – deyə bilmədim. Həm də buna heç lüzum da yox idi, hər şey məlum idi. Qarşidakı bir həftəyə isə təyyarə biletini tapılmırıdı. Dərs ilinin başlanmasına lap az qalması və bizim 5-6 nəfər olmayımız vəziyyəti daha da çətinləşdirmişdi. Üç bilet bir az asan tapıldı, o da biznesklasa (yəqin baha olduğu üçün onunla az adam ucur). Qalan biletlər isə çətinlik yaratdı. Övladlarından heç kəsi inadından döndərib, qalıb sonra gəlmələrinə razı sala bilmədim. "Ata, sən narahat olma, biletini alacağıq", – dedilər.

Bütün əlaqələrimizdən, imkanlarımızdan istifadə edib, nəhayət ki, bilet tapa bildik. Uçuş müddəti mənim üçün hər zaman daha sərbəst xəyalalı dalmaq, düşünmək müddəti olmuşdur. Neçə il əvvəl, "525-ci" qəzetdə Xalq yazıçısı Elçinin müxtəlif zamanlarda və məkanlarda etdiyi qısa qeydləri dərc olunmuşdu. Bəlkə, kimlərəsə mənasız (hətta gülünc) gələn bu qeydlər şəxsən mənim üçün olduqca böyük maraq və məna kəsb

II FƏSİL *Ölüma alınmış bilet*

Hər zamanki kimi təyyarəyə bilet tapılmırıdı. Bizsə təcili Ankaraya uçmalı idik. Xəstəlik artıq məni üstələmişdi. Yaddaşım pozulmuşdu. Nəinki danışa, heç sərrast düşünən də bilmirdim. 2-3 həftə ərzində xeyli arıqlamışdım. Rəngim saralmış, gözlərim elə bil əlxırda düşmüş, üzümdə xeyli qırışlar əmələ gəlmişdi.

Məni ən çox narahat edən isə doğruduzgün danışa bilməməyim idi. Fikrimi anlada, səlis cümlələr qura bilmirdim. Ömrümü-günümü söz sənətinə, yazıpozuya həsr etmiş mən, indi ən sadə fikrimi belə sözlə ifadə etməkdə çətinlik çəkirdim. Bu isə məni çox əsəbiləşdirirdi. Üç il, demək olar ki, hər gün düşünərək tərəddüd etdiyim bir məsələ artıq qəti bir qərar tələb edirdi və mən ailəmin təkidi ilə o qərarı qəbul etdim: "Əməliyyata girmək". Bütün vəziyyət təcili olaraq qaraciyərimin dəyişilməsini tələb edirdi. Bu isə elə-belə məsələ deyildi. Əzraillə üzləşmək, ölümün gözünə dik baxmaq demək idi. Lakin

etdi. Məncə, heç izahat da lazımlı olmayan bu qeydlər özü-özlüyündə, onların qeyri-normal bir şəraitdə yazıldığını bildirirdi. Çox qısa, lakonik, bəzən isə, hətta tamamlanmamış söz, cümlə şəklində yazılmış bu qeydlərin hansısa toyda, məclisdə, iclasda, təyyarədə və s. siqaret qutusunun, qəzətin kənarına, yaxud salfet kağızına tələsik şəkildə yazıldığını təsəvvür etmək o qədər də çətin deyildi. Bu, hər bir yaradıcı insanın başına gələ biləcək bir haldır. Ən maraqlısı da o idi ki, Elçinin yaradıcılığı ilə tanış olan hər kəs bu qısa qeydlərin əksəriyyətinin onun hansısa əsərinin epizodunun, süjetinin, bəlkə də, məzmununun əsasını qoyduğunu hiss edərdi. Bu qeydləri oxuduqca adamın, hətta Elçinə yaxşı mənada paxillığı da tutur. Çünkü bəzən yuxarıda sadaladığım müxtəlif yerlərdə adam elə hadisələrlə, xarakterlərlə rastlaşır və yaxud yol gedərkən, təyyarədə uçarkən, düşünərkən adamın ağlına elə gözəl fikirlər, süjetlər gəlir ki, zaman keçdikcə onları ya unudur, ya da ən azı olduğu kimi xatırlayıb yaza bilmir. Ona görə də belə hadisə və fikirləri anında, lap qısa da olsa, qeyd etməlisən – Elçin kimi. Bundan dərs alıb onlarca dəfə özümə söz vermişəm, amma ya tənbəlliyməndən, ya bu işi bir az sonra saxlamaq istəyiməndən, ya da yaddaşımı boş-boş güvənməyiməndən və təbii ki, təcrübəsizliyiməndən bu işi görə bilməmiş, hər dəfə də peşmançılığını çəkmışəm.

Bu dəfə isə vəziyyət başqa idi. Mən ölümcül bir xəstəliyin son etabında idim və müasir tibbin ən çətin cərrahi əməliyyatı olan canlı qaraciyər köçürülməsi əməliyyatına, başqa sözlə desək, Əzraillə görüşə gedirdim. İndi təyyarənin biznes salonunda sakit, heç kəsin müdaxilə etmədiyi bir şəraitdə mənim ağlımdan nələr keçdiyini təsəvvür etmək çətin deyil. Amma nə qədər qəribə olsa da, mən, qorxumurdum. Ona görə yox ki, əməliyyatın uğurla keçəcəyinə əmin idim. Xeyr, mən sadəcə ölümdən qorxumurdum. Ölümqabağı əzab çəkməkdən, inləyə-inləyə ölməkdən qorxurdum. Buna görə də cərrahi əməliyyat mənim üçün ən doğru seçim idi. Narkozda – özünü hiss etmədiyin bir vəziyyətdə ya o yanlıq, ya bu yanlıq. Bu isə Allahın əmri idi. Uca tanrı nə məsləhət görsə, o da olacaqdı. Həyat belədi.

Bəli, mən ölümə getdiyimi bilirdim. Təyyarə biletinin tapılmaması, mənim bu “ölüm” səfərinə

bir neçə gün gecikməyimin yaxşı, yaxud pis işarət olduğunu bilmirdim. Ağlıma gələn o idi ki...

Çətinliklə tapılan bu təyyarə biletini cibimdən çıxarıb diqqətlə baxdim. Yanımda oturmuş həyat yoldaşım bu hərəkətimi yəqin ki, son günlər xəstəliklə bağlı olan qüsurlardan biri kimi düşünərək: “Sənin biletində” – dedi. Mən biletini ona uzadaraq “bunu mənim arxivimə qoyarsan” – dedim. O: “Yaxşı, ver saxlayım, bir ay sonra özün qoyarsan!” – dedi. Baxışları isə: “həmişə aeroportdan çıxan kimi atdiğin bu bilet sənin nəyinə lazımdır?” – deyirdi. Mənsə ürəyimdə “Bu, mənim ölümə çox çətinliklə aldığım biletimdir” dedim. Bu iki daşın arasında heç kimin ağlına gəlməyəcək bu fikrin haradan ağlıma gəldiyini düşünəndə özümü də gülmək tutdu. Axi biletin nə dəxli var ki? Amma özümün bu fikirdən xoşum gəldi. Deməli, yaradıcılıq hissimi hələ itirməmişəm. Gülmüşədim.

İllərin çətinliyini mənimlə birgə yaşamış, məndən daha çox əziyyət, dərd çəkən və heç vaxt mənim aldığım bir qərarı, sözümü iki etməyən ömrə-gün yoldaşım bu dəfə də içindəki hislərini gizlətməyə çalışaraq gülümşədi və ona uzatdığını minik talonunu alaraq çantasına qoydu. Gözlərindəki kədərə qarışmış təəccübü o qədər də gizlədə bilmədən bir də mənə baxdı: “Özün qoyarsan” – dedi və ikimiz də bir də gülümşədik. Bəlkə, bu, ona görə oldu ki, hər ikimiz də bilirdik ki, mənim heç vaxt səliqə-sahmanlı bir arxivim olmayıb...

Nəysə, bilet çantasına qoydu. Ürəyində isə nələr düşündüyünü özündən və Allahdan başqa heç kim bilmədi. Mən təkcə üzünü o yana çevirərək çantasından kiçik cib dəsmalını çıxardığını duydum.

P.S. Hörmətli oxucu! Sizə təqdim etdiyimiz ədəbi nümunə bu yaxılarda dünyasını dəyişmiş yaziçi, publisist, «Təhsil» nəşriyyatının Baş direktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi Bəhruz Axundovun macəl tapıb cəmi iki kiçik fəslini yaza bildiyi «Qaranlığın işığında» adlı hayat romanındandır. Bu ədəbi mətni Bəhruz Axundov ömrünün son günlərində qələmə alıb. Təəssüf ki, amansız əcəl Bəhruz Axundova bu dəyərli həyat romanını yazıb bitirməyə aman vermədi.

Səfurə ÇƏRKƏZQIZI

AND OLSUN ATLARA!

Qarşımda nəhəng, qəribə bir qapı variydi. O qədər hündürüyüdü ki, aşağıdan yuxarıya baxanda başım firlandı, az qaldım arxaya yixılam. Təkcə dəstəyi məndən iki dəfə uzun olardı. Bu nə qapısıydı, mən hara gəlib çıxmışdım, burda nə işim vardi? Yaddaşımı ha qurdalasam da, cavab olacaq tək bir kəlmə ağlıma gəlmədi...

Qapının sağı da, solu da boz divarıydı. Ürəyim sıxıldı, burdan tez çıxbı qaćmaq istədim. Cəld geri çevrildim, yol nə gəzirdi? Önüm də divarıydı, yuxarı – başımın üstü də. Bəs mən bura hardan gəlib çıxmışdım?

Başqa yol yoxuydu, qapını açmalıydım...

...Nəhəng qapı arxamda qalmışdı. Önüm dəsə başqa bir qapı dururdu. Üstündə iri hərflərlə yazılmışdı:

DÜNƏN

...Oynumuzun lap şirin yerində əvvəlcə atın ayaqlarının səsini eşitdik. Sonra da atın üstündəki adamın səsini:

- Ay ev yiyesi!

At ağlımızı oğurladı, oynumuz yarida qaldı...

- A bala, ay uşaqqı, dədənə deyərsən, sabah Əmir kişi oğlunu evləndirir, onu da toya çağırır!

Ağzımızı açıb aşağıdan yuxarıya – atın üstündə dimdik dayanan adama, yerindəcə oyur-oyur oynayan ata baxdıq. Çoxdandı at görməmişdik.

Kişi ata bir qamçı vurdu, at yola sarı götürüldü. Biz də dalınca. Atlı o biri məhəlləyə girəndə ağlımiza qoyduq ki, biz də at sürək. Hərəmiz bir çubuq mindik, birini də qamçı əvəzinə əlimizə götürdük. Atlı kimi altımızdakı “ati” qamçılıyıb gəldiyimiz səmtə “çapmağa” başladıq: Hu! Hu! “Atlarımızın” ayaq səsləri bir-birinə qarışdı:

Dqrıt... Dqrıt... Dqrıt...

...Qəfildən hər şey yoxa çıxdı. Atların ayaq səslərindən başqa. Birdən özümü ikinci qapının qarşısında gördüm. Bu qapı hardan çıxdı? Qapının o üzündən atların kişnərtisini, ayaqlarının tappiltisini, bir-birinə çırplılan qlincların cingiltisini eşitdim. Qanım qaynadı, at kimi kişnədim. Qapının üstündəki yazını oxuyub tez-tələsik içəri girdim:

ULU KEÇMİŞ

Miladi tarixiylə 864-cü ildi...

...Ərəb tarixçisi əl-Cahiz qaz lələyini yenə mürəkkəbə batırıb məktubun ardını yazmağa

başladı: „...Nə xaricilər, nə də bədəvilər at üstündə ox atmaq məharətinə malik olublar. Türksə yəhər üstündən heyvanı, quşu, nişangahı, adamı, ovuna ortaq olmaq istəyən bir vəhşini məharətlə vurur. Onun atı bir anda irəli-geri, sağa-sola hərəkət edir, eniş-yoxuş keçir, o işə ox atr. Özgəsi birini atmağa macal tapmamış, türk on ox atmağı bacarıır...

Türk ata baxmaqdə ən yaxşı mehtərdən, at öyrətməkdənsə, ən səriştəli təlimidən bacarıqlıdı.

Əgər türkün güzəranına, gündəlik həyatına nəzər yetirsən, görərsən ki, o, ömrünün əsas hissəsini yerdə deyil, at üstündə keçirir...

Türk at belində silkələnib acanda heyvanlardan birini kəsib yem eləyir. Susuzluq duyanda madyanlardan birini sağıb südünü içir. Altındakı ata istirahət vermək istəyəndə yerə düşmədən başqa bir atın belinə sıçrayır..."

...Çapar xəlifə əl-Mütəvəkkilə ünvanlanan məktubu alıb ata sıçradı. Gözdən itənə kimi səs qulaqlarından getmədi:

– Dqrıt... Dqrıt... Dqrıt...

...İkinci qapı da arxamda qalıb. Üçüncü qapının böyük dəstəyindən yapışmamış üstündəki yazını oxuyuram:

GƏLƏCƏK

...Ayağımı atın üzəngisinə qoyub yəhərin üstünə atıldım. At yorğ'a yerişlə yeriməyə başladı. Onun bu ahəngi, təzəcə nallanmış ayaqlarından çıxan səslər mənə ləzzət verirdi. Gözlərimi yumdum. Elə bil gözəl bir musiqinin sehrinə düşmüşdüm. Ta qəbrə kimi bax belə – tələsmədən yol getməyə hazırlıdım. Birdən ahəng pozuldu:

– Salam! Atın üstündə yatmışan ki!

Gözlərimi açdım. Bir atlı düz qarşımıda dayanmışdı. Kişinin üzü tanış gəlsə də, yaddasımı qurdalamağa ərincəklilik elədim. Atlar finxırıb ayaqlarını tappıldıdatdılar.

– Həə, çoxdandı, özümü belə yaxşı hiss eləməmişdim!

– Elə mən də. Bu nə əzəmətmiş, elə bilirom, başım buludlara dəyir! Deyirəm...

Qulaq batırıran gurultu söhbətimizi yarıda qoydu. İkimiz də çevrilib səs gələn səmtə baxdıq. Bizdən bir az aralıda bir-birinin üstünə qalaqlanmış saysız-hesabsız maşın varydı. Elə bil küçənin ortasında böyük dağ yaranmışdı – maşın dağı. Bir ucdnan maşınları sürüyüb ora atırdılar.

– Şəhərdə nə qədər maşın varmış?!

– Həə, bilirsən, Bakıda nə qədər belə dağ var?!

– Bilirəm. Deyirəm, tixaclardan nə canımız qurtardı!

– Həə, düz deyirsən! And olsun atlara, dədəbabalarımız çox ağıllıymış! Yaxşı oldu təzədən atları minməyimiz. Türk at üstündə olmalıdır. Kişi si də, qadını da. Di sağ ol!

– Yaxşı yol! Atdan muğayat ol!

...Atın başını döndərdim. Şəhərin küçələrini heç belə görməmişdim. Hara baxırdın, maşın dağıydı. Atlıların da sayı-hesabı yoxuydu. Siyasetçilər, müğənnilər, aktyorlar, jurnalistlər, yazıçılar, sadə adamlar – hamı at üstündəydi. Hamının da əynində qədimyana paltar. Özümə baxdım, mən də onlar kimi geyinmişdim. Qəfildən bir çapar gəldi:

– Yol verin, kənara çekilin!

Atlılar bir andaca yoluñ sağına, soluna düzülüb gözləməyə başladılar. Mən də onların arasındaydım. Arada atlar dərrixib ayaqlarını yerə döydü, atlılar eyhamla bir-birinə qaş-göz elədi. Kimsə ehmalca piçildədi:

– Gəldi!

Onun atı dördnalla çapırkı, əsl Qarabağ atiydi. O, atın üstündə elə əzəmətli görünürdü ki! Əynindəki qədimyana paltar da ona bir ayrı yaraşq verirdi.

Bir göz qırpmında yanımızdan gəlib keçdi. Biz də atlımızı mahmızlayıb onun arxasında yola düşdük. Atların ayaq səsləri bir-birinə qarışdı:

– Dqırıt... Dqırıt... Dqırıt...

...Yenə hər şey yoxa çıxdı...

Önüm divardı, demək, dördüncü qapı yoxdu. Arxaya – gəldiyim qapıya çevrildim. Çıxməq istəyəndə gözüm qapının üstündəki sözə sataşdı: YALAN.

...Qapı arxamca elə bərk çırıldı ki, səsə diksinib çarpayıdan yixildim. Özümə gülməyim tutdu: yorğanımı qıçlarını arasına yiğmişdim, elə bil at minmişdim...

...Amma gözümü açanda çarpayıda süst uzanmışdım. Başım bərk ağrıyırıdı. İki ağpaltarlı adam başımın üstündə dayanmışdı. Səsləri lap uzaqdan, elə bil quyunun dibindən gəlirdi:

– Aylıdı!

– Şükür!

Kişinin üzü mənə tanış gəldi, amma onu harda gördüyüüm yadına sala bilmədim, buna yaddasımın gücü çatmadı. Gözlərim yenidən yummuldu...

Bu dəfə qadının səsi mənə əleyhqaz geyinmiş adamı xatırlatdı:

- Doktor, iynəni vura bilərəm?

Elə kişi də onun kimi danışındı:

- Həə, vaxt itirmək olmaz! Xəstə ayılsa da, vəziyyəti hələ normal deyil!

- Başa düşürəm, doktor, zarafat deyil, adam atdan yixilib...

Burnuma tanış iy dəydi... Hə, tapdım, spirt iyidi. Sonra qolumda arı sanmasına bənzər bir ağrı hiss elədim. Ağrıdan diksinib gözümü yenidən açdım. Ağpaltarlı adamlar mənə sarı əyilmişdilər. Qəribə görünürdülər, elə bil onlara qapının gözlüyündən baxırdım. Sonra necə oldusa, aramızdakı "gözlük" yoxa çıxdı... Axi mən bu ağpaltarlı kişini harda görmüşəm?

Tapdım! Yadıma düşdü! Onu atın üstündə görmüşdüm! Bayaq onunla at belində söhbət eləyirdim axı...

MƏZAR SEVGİSİ

...Daş parçası iyi buruna qurd salan, ağızına qədər zibillə dolu qutulardan birinə dəyib tappıldı. O, zibil qutularının arxasından başını çıxarıb təhlükədən devikmiş toyuq kimi o yanbu yana boylandı. Birdən yerində sıçrayıb yola sarı götürdü. Arxasında düşən uşaqların hayküyü, fit səsləri bir-birinə qarışdı. Elə bil it boğuşdururdular...

O, içərisində çörək qırıntıları olan sellofan torbanı əlində bərk-bərk tutub qaçırdı. Qorxudan sarısını udmuşdu, ayaqqabısının yırtıqlarından içəri dolan xırda daşlar ayaqlarını göynədirdi. Can dərdində deyildi... Arxadan atılan bir daş viylitlə yanından ötüb keçdi. Sonra ayrışı... Hər şeyə dözərdi. Lap elə uşaqların onu yerə sərib təpiyin altına salmasına, ağız-burnunun qanını bir-birinə qatmasına. Təki o sözü deməsinlər ona. Hər şeydən betər qorxduğu, utandığı o sözü eşitməsin deyə, yenə ilim-ilim itmək, yerin dibinə girmək istəyirdi.

- Al-kaş oğ-lu! Al-kaş oğ-lu!..

Əlindəki sellofan torba yerə düşdü. Balaca sifəti büzüşdü. Qulaq-quyruğu kəsilən küçük kimi singildəməyə başladı...

Uşaqlar ağız-ağıza vermişdilər:

- Al-kaş oğ-lu İs-lam! Al-kaş oğ-lu İs-lam!..

Asfaltla şütiyən maşınların siqnal səsləri bircə andaca uşaqların tünlüğünə qarışdı. Maşınların

pəncərəsindən çıxan, qəzəbdən qızarın pörtən başlar onun qarasınca söyüslər yağırdı:

- Köpəyoğlu, məni qana salmaq isteyirsən?!

- Küçük! Hara soxulursan! Cindir oğlu, cindir!..

Deyilənlərin bircəciyi belə onu uşaqların dediyi söz qədər yandırmırdı. Sinsiyə-sinsiyə, tər içində maşınların arası ilə qaçırdı...

- İslam, qorxma heç nə eləməyəcəyik! Səninlə məzələnirdik, qayıt geri! Gəl, çörəyini götür!..

Yolu adlamışdı. Daş hasarlı məzarlıq tərəf qaçırdı. Ağlayırdı, ağız-burnunun suyu bir-birinə qarışmışdı...

* * *

Şalvarının yırtığından görünən, çirkən qapqara qaralan dizlərini yerə qoyub, öz-özünə nəsə piçildaya-piçildaya əlindəki taxta qırığıyla torpağı qazmağa başladı. Balaca bir çuxur düzəldti. Başqa bir taxta qırığını çuxura qoyub üstünü torpaqladı. Yan-yörəsində bitən otlardan, çiçəklərdən yiğib "məzarın" üstünə düzdü. Ayaq üstə dayanıb başını aşağı saldı. Qaşlarını düyünlədi, gömgöy gözlərini bir nöqtəyə zilləyib xeyli susdu. Elə bil birdən-birə böyüdü...

Bir aydan çoxuydu, bu oyunu oynayırı. O gecədən sonra qəbiristanlıqdakı yaşlılıqlar kimi İslamin körpə ürəyində məzar sevgisi cürcərməyə başlamışdı...

...O gecə - mayın sonuncu günü İslamin səsi yenə hamını yuxudan eləmişdi. Tanya həyətdəki beşmərtəbəli binaların birinin qabağında yerə sərilib qalmışdı. O da anası ölmüş quzu kimi mələyir, canının tasasından ora-bura vurnuxur, qadının heysiz əl-ayağından tutub qaldırmaq istəyirdi:

- Ana, dur, dur ayağa! Ana, niyə yenə içdin?! Ana, dur gedək! Qorxoram!..

Qadın tərpənmirdi...

Binanın pəncərəsinə, eyvanına yiğişənlar elə bil qəmlı bir tamaşaya yüzüncü dəfəydi baxırdılar. Siftəki kimi ürəkləri sizləmir, gözləri yaşarmırdı. Hamı səhnədəki qadının keçmişini - ilk sevgilisindən ayrılandan sonra dünyadan küs-düyünü, içkiyə qurşandığını bilirdi. O gün "tamaşaya" axıra qədər baxmağa çoxlarının hövəsələsi çatmadı. Onsuz da bilirdilər, içib özündən gedən o qadını kimsə yerdən qaldıracaq, bayaqdan bəri qorxudan tir-tir əsən uşaqa ötəri xoşbəxtlik yaşadacaq. Ana-bala başqa bir beşmərtəbəli binanın qabağındakı, təkərləri yarıyacan torpağa batıb

qalan, rəngi itmiş, paslanmış maşında səhəri aça-caqlar. Aradan bir-iki gün keçər-keçməz, hər şey yenidən başlayacaq...

...Amma həmin gecədən sonra binanın sakinləri o "tamaşa" bir də baxa bilmədilər...

* * *

O vaxdan İslamın "evi" qəbiristanlıq oldu. Bu "çoxotaqlı evin" bir otağı onunku idi. Vaxtının çoxunu öz "otağında" – üstünə xaç sancılmış torpaq qalağının – anasının məzarının yanında kecirir, burda yatıb-dururdu. Gecələr qollarını yana açıb özünü məzarın üstünə sərir, üzünü torpağa söykəyirdi. Elə bil anasını sağlığındakı kimi qucaqlayıb yanaqlarını onun üzünə dayayırdı. Beləcə, hər gecə içindəki yanğını dinşidib yuxuya gedirdi.

Ertəsi gün ciyinlərində cənazə daş hasarın qapısından içəri axışan insanlar onun həyatına maraqqarışlıq yenilik gətirirdi. O, bir-iki məzar aralıda dayanıb tez-tez burnunu çəkən, yayın istisində dərddən domuşan insanlara göz qoyurdu. Hamı dağlışandan sonra üstü gül-ciçəklə örtülen torpaq qalağının yanına gəlir, gözünü məzara dikib dinməzcə dayanır, tanımadığı o adam kimi anasının da qara torpağın altında yatdığını düşünür, ondan ötrü darixirdi...

Qəbiristanlığı ikiyə bölən ciğırın sağında müsəlmanlar, solunda xristianlar basdırılmışdı. İsləm ən çox sağ tərəfdə gəzib-dolanırdı, burdakı məzarların bər-bəzəyi xoşuna gəlirdi. O, çirkli barmaqlarını hasarların milləri üstündə sürüsdürür, mərmər daşlardan ona baxan insanları maraqla süzür, hərdən də başdaşlarının arxasına kecib heykəlləşən bu ölürlərlə "gizlənqəç" oynayırdı...

Qəbiristanlıqdə qarnımı necə doyurmağı da öyrənmişdi. Bilirdi, təzə məzarlar yan-yörəsini ot-alaq basmış, ildə olsa-olsa, bir-iki dəfə yada düşən köhnə məzarlar kimi kasıb deyil, onların "süfrəsi" açıqdı. Şirnilər, kökələr... İsləm bu şirin yeməkləri ətəyinə yığış ağızı sulana-sulana anasının məzarının yanına qaçar, ordaca ayaqlarını uzadıb oturar, "ölülərin payını" illərin tamarzısı kimi gözünə təpərdi. "Ölülərin süfrəsi" tükənəndəsə daş hasardan çölə çıxardı...

Burda anasından ötrü darıxsə da, ürəyi indiki kimi dinc olmamışdı. Əvvəlki kimi anasını itirib, sonra onu hansısa binanın tinində, kefli kişilərlə sözüş söyən yerdə, ya da özündən getmiş halda tapmırıldı. Bilirdi ki, burda anası birləşməliyənində...

Bir də məzardakılar "alkaş" oğlu olduğunu onun üzünə vurmurdular...

...İndi onun yerlə göy arasında məzarlardan başqa bir kimi-kimsəsi yoxuydu.

* * *

Atasının üzünü görməmişdi, heç kim olduğunu da bilmirdi. Ağlı kəsən vaxtı bunu anasından sorusunda Tanya əlini yelləyib xırıldayan səsiylə bircə kəlmə demişdi: "Eee... Bilmirəm". Bəlkə də, uşağın atasının kim olduğunu o, doğrudan da, bilmirdi, ya da unutmuşdu.

İsləm beşmərtəbəli binalardan birinin rütubət iyi verən, alaqqaranlıq zirzəmisində doğulmuşdu. Birinci mərtəbədə yaşayan, oğul-uşaq tamarzılığından dodağı çatlayan Qızbəs xala vaxtında özünü yetirməsəydi, uşaq elə küçənin ortasında doğulacaqdı. Qızbəs xala səhər o başdan zibil atmağa gedəndə həyətdəki maşın qarajlarının arasında uzanıb çapalayan Tanyanı görür. Qadın sancıdan öküz kimi böyürür, dırnaqları ilə yer qazırı. Üst-başı toz-torpaq içindəydi. Qızbəs xala deyinə-deyinə onu evinin zirzəmisinə gətirir, uşağın doğulmasına kömək eləyir, göbəyini kəsir. Elə körpəyə İsləm adını da özü verir:

– Nollar rus balası olanda, qoy adı İsləm olsun! Xoşum gəlir bu addan. Cavanlıqda deyirdim, oğlan doğsam, adını İsləm qoyacam... Qismətə bax!.. Qoy Allah bu uşağı düz yola çəksin, yarıyanlardan eləsin. Sənin kimi içki düşkünü, avara olmasın. Sən də bundan sonra o zəhrimarı dilinə vurma, balan var! – deyir.

* * *

İsləm azərbaycanlı uşaqların arasında böyüküyordü. Azərbaycanca ana dilindən yaxşı danışındı. Onu həyətdəki uşaqlardan seçdirən dərisinin, saçlarının, gözlərinin rəngiyidi. Bir də anası... İsləm uşaqlara qoşulub oynasa da, həyətdəki qarajların, ağacların başına çıxanda özünü yuxularındaki kimi boyuk, güclü saysa da, yenə içində bir qorxu, utanc gizlənirdi. Bunların üzə çıxmazı uşaqların bircə sözünə bəndiydi. Bilirdi ki, onların üzü yenə dönə bilər. Yenə hamisi ağız-ağıza verib ona "alkaş oğlu" deyər, ələ salarlar. O da yerin dibinə girər, ağlaya-aglaya onlardan qaçar. Bunları bildiyinə görə uşaqların bir sözünü iki eləməzdi, istəklərini qul kimi yerinə yetirərdi. Təki o sözü deməsinlər ona...

- İslam, əmr eləyirəm, ayağımın altına səril!
- Yaxşı.
- İslam, hambalımsan, kitabımı daşı!
- Yaxşı.
- Ayaqqabımı sil!
- Yaxşı...

Uşaqlar onun başqa zəif damarını da tapmışdır. İslam onların ağızından "mamana deyərəm haaa!.." kəlməsini eşitdimi, sarısını udurdu, qabaqlarında əsir-yesir olurdu. O, üzə bilməyən adam suda boğulmaqdan qorxduğu kimi anasından qorxurdu. Tanya onu elə döyürdü, yazıq uşaq səhəri canının ağrısından tərpənə bilmirdi, bədəni gömgöy göyərirdi. Ürəyində anasından inciyirdi. Di gəl onu sevirdi. Ondan üz çevirə bilmirdi. Anasından başqa kimi vardi yazığın?! Elə Tanya da əzab çəkirdi. Neçə dəfə özünə söz vermişdi, and içmişdi, oğlunu bir də döyməyəcək. İki dilinə dəyən kimi hamısı yaddan çıxırı.

Bir dəfə Qızbəs xala Tanyanın İslami döydüyünü görmüşdü. Uşaq məhəllədəki futbol meydançasının hasarına qışılıb, "bir də eləmərəm, döymə!" deyədəyə anasına yalvarılmış. Tanyanın gözünə uşaq-zad görünümümüz, əlindəki sıvrim çubuğu İslamin başına-gözünə çırpırmış. Qızbəs xala necə hirslənirsə, Tanyanı itələyib palçığın içərisinə salır. Sonra da qorxudan bağıri qana dönən uşağın əlindən yapışib evinə gətirir. And içir, onu anasına qaytarmayacaq, özü baxacaq. "Allah mənə uşaq verməyib, İslam da olar mənim oğlum", - deyir. Onu hamama salır, təzə paltar geyindirir, doyunca yedirir. Uşaq olan kəs də üçcə gündən sonra anasının yanına qaçırl...

Anası ölündən sonra məhəllənin ürəyiuxa qadınları İslami qəbiristanlıqdan tapıb internata aparmışdır. Onun internat həyatı cəmi bir gün sürmüşdü. O, gecə səhərə kimi yuxuda anasının məzarını görmüşdü...

***

Gecəyarısı taqqıltıya oyandı. Başını qaldırıb boylandı. Səs qəbiristanlığının sağ tərəfindən gəldi. Pişik ola bilərdi... Taqqıltının ardınca hənerti də eşitdi. Məzarlardan biri qəfil işıqlandı, yenə qaranlıq çökdü. İslam ayın işığında onların qaraltısını gördü. Qorxudan ürəyi bərk-bərk çırpındı. Qaraltılar tez-tez əyilib qalxır, hansısa məzarın yanı qəfil işıqlanır, arada yenə taqqıltı gəldi. Elə bil kimsə qab-qacığı bir-birinə vururdu. Səs get-gedə yaxınlaşırı. İndi İslam onların söhbətlərini də aydınca eşidirdi:

- Deyirsən, bunlar pula gedər?
- Əəə, sənə deyirəm, şamdanların, bir də güldanların bəziləri misdi. İçərisində gümüş də var, alüminium da. Bir-iki gün qabaq özüm gəlib yoxlamışam. Day sənə nə lazımdı?!

- Yaxşı, çərənləmə, getdik rus qəbiristanlığına...
...Gözləri fənərin işığından qamaşdı. Balaca əllərini işığın qabağına tutub ağlamağa başladı.

Oğruların ayaqları yerə mixlandı.
- Gecənin yarısı bu küçük hardan çıxdı?
- O, burda tək olmaz! Bizi görübələr!
Fənərin işığı qaranlıqda gəzişib yenə də İslamin üzündə dayandı.

- Təkdidi!
O biri oğru tərpəndikcə taqqıldayıb səs salan kisəni əlindən yerə atıb uşağı sarı cumdu:

- Bura gəl, görüm, küçük! Sənin ananı...
İslam daş hasarın üstündən aşib yola tərəf qaçı... Sahibsiz itlərin boğuq səsi günün get-gelindən, səs-küyündən təzəcə dincəlmək istəyən küçəni başına götürdü...

***

...Qəbiristanlıq "sakinlərinin" sayı üç nəfər də artmışdı...

Bu gün İslamin işi başından aşırı. Axi o da üç "məzar" qazmalıydı. Yenə taxta qırığını əlinə alıb torpaqla əlləşirdi. Yan-yana düzülən çubuq "ölülər" onu gözləyirdi... Başını qaldıranda əlindəki "kürək" yerə düşdü, ağızı açıldı, qaşları yuxarı dartıldı:

- Aaaa...!
Qızbəs xala qarşidakı məzarın dəmir hasarına söykənib ona baxırdı, doluxsunmuşdu. Qoluna keçirdiyi zənbilindən təzəcə aldığı uşaq ayaqqabısının bir tayı görünürdü. Qadın qollarını yana açıb gülümsündü...

...İslam Qızbəs xalanın paltarından, saçlarından canına dinclik, doğmaliq yayan tanış iyi ciyərlərinə çəkdi. Sonra başını onun çiynindən götürüb qadının yaşı süzülən gözlərinə matdəm-matdəm baxdı. Ölülər arasında tək diri həmdəmini itirməkdən qorxmuş kimi çirkli, balaca qollarını yenə "qonağının" boynuna doladı, onu bərk-bərk qucaqladı. Qızbəs xala ehmalca İslamin qulağına piçildadi:

- Gedək, mənim balam ol!
İslamın qolları boşaldi, üz-gözünə qayğı çökdü, başını arxaya çevirib anasının məzarına, sonra yenə Qızbəs xalaya baxdı...

- Şokolad istəyirsən? Gedək, sənə çoxlu konfet, şokolad verim.

Uşağıñ gözləri parıldadı...

...Onlar qəbiristanlıqdan çıxanda uzaqdan yolçəkən maşınların uğultusu gəlirdi...

Ertəsi gün səhər o başdan şəhərdən cixib rayona - Qızbəs xalanın babasından qalma evinə yola düşdülər. Yayuzunu - ta havalar sınana kimi də orda yaşadılar...

Qızbəs xala o yay indiyə kimi heç yaşamadığı duyğular içərisindəydi. Bu, bütün ömrünü yoxsulluqla keçirən yaşılı adamın dünyadan əlini üzdüyü bir vaxtda xəzinə tapağına bənzər bir duyğuydu. Bir yanda Tanrıının vaxtsız göndərdiyi xoşbəxtlik, bir yandasə onu itirmək, doya-doya yaşaya bilməmək qorxusu vardı...

* * *

...Beşmərtəbəli binalar arxada qalmışdı. O, çatısından qırılan dana kimi gücü çatdıqca bağlandığı yerdən, mixindən uzağa qaçırdı. Ürəyi də ayaqları kimi üzü qəbiristanlığıydı. İslam bu gün avtobusdan düşən kimi səfil həyatından, azadlığından, anasının qəbrindən - bu şəhərdə qoyub getdiyi hər şeydən ötrü bərk darıxdığını hiss eləmişdi. Bütün bunlardan ötrü burnunun ucu göynəyirdi...

...Şütüyən maşınlara həmişəki kimi məhəl qoymayıb asfaltı keçdi. Arxasında səslənən, çoxdan eşitmədiyi söyüşqarışq siqnallar bu dəfa ürəyinə rahatlıq gətirdi, dərindən nəfəs aldı. "Az qalib, anamı görəcəm!" Bu fikir ürəyinin döyüntüsünü bir az da artırdı...

...Qəbiristanlığa tərəf dənəndə yerindəcə quruyub qaldı. Gömgöy gözləri bərəldi, ayaqları əsməyə başladı. Sonra canına ilan dolanan adam kimi qəfildən o yana, bu yana qaçmağa, atılıb-düşməyə, qışqırmağa başladı.

Qəbiristanlıq köçürülmüşdü! Hər tərəf düz-düzəngah idi. Yolçəkən texnikanın uğultusu, toz, duman bir-birinə qarışmışdı. Ağır maşınlar qəbiristanlıqdan yiğilan torpağı harasa daşıyırıdı...

İslam tər içində maşınların arxasında qaçırm, əlinə keçən daşları onlara tərəf tolazlayır, ağlayır, söyürdü:

- Anamı hara aparırsız, verin anamı!!! İt oğlu it, aparmayın anamı!!!

Onun səsini eşidən yoxuydu. Küçəni uğultu bürümüşdü...

BUKET

Dünən onun yaşadığı şəhərə köcdüm. Bunu ona yaxın olmaqdən ötrü, bəlkə, bir gün hansısa küçənin tinində qarşıma çıxsın deyə eləmədim. Axı ondan mənə nə? Lap elə qarşıma çıxsın, nə dəyişəcək ki?! Ona olan sevgim yanlış biçilmiş atlas parça kimi bir şeydi. Qayçı parçanı korlayıbsa, yaxşı bir paltarın alınacağına ümid oldu, demək. Mənim də ona sevgim iki il əvvəl öldü...

Bu şəhərə özümə, işimə, gələcəyimə görə gəlmişdim. Bəxtim gətirmişdi. Burdakı moda evlərinin birində yaxşı maaşlı iş tapmışdım. İki gün sonra dərzi kimi yeni işimə başlayacaqdım...

Yol yorğunu olduğumdan bu səhər yuxudan bir az gec oyandım. Gözümü açanda günəş yuyunmağa hazırlaşan qadın kimi saçlarını açıb otağıma səpələmişdi. Bədənim tərdən mələfəyə yapmışdı...

Səhər yeməyindən sonra dünən axşamdan otağın ortasında yiğilib qalan əşyalarımı yerbəyer eləməyə başladım. Amma otağın görünüşü heç xoşuma gəlmədi. Ev yiyəsindən qalma əşyalar, mebellər hara gəldi qoyulmuşdu. Əvvəlcə çarpayı ilə paltar dolabının yerini dəyişdim. Pəncərənin qarşısına qoyulan masanın üstündəki rəngi bozarmış, saçqları sökülüb döşəməyə kimi sallanan örtüyü birbaşa zibil qutusuna tulladım. Onun yerinə üstünə ağ sapdan naxışlar toxuduğum süfrəni saldım. Mətbəxə də əl gəzdirdim. Soyuducunu bir az künçə, masanısa bir az sağa çekdim. Pəncərələrin toz basmış şüşəsini təmizlədim, döşəmələri süpürüb sildim. Sonra qapının ağızında dayanıb hələ də qoxusu mənə yad olan yeni mənzilimin yeni düzəninə göz gəzdirdim. Pis deyildi. Elə bil kasib, həmişə cir-cindir içərisində gəzən bir qadına təzə, gözəl libas tikib geyindirmişdim. Amma qadının bir eybi-metal dişləri onun yoxsulluğunu hələ də üzə çıxarırdı. Metal diş kimi görünən pəncərənin gün işığından bozarıb nimdaşlaşan pərdəsiydi. "Sabah gərək parça alib təzə pərdə tikəm. Mütləq!.."

Bərk yorulmuşdum, bir yandan da isti. Amma dincəlməyi lap sonraya saxladım...

...Tər damcıları burnumda düyünlənib paltar yuduğum ləyənin içərisinə damırdı. Hərdən də çənəmdən aşağı-sinəmə doğru sözüldürdü. Bütün bədənim tər seli basmışdı. Tincixirdim, köpüklü əllərimlə gah alınımı, gah boyun-boğazımı silirdim. Heydən düşsəm də, işim qurtarandan sonra yaxşı

bir duşun, yorğunluğumu canımdan çıxaracaq mixəkli çayın, kənddən bişirib gətirdiyim “Üç bacı” dolmasının xeyali mənə güc verirdi...

Qəfil səsə diksindim. Yeni mənzilimin zəngini birinci dəfəydi eşidirdim. Əllərimi önlüyümə siləsilə qapiya sarı getdim. Başım hərləndi. “Yəqin, acındandı, ya da yorğunluqdan... Kim olar? Yəqin, ev iyiyəsidi. Görəsən, niyə gəlib? Bəlkə, pula görə..? Danışmışdıq axı... Pulu ayın sonunda verəcəm. Bir də axı... O, “kəndə gedirəm”, -demisdi.”

Qapiya yaxınlasdım...

- Aaaa..! Gül?!

...Həyəcanlandım, başım bir az da bərk firlandı. Gözlükdən bir də baxdım. Yox, səhv eləmirdim, yuxu-zad da görmürdüm! “Bəs bu, kimdi?!” Beynim işiq sürətiylə suala cavab axtarırdı. “Axı kimdi mənə gül gətirən?! Bəlkə? Yox bir, ev iyiyəsi mənə niyə gül gətirsən? Qoca kişidi, işi-gücü qurtarıb? Bəs?.. Axı ev iyiyəsindən başqa heç kəs mənim burası köcdüyümü bilmir. Bəlkə?!”

...Ürəyimin döyüntüsü nəfəsimi kəsirdi. Ayaqlarımın taqəti qalmamışdı. Divara söykəndim...

“Həə, odu! Yüz, min, milyon faiz! Bilirdim... Mən... Mən pis adamam, qəddaram! Deməli, o hələ də məni sevirmiş! Məni unutmayıb. Mənsə, onu unutmaqdən ötrü nələr eləmədim?! O, məni sevirmiş! Məni izləyirmiş. Yoxsa, bura gəldiyimi, bu şəhərə köcdüyümü hardan bilib?! Deməli, həmişə məndən xəbər tutub. Mən axmaqsa... Ay Allah, şükür sənə! Hər şeyi unutmağa hazırlam. Xəyanətini, yalanlarını... Hər şeyi! Təki hər şey yenidən başlasın! O vaxt məndə də günah oldu. Olanları çox şisirtdim. Bəlkə də, üstünü vurmamalıydım!”

Yenə qapının zənginə diksindim...

Kılıdı açanda əllərim sözümə baxmırı, küləyin yedəyində aciz qalan yarpaq kimi titrəyirdi...

Günəş gözümə şığıdı...

- Sən o gözəl canın...

Gözlərimi iki dəfə möhkəm yumub açdım. Heç nə anlamırdım. Qapının ağızında uzun ətəkli bir qadın, yanındasa 10-12 yaşında bir qız uşağı dayanmışdı. Qaraçı qadının qıvrım, pırpız telləri dimdik yuxarı qalxmışdı. Dalaşqan xoruzun pipiyi kimi...

- Siz... Bəs o adam..? Buket?!

Qadın mənə məhəl qoymadı:

- Allah səni xoşbəxt eləsin, ay gözəl!

Qadının dediklərini qız da təkrarladı. Hər ikisi yarıbüklümüş əllərini mənə uzatmışdı.

Əsəblərim dözmədi:

- Dayanın da! O adam hara getdi? Buket hanı?

Neylədiz gülləri?

Qadın key-key üzümə baxdı:

- Nə gül?!

- Bayaqki. Oğlan gətirən...

Qadın yanındaki uşaqa sarı döndü. Bir-birilərinə baxıb ciyinlərini çəkdilər.

- Bayaq sizdən başqa burda kim vardi?

- Heç kim.

- Qapının zəngini basan siziyyidiz?

- Həə.

Qadın qoynundan əzik-üzük bir dəsmal çıxarıb istidən, bəlkə, bir az da çəşqinqılıqdan pörtüb tərləyən üzünü sildi.

- Hikkəylə qapını qaraçılardın üzünə cirpdım. Hələ də bir şey anlamırdım. Axı mən iki dəfə buketi gözümlə görmüşdüm.

Yenə gözümü gözlüyə dikdim.

- Aaaaa!..

Gözümün qabağında sarı, qırmızı, göy rənglər sayışırıdı...

Dəliyə döndüm. Cəld qapını açıb özümü çölə atdım. Qaraçılardın arxasından – üzbəüz dayandığım pəncərədən düşən günəşin işığı yenə gözümü kor elədi.

- Sən o gözəl canın...

Birdən qaraçı qadının başı rəngbərəng oldu. Gözlükdən gördüğüm kimi: sarı, qırmızı, yaşlı...

Hər şeyi anlamışdım...

Gicgahlarımdan ayaqlarına kimi bir istiliyin, cərəyanın axtığını hiss elədim, sonra bədənim süstləşdi. Özümə yazığım gəldi... Sən demə, mənim “güllərim” qaraçı qadının pırpız saçlarıymış. Günəşin işığında gül buketi kimi görünürmüşt...

...Qaraçilar hürkmüş, çəşqin baxışlarla arxaya - mənə baxa-baxa pilləkənləri tez-tələsik - iki-iKİ düşürdülər. Onları belə hürküdən mənim dəli kimi güləməyimiydi. Gülməkdən, az qala, nəfəsim dayanmışdı. Sonra məni dəli kimi də ağlamaq tutdu...

Sakitləşəndə ilk ağlıma gələn fikir ev iyiyəsinə zəng vurmaq oldu. Ona evdən çıxdığımı xəbər elədim. Qərarım qətiydi: sabah geri - kəndə qayıdırıam!

Rəsmiyə SABİR

GEDİRƏM

Bu dar yollar yordu məni,
İzimdən çıxıb gedirəm.
Səbrim də fəryad qoparır,
Dözümdən çıxıb gedirəm.

Həyat, gec tanıdım səni,
Yağdırın üstümə qəmi,
Oxuyub bitirdin məni,
Yozumdan çıxıb gedirəm.

Öldü yaşamaq həvəsim,
İçimdə qırıldı səsim,
Sindirmişam bu qəfəsi,
Özümdən çıxıb gedirəm.

İçimdə boğulan səs.
Dilsizliyimin,
acizliyimin,
suçsuzluğunun
nişanəsi.

İçimdə boğulan səs.
Azadlıq haqqım.
Cəsarətsizliyimin hayqırtısı.

İçimdə boğulan səs.
Milyon illərdən bəri
ədalətsizliyə,
haqsızlığa,
çarəsizliyə
etiraz...

İçimdə boğulan səs.
Səni duymadı heç kəs...

İÇİMDƏ BOĞULAN SƏS

İçimdə boğulan səs.
Rəngi qapqara.
çoxillik müharibədən çıxan
əsgər kimi yorğun.

İçimdə boğulan səs.
Baxışları
müdhiş bir məchula dikilib.

MƏNİM HƏYATIM

Ömür əzab yolu.
Mən ciyinimdə
qara günləri daşdım.
Mən bu ömrü
belə yaşadım, dostum.
Heç vaxt xoşbəxtliyi
doya-doya yaşamadım ki...
Ürəyimə axan göz yaşları
içimdəki qəzəbi yudu.
(Mən günah yumadım ki...)
Ancaq
qəlbimdəki ümid çırığını
söndürə bilmədi.
Mən bu ömrü
belə yaşadım, dostum.
Sarı xəyanətlər,
ağ yalanlar,
boz üzlər,
rəngini itirənlər gördüm.
Alçala-alçala yüksələn
“böyük-böyük adamlar” önündə
kiçilənlər gördüm.
Mən bu ömrü
belə yaşadım, dostum.
Yolumda əngəl olan
“dostlar”ım sağ olsunlar.
Kürəyimə sancıqları bıçaqlar
hər dəfə
bir az daha çox incidir.
Mən o yaraları
“insan ciy süd əmib”
deyimi ilə sarıldım.
Toxunanda qan sizir
“dost” yarasından.
Mən bu ömrü
belə yaşadım, dostum.

Dəyişdi ömrün fəsilləri...
Dəyişdi dünya...
Dəyişdi zaman...
Dəyişdi insanlar...

Ancaq
dəyişmədi
dünyaya,
zamana,
insana baxışım.
Mən bu ömrü
belə yaşadım, dostum.

KİRİYİRİK

Dünya qəm dolu bir masa,
Bir ucdnan hey qəm yeyirik.
Dərd şələsinin altında,
“Allaha şükür” deyirik.

Ömrümüzün bahar vaxtı,
Uçdu könlümüzün taxtı,
Bir ömürdür bu kor baxtı,
Arxamızca sürüyürük.

Çərxi-fələk öz işində,
Sıxır bizləri dışındə,
Bu cəhənnəm atəşində,
Biz şam kimi əriyirik.

Bir ömürdür zillətdəyik,
Doğulandan heyrətdəyik,
Sözün bitdiyi yerdəyik,
Yavaş-yavaş kiriyirik.

“SAHİLSİZ ADAM”
silsiləsindən

ÖGEYLİK

ÖLÜB DİRİLƏN ADAM

Nələri görüb gəldin,
Ölüb dirilən adam?
Yuxunu alıb gəldin,
Geri verilən adam.

Yollarında duman-çən
Keçdin imandan-dindən,
Çərxi-fələk əlindən,
Simtək gərilən adam.

Düşdün qışın qarına,
Dərdlər səndə barınar,
Ömrünün divarına,
Daştək hörülən adam.

Çıxbı gəldin izindən,
Qəzəb yağır sözündən,
Düşüb bəxtin gözündən,
Yerə sərilən adam.
Nələri görüb gəldin,
Ölüb dirilən adam?..

Yadlaşırıam.
Hər gün
bir az da
yadlaşırıam bu dünyaya.
Gecə fənərləri
aydınla bilmir ömrümüzü.
Gözümdə qaralır dünya...

Yadlaşırıam.
Hər gün
bir az da
yadlaşırıam bu dünyaya.
Nə şəhərin fontanları,
nə də payız leysanları
soyutmur qəlbimi.
Ürəyim yanır
adamların soyuqluğuna.

Yadlaşırıam.
Hər gün
bir az da
yadlaşırıam bu dünyaya.
Göydə mələklərlə doğmalaşdıqca
yerdə
hər gün
bir az da
yadlaşırıam
bu dünyaya...

QAYITDIM

Hamı yer üzündə həyat yaşadı,
Mən isə dəndləri yiğib qayıtdım.
“İnsan ömrü axar sudur” dedilər,
Dəryatək içimə axıb qayıtdım.

Sığışa bilmədim nə günə, aya,
Mənim yaşadığım gəlməz ki saya,
Ömür dedikləri bu tamaşaya,
Uzaqdan eləcə baxıb qayıtdım.

Qəm məni sizlatdı, döndərdi neyə,
Yer mənə dar gəldi, üz tutdum göyə,
Yanar ürəyimi söndürüm deyə,
Gözümün yaşını sıxıb qayıtdım.

Talelər romanı

Vaqif YUSİFLİ

«Sevgi həm insani, həm ilahi, həm də sehralı bir hissdir» – Rəşid Bərgüşadlının «Sevginin dadı» romanı bu sözlərlə bitir.

Romanı oxudum, əsərdə canlandırılan hadisələri və insan talelərini izlədim. Tanış olmadığım bir qələm sahibinin səbrinə və inadına heyrət elədim. Dörd yüz əlli səhifəlik bir roman yazmaq, özü də əsərdə təsvir elədiyi hər bir hadisəni sonacan izləmək, hər bir obrazın da taleyini gözdən qaçırılmamaq, doğrudan da, səbir tələb edir. Təbii ki, bu dörd yüz əlli səhifəlik romanda bir sıra artıq təfərruatlar, bol-bol təsvirlər olmasaydı, daha yaxşı olardı. İndi nisbətən həcmi çox da böyük olmayan romanlar yazılır, ənənəvi epik romanlar nadir hallarda gözə dəyir. Halbuki, roman haqqında təriflərdən birində deyilir ki, roman geniş mənzilli bir binadır, bu binanın hər bir otağı insan səsləriylə, bir-birilə çulğasaşan hadisərlərlə doludur və yazılıcının da vəzifəsi bundan ibarətdir ki, bu binanı və orada baş verən hadisələri, orada yaşayan insanları təsvir eləsin.

Rəşid Bərgüşadlının romanı «Sevginin dadı» adlansa da, əsərdə bir neçə mövzu əhatə olunub. Biz əsərin qəhrəmanlarının iziyilə gah kənd həyatının müxtəlif olayları ilə tanış olur, gah şəhər həyatına enir, gah Azərbaycanın bir neçə rayonuna «səyahət edir», gah uzaq Kipr Cumhuriyyətinə yollanır, gah da müxtəlif ailələrin

içinə düşürük. Deməli, romanda bu mənada bir məkan genişliyi var. Zaman etibarilə də romanın tutumu böyükdür. Hadisələr təxminən qırx illik bir dövrü əhatə edir və biz təsvir olunan qəhrəmanların uşaqlığından, gəncliyindən ta yetkin yaşlarına qədər, hətta bəzilərinin qocalığına qədər talelərini izləyirik.

Romanın əsas qayəsi nədir? Məncə, müəllif, qarşısına belə bir məqsəd qoyub ki, XX əsrin son rübündə, əsasən o qatmaqarışiq illərdə öz qəhrəmanlarının mənəvi təkamülünü, bir insan kimi formallaşma prosesini təsvir eləsin, onların hər birinin insani səciyyəsini versin, həyata, gözəlliyə, sevgiyə, mühabibəyə münasibətini açıqlasın. Bu qəhrəmanların daxili-mənəvi aləmində baş verən təbəddülatları nəzərə çarpdırınsın. Bir məişət çərçivəsində onların əxlaqi kamilliyini, ya da əksinə, əxlaqi tənəzzülünü açıb göstərsin. Və bu prosesdə sevginin onların həyatında oynadığı rolü diqqət mərkəzinə çəksin.

Əsərdə bir-birindən fərqli müxtəlif insan obrazları təsvir hədəfinə çevrilir. Ənənəvi epik romanlarda həmişə baş qəhrəman olur və bütün qalan obrazlar da bu baş qəhrəmanın mühitini təşkil edirlər. Təbii ki, onların da hər birinin taleyini izləmək, onların da duyğu və düşünəcələrini, baş verən hadisələrdə hansı mövqe tutmalarını da unutmaq olmaz. Rəşid Bərgüşadlı da bu ənənəvi etiketə sadıq qalmışdır.

«Kəndin adətiydi – biri xalça-palaz yuyanda, yuxa salanda, tütünü ipə düzəndə, barama təmizləyəndə, yun didəndə, yorğan-döşək sıriyanda qonşu arvadlar yiğışar, bir-birinə həyan olardılar. Durna nənə bu yardımlaşmanın adını «dəstə ittifaq» qoymuşdu. Həmişə deyərdi: «Bu kənd dəstə ittifaq olmasayı, işləməkdən çərliyib olərdik».

Roman bu abzasla başlayır və biz sonrakı səhifələrdə kənd həyatının məişəti, koloritli təbiət mənzərələri, illərdən bəri yaşınan adət-ənənələri ilə tanış oluruq. Hiss olunur ki, müəllif kənddə doğulduğu üçün (bunun əhəmiyyəti az deyil!) bu təsvirlərdə reallıq duyusunu itirmir. Biz bir ailənin və ona qonşu olanların münasibətlərindən tutmuş, ağsaqqal-ağbirçək kultuna qədər, kəndin məişətini səciyyələndirən detallara qədər həşərin yetərincə düzgünlüyüնə şəkk eləmirik. Amma bizi daha çox təsvir olunan obrazların taleyi maraqlandırır.

Əlbəttə, epik romanlarda hər bir obrazın öz bədii yükü var. Romanda bu mənada ən koloritli obraz Durna nənədir. Ayrı-ayrı romanlarda biz nənə obrazlarına çox rast gəlmışik. Amma bu romandakı Durna nənə daha sanballıdır. Onun həyatı gərgin olub, acı günlər, məşəqqətlər yaşayıb, amma heç vaxt həyata inamını itirməyib. «Namazsız ölməkdən qorxuram. Camaat gündə 5 kərə namaz qılır, mənsə, təkcə gecə 7 dəfə namaz qılırram» – deyən bu dünyagörmüş ağbirçək bütün cavanlara Allaha inam gətirməyi, həyatda təmiz yaşamağı nəsihət edir. Biz obrazların hərəkatlarını, bir-birilə qarşılıqlı münasibətlərini izləyərkən istər-istəməz Durna nənəni xatırlayıraq, yəni onun nəsihət və tövsiyələrinin yaddaşda, həyat tərzində necə yaşandığını görmək istəyirik.

Romanı birmənalı şəkildə «Fərhadın romanı» da adlandırmış olar. Müəllif onu həyatın müxtəlif sınaqlarından keçirir. Gah kənddə, gah da şəhərdə yaşayan Fərhad XX əsrin övladıdır, yaşamaq, yaratmaq, özünü dərk etmək, sevmək, sevilmək onun amalıdır. Müəllif onu kənddən ayırib şəhərə gətirir, elə ilk sınaqdaca uğursuzluğa düçər olur, instituta daxil ola bilmir. Şəhərin bu kənd uşağında buraxdığı təəssürat isə zəngin deyil. Müəllif bu kənd uşağının pozğun bir mühitdə özünü necə aparacağına yoxlamaq üçün hətta bir rus qızı ilə də qarşılaşdırır. Fərhad hissərinə hakim ola bilmir, amma sonra dərk edir ki, belə yaşamaq olmaz. Burada bir iradımı müəllifə bildirmək

istərdim. Fərhadla Lenanın intim-seksual münasibətinə ehtiyac yox idi. Onsuz da bəzi nəşr əsərlərində bu sayaq soyunub-geyinmə «əməliyyat»larına az təsadüf eləmirik, zövqümüzü niyə korlayaq?

Fərhadın gəncliyi o illərə təsadüf edir ki, Azərbaycanda ictimai-siyasi həyatda yeni bir mərhələ başlanırdı. Sosializm idealları tədricən iflasa uğrayırdı, kapitalist münasibətləri insanların həyatına, məişətinə, bütünlükə iqtisadiyyata, adət-ənənələrə sırayət edirdi. Ancaq Azərbaycanın başının üstünü də qara buludlar almışdı, Qarabağ müharibəsi, bir milyon yurdumızın köckün, didərgin həyatı, ölkədə baş verən xaos, hərc-mərclik – bunlar doxsanıncı illərin sərt həqiqətləri idi. Fərhadın bir insan kimi formallaşması onun Qarabağ müharibəsində döyüşməsi və ailənamusu çərçivəsində Vətən qeyrəti səviyyəsinəcən baş verən olaylarla bağlıdır. Fərhad düşmənə nifrəti də burda öyrənir, orduda olan başipozuqluğun da şahidi olur. Bu müharibədə Fərhad təkcə öz kəndini, doğma ocağını itirmir, həm də Durna nənəsini itirir, atası Ağəli əsir düşür. Müəllif romanda Kamo adlı bir ermənin Ağəlini xilas etməsindən söz açır və əlbəttə, minlərlə faşist təbiətli, quduz ermənilər içində bir insan erməni olduğuna inandırır bizi.

O qarışq illərdə Fərhad gah Bakıda, gah Mingəçevirdə, gah da başqa bir rayonda yaşamalı olur. Tamam dəyişir, insanları daha yaxşı tanır, haqsızlığa dözəmmir, Nağı adlı dostunu qanadına alır, oğlunu işlə təmin edir. Və nəhayət, Afət adlı bir qızla evlənir.

Romanın «sevgi dadı» bundan sonra başlayır. Sən demə, Durna nənə ölüm ayağında vəsiyyət edibmiş ki, Fərhad Dilbərlə evlənsin. Amma bu evlilik onların bir-biriylə əlaqə saxlamaması üzündən baş tutmur.

Amma, sən demə, hər ikisi bir-birini sevirmiş. Dilbərin anası ayrı əxlaqın sahibidir, qızının xoşbəxtliyini onun varlı-karlı bir adama ərə getməsində görür. Nəhayət, onlar bir təsadüf nəticəsində qarşılaşırlar. Artıq iki qız, bir oğul sahibidir Fərhad, həyat yoldasını ürəkdən sevməsə də, onun ləyaqətini tapdalayan bir hərəkətdə bulunmayıb. Dilbərlə görüşəndə tərəddüdüllü hallar keçirir: «Görəsən, Dilbərin Durna nənəmin vəsiyyətindən xəbəri vardımı? Bu arvaddan da baş çıxarmaq olmur, vallah, özümdən yaşa bu qədər balaca bir qızla evlənə biləcəyimi hardan

ağlına gətiribmiş?» Dilbərin ona qarşı çilgin məhəbbətini hiss edəndən sonra başa düşür ki, o qızın heysiyyətinə, içindəki duyğularına toxunmaq olmaz. Hər ikisi oturub öz məhəbbətləri haqqında roman yazmağa başlayırlar. Nəhayət, hamı bu məsələni anlayır, bu sevginin qarşısını almaq isə müşküldür. Təbii ki, oxucuların əksəriyyəti bu izdivaca haqq qazandırmayacaq, təmiz bir ailəsi ola-ola, bir kişisinin cavan bir qızla sevgi macərası çoxuna xoş gəlməyəcək. Şəxsən mən də onların tərəfindəyəm. Amma bir məsələ var: İnsan ömrü boyu əsl sevgi həsrətində olursa, illər gəlib keçdikcə o arzu ürəyində azalmırsa, nə etməli? Müəllif Fərhadla Dilbərin sevgisini pak, təmiz sevgi kimi təqdim edir və bu təsvirlərdə heç bir uydurma yoxdur. Fərhadın bir etirafını dinləyək: «Əgər bu dünyada sevgi deyilən bir şey mövcuddursa, ən böyük sevgim ailəmdən sonra Dilbərəydi – o, mənim ən əziz ailə üzvüm idi. Əzrail soruşsaydı ki – Afətin, yoxsa Dilbərin canını alım? «Uf» demədən deyərdim: «Heç birinin,ancaq mənim canımı al!»

Romanda insan talelərinin təsviri bir-birini əvəz edir. Və biz həm doxsanıncı illərin ictimai-siyasi olaylarını, həm də bu hadisələrdə insanların nə düşündüklərini, hansı amala xidmət etdiklərini öyrənirik. Müstəqilliyin ilk illərində, təbii ki, həyatda hər şey qaydasınca getmirdi, Sosializmdən qalan zərərli mənəvi miraslar hələ də adamların şüurundan çıxılmamışdı. Və indi də çəkilmir. Amma təmizlik, saflıq elə bir mənəvi keyfiyyətdir ki, istər sosializm dövründə, istərsə də kapitalizm münasibətlərinin bərqərar olduğu müstəqillik dövründə də heç vaxt onu yaşadanların həyatından çıxılıb getmir.

Romanda yeni yetişən gənclərin düşüncə tərzi ilə də tanış oluruq. Hiss olunur ki, müəllif cavanların şüurunda əmələ gələn yeni meyilləri təqdir edir, məsələn, indiki cavanların dini inanclara, Allaha meyil etmələri müsbət hadisədir. Amma, təbii ki, xurafatdan uzaq olsun onların düşündükləri. Romanda Fərhadın oğlu Kənanın dediklərinə haqq qazandırırıq: «İnsan öz təkəbbürünü aşsa, haqqı görər və qul olduğunu, bu dünyaya başıboş heyvan kimi gəlmədiyini anlar, yaradanını dərk edib yalnız ondan imdad dilər. Ölüm – bu, dəyərini canımızla ödədiyimiz yeganə şeydir. Ölüm canımızdan ruhu alıb sahibinə aparır. Yaradan o qədər adil və xeyirxahdır ki, onun verdiyi canı, ruhu araq, siqaret kimi murdar zir-zibillə kirlətməyə haqqımız yoxdur. Göz görə-görə, şüur bilə-bilə canımıza olmayan bir keyf xatırınə xətər yetirmək axmaqlıqdır. Allah bizləri belə axmaq olmaqdan qorusun».

«Hamı səbirsizliklə yağışın kəsməyini gözləyirdi. Bilirdilər ki, leysan tez keçəcək. Hətta bir azdan göy qurşağı aydın səmanı bəzəyəcək. Çünkü bu yağış adından bəlli idi, – bu yağışa «Tülkü oğlunu evləndirir» deyirdilər. Yağışda islanmaqdan qorxmazlar, yağış suyu günahlarımızı qüsər edən aydınlıqdır» – roman bu sözlərlə bitir. Yağış təmizlidir, qoy bu yağış romanda təsvir olunan insanların da günahlarını birdəfəlik yuyub aparsın.

***

Mən
adiliyin boz külünü ələyəcəm
alovlu ürəyimin başına,
Yoxsa bir gün yandırıb yaxar məni
öz atəşilə.

Mən
çağlayan baharımın səsinə qatacam
reprodukторların gurultusunu,
Yoxsa xəbis insanlar
eşidər bu səsi.

Mən
yenə də, heç nə olmamış kimi
davam edəcəyəm yaşamağa,
Yoxsa həyatın axarı sahilə atar məni,
zəifləri və gücsüzləri atdıgı kimi!

***

Sənin qədəhində eşqin dumani,
Mənim qədəhimdə acı və kədər...
Sən bu gün sahibim olarsan mənim,
Mən bu gün səninəm sabaha qədər.

Bahar şimşəyimsən tutqun səmada,
Sən bu gün rüzgarsan, çoşan dənizsən,
Aydın səadətim, çəkilməz qəmim,
Qərib durnaların son nəğməsisən.

Bu gün əllərimdə yanar bir ocaq,
Ulduzlara çatar arzumun səsi.
Bu sonsuz istəyin, bu əsarətin
Bəyaz yatağıma düşər kölgəsi...

***

Adı bir cütlüyü. Körpəmiz də var.
Kiçikdir, dünyani qavramır hələ.
Sanki hələ bizə göylərdən baxır,
Güzəştə gedirəm mən bilə-bilə.
Qorxuram yanılım, bir səhvim ola,
Ya şirin olmaya gülümsəməyim,
Ya düz öyrətməyəm nəyisə ona...
Hər gün qarşısında cılızlaşırıam,
Özütək kiçildir məni mələyim.

Yuliya
ALEYÇENKO
(Belarus)

1991-ci il dekabr ayının 21-də Vitebsk vilayətinin
Orşa şəhərində (Belarus) dünyaya gəlib.

Belarusiya Dövlət Universitetinin filologiya fa-
kültəsini (2014) bitirib.

Hazırda həmin universitetdə namizədlik disser-
tasiyası üzərində işləyir.

Minsk "Polimya" ədəbi dərgisinin məsul katibidir.

Şeirləri rus, Ukrayna, qazax, türkmən dillərinə tər-
cümə edilib.

***

Hər sabah
Kəhrəba rəngli çayda
Fəlsəfi düşüncələr gəmisində
Üzürsən.

Günortalar
Yorğun gözlərinlə
Hərflərdən
Kolleksiya toplayırsan.

Hər axşam
İncə-incə oxşayırsan
Saçlarımı.
Amma fikrin
İtirilmiş Hiperboreyada dolaşır.

Mənsə
Sənin hər toxunuşundan
Titrəyirəm.
Qorxuram ki,
Oxuyub anlaya bilmədiyin
Kitabın olum...

Tərcümə etdi:
Nilufər ŞİXLİ

Üç hekayə

Afət VİLƏSSOY

BİR GÜNLÜK ŞAHZADƏ VƏ YA TƏSADÜFİ TƏMİZLİK

Tənhalığın əzab-əziyyətini canının dözülməz ağrılarına qatmışdı.

Hələ də fikirləşirdi ki, düz edir. Sol tərəfi üstdə yatmir. Evində xoşbəxt olmasa da, ictimai rəydən qorxub bir qəti addim da ata bilmirdi... Yatağında uzanıb fikirləşirdi ki, haçanacan Nitsşə ilə yatıb yuxularında Xalidin "Çərpələng"ini uçuracaq. Doğrusu, yuxular aman vermirdi. Bəlkə də, əri ilə onun arasına Oşo girib mane olurdu. Axır vaxtlar Oşonu lap çox oxuyurdu. Amma bilmirdi niyəsini ki, bu Nitsşəni əlindən yerə niyə qoya bilmir. Gerçəkdənmi qorxurdu, gerçəklilikdənmi? Özünə belə etiraf etmədiyi həqiqətlər var idi. Əvvəla, hamı kimi, o da ağacda yaşamırdı, ikincisi, atasının yeni aldığı Vinçesterindən qorxurdu, deyəsən, amma özünə belə qıymadığı həqiqət bu idi ki, ərini sevmir, ümumiyyətlə, bu aralar kişilərə yırtıcı kimi baxırdı. Ona salam verənlər yaratmışdı bu təəssüratı.

Yataqda idi. Qızdırması var idi, anası yoxlayırdı: 39-40. Paraferin, analgin, dimedrol, novokain və sair. Sonra yenə qalxırdı qızdırma. Əlləri, ayaqları od tutub yanındı, hər dəfə yuxudan bir obraz kimi qalxırdı. Gah Əlinin arvadı Sənubər kimi, gah Həsənin arvadı kimi və sair.

Dönüb olurdu həzara bir qadın. Öz varlığından narahat olurdu. Heç nə başa düşmürdü.

Üç günün tamamında tamam səpdi. Aydın oldu ki, suçiçəyi olub. Təbrik təbrikə calandıqca yuxular çıxalırdı, gah Əlinin, gah Həsənin arvadı kimi qalxırdı yuxusundan. Gecə-gündüz dəyişimi etmişdi. Gecələr oyaq qalıb hey ağır-agır düşüñürdü. Arxaya çevrilmirdi... Çevrilmirdi arxaya... Qorxduğu kabus arxasındaymış kimi. Arxada isə ərindən başqa heç kim yox idi.

Evdən gəlib-gedənlərin ayaqları kəsildikcə kabusu böyüyürdü.

Və dördüncü gün, telefonunu əlinə aldı, hiss etdi ki, əvvəlki kimi əlləri od tutub yanmır, bircə ayaqlarının altındı, onu da döşəyin altına yerini dəyişərək dürtdü ki, sərinləsin. Hə, təsadüfü səhifələrin birində yapona oxşayan bir nəfəri gördü. Gözəl bir qadına ünvanlanmış ingiliscə şərh yazmışdı. Ürəyinə gəldi ki, heç xarici tanışı yoxdur. Bəlkə, anonim adla qeydiyyatdan keçdiyi bu səhifədə onunla yazışsın? Beləcə, ayıqlıqda da hər zaman yeddinci yuxuda olub ona diqqət göstərməyən kabusundan qurtular. Bir dəfə də sol böyrü üstdə yatar. Yeddi il idi ailə qurduğu, uşağı ilə olan 4 ili çıxməqla sol tərəfi üstdə yatdığını xatırlamırdı.

Dostluq göndərdi, üç dəqiqə keçməmiş qəbul cavabı gəldi, inanmadı, saatı baxdı, saat 4:00. Nə isə, yerini rahatladığı vaxt Nitsşə sürüşüb yerə

düşdü, kabusu diksinib tərsinə firlandı, beləcə o arxası üstdə, Nitsşə yerdə, kabusu sol tərəfi üstdə vəziyyət aldılar. Başladı söhbət, nə başladı. Ondan yapon olması ilə bağlı verdiyi ilk sualında ingiliscə hindli olması cavabını aldı. Söhbət qızışdı. Uşaqqən baxdığı filmlərdən hind kişilərinin öz millətindən olan kişilər kimi təəssübkeş olduğunu xatırladı, ürəyi qızdı. Yarım saat tanış oldular, yazdıqca əlinin istisi üzünə vurur, ayağını döşeyin altında daha çox yerdəyişməyə uğradırdı. Elə bil həyat 1 saat əvvəlki kimi maraqsız və kabuslu deyildi. Başında bərli-bəzəkli hind şahzadəsi öz indus yoldaşının üzünə hansısa hind adəti üzrə dairəvi kürə tuturdu. Oruc açırdı... Bütün bu yuxutəhər şeylər telefonun enerjisi bitəndə – xoruzun üçüncü bani – sübh azanı vaxtı yarımqıq qaldı. Yadına düşdü ki, dostu yazılarının birində əlaqə nömrəsi qoyub. Cərəyanə qoşdu telefonunu, səhifəyə girəndə telefon yenə söndü. "Azara qalmış" – ürəyində dedi və bu azara qalmışçı almaqçın kredit kartından çıxardığı yeddi yüz manatı xatırladı.

10 dəqiqə sonra oğlanın mobilinə qəfil çıxişla bağlı üzrxahlıq yazısı yazdı. Bu, köhnə adəti idi, heç bir söhbəti yarım qoymağı sevməzdı. Gərək axırda sağıllaşaydı. Cavab gələnəcən telefon açıldı, inbox və telefon yazışmaları davam etdi. Səhər açıldı, telefon söhbətləri Nitsşəni yerdə uzanmağa vadə edirdi hələ də. Qəfil yadına düşəndə Oşonu, Nitsşəni, Xalidi quylayıb üst-üstə yığıdı balışının böyür-başına. Adəti idi. Heç cür tərgidə bilmirdi, oxumasa da, yanında kitab olmasa, yata bilmirdi. İçində qarışq hissələr vardı indi bu kitablara. Sanki hamisindən birdən yaxa qurtarmaq istəyirdi. Ancaq uzaqlaşa da bilmirdi. Elə bil onun yuxusuna bunlar keşik çəkirdi gecələr.

Söhbət söhbəti çəkirdi. Gah ingiliscə, gah rusca. Leksikonunda söz qurtaran kimi tez playstore-dən dilmənc yüklədi. Evlərində qəfil işi çıxdığından anası iki günlük gedəsi oldu. Artıq yaraları olsa da, özünü idarə edə bilirdi. Bütün gün dayanmadan telefonla danışdilar. Oğlanın evli olmayıb iki uşaq atası olmasından tutmuş, qadının bu gününəcən hər şeyi xirdaladılar. Əbədi dostluq edəcəklərinə əhd elədilər. Hələ oğlana "alın yazısı"nı da başa salıb öz dilindən ilk kəlmələri öyrətdi. Amma...

Axşamtərəfi nə baş verdisə, oğlan görüşmək istədi. Özü də israrla. Qulağına inanmadı qadın. İndiyədək bu qədər alicənab olan bu adama nə oldu axı? Başa salmağa çalışdı ki, suçiçəyidir. Xəstədir. Hər gün tezdən qaçışla məşğul olur. İstəsə, sağalmağını gözləsin, birgə qaçsınlar. Əyani tanış olalar. Hələ lap qaçışsonu çayı da birgə içərlər deyə düşünmüşdü bu "azad qadın". Yox ki, yox. Hardasa mütləq görüş istəyirdi kisinin oğlu. Qadında qəribə təəssürat oyandı. Elə bil bu da "o salam verənlər"ə oxşamağa başlayırdı axı. Qanrılib Nitsşeyə baxdı, Oşhoya baxdı, Xalidə baxdı. Kitab şkafında Nizaminin "Xəmsə"sinə baxıb başını aşağı saldı. Qəbahətini hələ indi-indi başa düşürdü. İnkər cavabı alan kisinin elə bil pəncərəni cırıldadıb açdığını eşitdi. Deyəsən, yalvarışlarına cavab almayanda yaman tər tökmüşdü. Əsəbdənmi, nədənmi isti olmuşdu kisinin oğluna. Qadının, deyəsən, son söhbəti oldu bu qiyabi dostuya. Növbəti günlərdə arada whatsapp-da bir qədər yazılırlar. Sonra bu da səngidi. Qadına çətin gəlirdi, hələ də anlamadığı şeylərlə bərabər anladığı şeylər də var idi. Daha əl-ayağı odlanmır, qızdırması sovuşur, yaralarından üz bağlayanları olurdu. Amma bəzi yaraları elə dərində idi ki, "zelyonka" deyilən dərmanın yeri və dərinin möhtəviyyat pozulması qalırdı. Bir az da sevinirdi. Axi bu yaralar olmasaydı, kim bilir, daha nə kimi yaralar açılırdı ürəyində. Məhz bu yaraların sayısındə çıxa bilməmişdi evdən. Yaşıl rənglə təmiz qalmışdı vicdanı. Nitsşəni balışının altında çıxarıb vərəqləməyə başladı. İndi-indi anlamağa başladı bu kitabı, o üz- bu üzünə üç dəfə oxuyub. Amma niyəsə "Şairlər haqqında" olan bölmə gözünə indi dəyirdi. Sola dönməyə ehtiyat edirdi. Kabusunu görməkdən – yuxusunu əbədi-billah itirməkdən bu dəfə qorxmurdı. Elə bil UTANIRDİ...

GİLƏNAR

QIRMIZI TERMOS

Bu gecə aya da yuxuvardı, ulduzlara da. Bircə ona yox idi yuxu. Qırmızı termosunu da götürüb yan otağa keçdi. Evindən ayrılandan qırmızı termosu yanından ayırmırıldı. Evini sanki bu qırmızı 1 litrlik termosun içində daşıyırıldı.

Bir stəkan çay sözüb sabahkı günün planlarını qurmağa çalışdı. Ertəsi gün,

O biri gün...Hər gün bir-birinə oxşayırdı bu günəcən. Yəqin ki, sonrakı günlər də ertəsi günə oxşayacaqdı... Daha bir stəkan çaya yox deyə bilmədi. Nə də olmasa,

Qırmızı termosun çayı idi. Evini gəzdirirdi o termosun içində sanki... Həmin məlum gündən sonra qırmızı termosu daim yanında gəzdirirdi. Daha bir stəkan çay...

Elə bil ki, qırmızı termosa nə isə olmuşdu. Suyu soyuq saxlayırdı, nədir... Hə, hə.

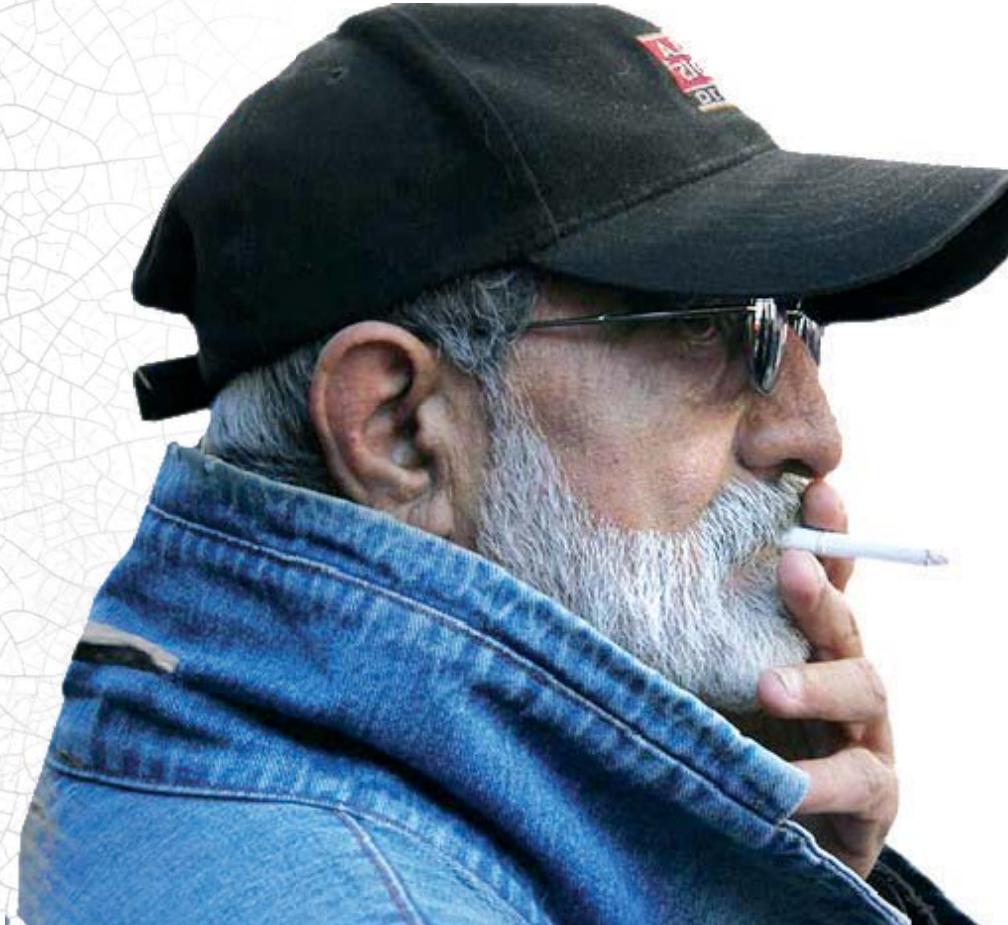
Bu ki lap hamam suyudur? Qırmızı termos daha isti saxlamırdı suyu. İndi fərqiñə varmışdı suyun da, evindən didərginliyinin də... Evini gəzdirirdi bu qırmızı termosda sanki...

Əslində, ona elə gəlirdi ki, məsələləri özü partlayanacaq şışirdir. Məsələn, yüz əziyyətlə qorumağa çalışdığı, ağzının şirin tikəsini yedirdiyi insanlar ona badalaq atmışdır. Nə olsun? Demək olar də?..

İllərlə güzəştə getdiyi adamlar indi onda səhv axtarırdılar. Yad görürdülər doğma bildikləri. Özünü özgə paltarındakı kimi hiss edirdi. Halbuki, bir azca arsızlıq gərkədi ki, "Nə olsun?" deyə biləsən. Ya da uzaqqörənlik. Ya da dünyagörmüslük. Ya da bu dünyanın adamı olmaq... Qarışmışdı beyni.

Hər işdə özünü günahlandırdığı vaxt yol kənarında satılan gilənara gözü sataşdı. Elə yumruca baxırdılar ki... Qıpçırmızı gilənar yanaqları "məni al, ye" deyirdi sanki. Aldı da... Dəhşətli idi. Dəhşətli... Aldığı gilənarı yumağa yeri yox idi. Elə aldığı kimi də yeməyə başladı. Qaranlığın düşdüğünün fərqiñə indi varındı. Parkın arxa tərəfində keşikçinin qalmağa icazə verdiyi, süpürgələr yiğilan "evi" onu gözləyirdi...

Adil MİRSEYİD

Qardaş ölümüñə ağı

(poema)

Qardaşımı öz əllərimlə qara torpağa tapşırdım. O, məndən cavan idi. Məndən daha döyümlü, daha səbirli və daha istedadlıydı. O, məndən daha uzun ömür yaşamalıydı, amma ölüm Allah əmridi. Mən onun ciyində dünyadan getməliydim...

Qardaşımın cənazəsinin ağırlığı hələ də sağ ciyinimdədi, bu ağrı heç zaman canımdan çıxmayaçaq, insanların ölümləri özlərindən vəfahıdı.

Qardaşım rəssam idi. Mən rəssamların hardasa ziddiyətli, sadəlövh, tələbkər, melanxolik sənətkar kimliklərinə yaxşı bələdəm.

Mən abdal adamam, qardaşım da sözün yaxşı mənasında abdal olub. (Pir Sultan abdalın yanıqlı misralarını xatırlayıram).

Abdal el-el gəzib dolaşan, gəzən, insanlara Tanrı sevgisi aşilan, dünyanın fani olduğunu bilən bir sufi dərvişidir. Gerçek bir Abdal üçün İNSAN dünyanın mərkəzidir, çünkü insan Tanrıının öz sıfətində yaratdığı tek məxluqdur. Bu mənada Abdalla Şair, Abdalla Rəssam arasında çox cuzi fərqlər var sanırıam.

Qədim hind vedalarına görə, Rəssam Tanrı ilə insanlar arasında bir vasitəcidir...

hara getsəm harda olsam
ciyinimdə qardaş tabutu
sormayın qərib halımı
indi mənim halım budu

qardaş tabutunun ağırlığından
ürəyim dəlik-deşik
ciyərim param parça
taxta tabut – taxta beşik

yanıb yanıb kül oluram
öz külümədən doğuluram
hər gün ölüb dirilirəm
ölümümdən doğuluram

dünya yalan dünyadı
dedilər inanmadım
qədərimlə barışıram
unudulduqca adım

yenə içim qanadı
yenə dağıldı huşum
bilmədim ki aysiğam
bilmədim ki sərxoşam

öz külümü başıma
tökürəm divanətək
dərddən qanad açmışam
uçuram pərvanətək

bir şəh damlaşisan sən
bu gün qöncə gül üstə
nə dünyaya bel bağlama
nə yordan könül istə

başım üstə dövrə vurur
ömrün qara buludu
hara getsəm ciyinimdə
ağır qardaş tabutu

mən namərd körpüsündən
keçmədim keçmədim qardaş
səndən sonra bu dünyada
heç şərab içmədim qardaş

qəbristana gedən yolu
ciğiri ot basıb qardaş
neynəyim ayrılıqlar
yarama od basıb qardaş

uçan bulud köçündə
ruhum azıbdı qardaş
vallah bu misraları
mələk yazıbdı qardaş

dərd boğaza gələndə
rəsimlərinə baxdım
yüz il dua elədim
oyanmadı qara baxdım

uzaqlarda bir xəyal
uzaqlarda ağ yelkən
insan nasıl ölə bilər
dünya belə gözəlkən

sən bir şeir rəsmi çək
ay doğsun budağında
bir açılmaz sirdə bük
ən yaşıl budağına

ay liman kimi yansın
yarpaqlar arasında
könlümüz qoşa uçsun
bir durna sırisində

göylərə ası olaq
bir sevda uğurunda
başdaşın ağ gül açsın
ayrılıq yağmurunda

***

sən ölümün kəmfürsətliyində danışırsan qardaş
amma firçan siltaqlıq eləyir
yasəmən çiçəkləri çekir
yadındamı ilk firçanı
mən bağlışlamışdım sənə
tamam başqa bir ömür yaşamalıydın bəlkə
bəlkə o fırça dəyişdirib taleyini
əlinin dalıyla alınının tərini sil
götür bu pulları olanım budur
gülürsən ha gül gül
sən özün bilirsən nə almalısan
limon yadından çıxmasın
gəl bu axşam şərab içək
içək dünyadan vaz keçək
mən ölüm macəramı söyləyim sənə
amma qoy firçan
yasəmən çiçəkləri çəksin yenə
bir gecə mən qan içində
döyəcəyəm sənin dəmir qapını
heç sevmədim dəmir qapıları
tərslikdən həmən gecə
sən evdə olmayacaqsan
ayaqlarım səndərləyir bükülür
hansı fəsildi bilməm

bayırda ağacların yarpaqları töküür
 bir siqaret yandırıram gücbəla
 bir daha döyəcəm dəmir qapını
 sonra gözlərim axacaq
 qonşu qadın gözlükdən
 durub uzun uzun mənə baxacaq
 ağrılar səngiyəcək məni qan aparınca
 bayılıb ayılıram ayılıb bayılıram
 ayılıb bayıldıqca bayılıb ayıldıqca
 qeybdən gələn səsini eşidirəm aydınca
 həmən gecə qırmızı ay doğacaq
 ölümə can vermərəm son anda səni görməmiş
 məni belə qızıl eynəkdə
 məni belə ağ köynəkdə
 məni belə qan içində ayılıb bayılan
 məni belə ağrısız rahat
 məni belə gözəl göründə
     gözlərin çıldırıb dəli olacaq
 başqa yerdə gecələmə qardaşım
 yasəmən qoxulu may gecələrində
 mənim qatillərim sağ gəzir hələ
 bu şəhərin qızdırımlı küçələrində
 lənətlənmiş bir gecədə öldürəcəklər məni
 ah müsyö deyərək hıçqıracaq
 renuarın tablosunda gülümsəyən madam
 amma niyə öz əcəliylə deyil
 bir qatıl əliylə ölməlidir
 şeirlərindən savayı heç nəyi olmayan adam
 yağış şərab kardeamin və gecə
 həyat dediyin əzab işgancə
 lənətləyib gecəni qadınların ahları
 yağmurla yağır göydən insanların günahları
 bayırda ağacların yarpaqları töküür
 intihar eləmiş şairlərin cəlayı vətən ruhları
 mən bilmirəm qardaş sən bilirsənsə söylə
 söylə Allah eşqinə söylə
 ürəyimin başında tumurcuqlayan
 bu rəzil ağrı nədir böylə
 heç bir zaman vaz keçmədim sevdiklərimdən
 bunu sən bilirsən mələklər bilir
 uzaq ulduzların gizli sırrını
 kəpənəklər bilir çiçəklər bilir
 lənətlənmiş bir gecənin sonunda
 səhər yağışla gəlir pəncərəmin önünə
 mən öz qərib ruhumu çarmixa çəkmış adamam
 mən də öz əcəlimlə ölmək üçün doğulmamışam
 öz əcəliylə ölmək üçün
     doğulurmu peyğəmbərlər şairlər
     doğulursa mən şair deyiləm
 çoxdandı şair asmırlar

şair güllələmirlər bu məmləkətdə
 bütün uğursuzluqlar sonra
 rənglərdən rəsmiərdən
 şeirlərdən şərqilərdən
 qadınlardan və şərabdan bıkanda
 öz ruhumu çarmixa çəkəcəm mən
 ruhumu çarmixa çəkib
 üçüncü göz diləyirəm tanrıdan
 öz əlimlə boğazımı kəndir keçirtdim
 asdım özümü içimdəki dar ağacından
 öz gözümlə gördüm Allah
 gördüm necə olurəm
 bu dəfə yenə kəfəni yırtıb çıxdım
 hələ neçə dəfə özümə qəsd edəcəyəm
 hələ neçə dəfə son anda kəfəni yırtıb çıxacağam
 yenə qarışib yuxum
 sənmi dedin bu sözləri mənmi zavallı ruhum
 sənmi dedin tanrım bağışla onu
 öz ruhunu çarmixa çəkmış bir türk oğlunu

* * *

Qardaşım rəssam idi. İlk fırçalarını ona mən
 bağışlamışdım. Bəzən düşünürəm ki, bağışladığım
 o ilk fırçayla, bəlkə, qədərini dəyişmişəm, bəlkə,
 o ilk fırçanı ona bağışlamasıydı, naturadan
 rəsm çəkməyi, akvarel boyalarla işləməyi öyrət-
 məsəydim, o, rəssam olmayıacaqdı, tamam başqa
 bir ömür, tamam başqa bir tale yaşayacaqdı, kim
 bilir...

Mən ona rəsm çəkməyi öyrətdim, amma hər
 şeyi maddiyyatla dəyərləndirən bu sərsəm
 dünyaya müqavimət göstərməyi, zəmanə ilə
 savaşlığı öyrədə bilmədim. Zətən mən də bir
 savaşçı deyiləm...

Biz fərqli musiqiləri dinləyərdik, təsviri sənətə
 də baxışlarımız fərqliydi, amma eyni şairləri,
 hətta eyni şairlərin eyni şeirlərini sevirdik...
 İçimdə ağrının musiqisi yaralı durna kimi çırpinır.
 Çırpinır və fəryad qoparır. Mən içimdəki ağrının
 qanını yalayıram. Ölüm hər yerdə və həmişə
 ədalətsizdi, qardaş, ölümün adil olması üçün
 həyatın adil olması gərəkdir. Qardaşımın xarak-
 terində özünə, səhhətinə və əsərlərinə qarşı
 qəribə bir biganəlik vardi. Ətrafında dolaşan
 adamlar bəzən onun sadəlövhüyündən, əli-
 açıqlığından, comərdliyindən sui-istifadə edirdilər.

O, Ləki vağzalını, Bakıda Yəhudİ məhəlləsini,
 Leninqradı və İstanbulu sevirdi. Şərabdan da vaz
 keçməzdı. Onun yarımcıq qalmış son tablosuna
 baxa bilmirəm...

sən yoxsan bu hüzünlü
bu kədərli günlərdə
bu gün dua elədim
sənə bütün dirlərdə
içimdəki ağacın
yarpaqları töküür
toz basmış aynalardan
baxır mefisto gülür

nə dumandan çıxan xinalı dağlar
nə sübh çığı süd kimi dəniz
nə uzaqda bir gəmi
nə yaxında bir cüt iz
hətta ay işığı da
üz döndəribdi məndən
şeytan mələk cildinə
girib boylanır gendən

necə deyim mən indi
gidi qardaşsan gidi

hardasan qardaşım sən
sən çarəsiz günlərimin
röyasız gecələrimin
yarımcıq rəsmələrimin
qurumuş firçalarımın
ağrılarının şahidi
gidi qardaşsan gidi

ulduzların xərabəsi
tüstünlənir içimdə
göy üzündə od tutub
alovlanır sarı ay
dodağında son bir dua
gözlərimdə səzsiz haray
yanıq qoxusu gəlir
könlümün hücrəsindən
bəzən necə qorxur adam
vicdanının səsindən

sən yoxsan bu çarəsiz
bu hüzünlü gecədə
sərxoş ölüm mələyi
dayanıbdı küçədə
mən sevda yollarında
nələrdən vaz keçmişəm
bəllidi sənə bəlli
indi dörd yol ayrıcında
mefistonun boğazından
yapışmışam dördəlli

yadındamı mən payızı
geyinmişdim əynimə
ulduzlar tökülürdü
göy üzündən ciynamə
yadındamı səsim
yağışlar yadındamı
pəncərəyə çəkdiyim
naxışlar yadındamı
necə deyim mən indi
gidi qardaşsan gidi

* * *

mən köhnə yəhudü məhəlləsində
sərxoş birisini çox fəna söydüm
sağda zirzəmidə emalatxana
bilirəm burdasan qapını döydüm

sehrli çubuqdu firça əlində
beş firçadı qardaş o beş barmağın
səndən üz döndərib bəlkə yaranan
sevimli oğulusan bəlkə Allahın

dəniz mavisi yarpaq yaşılı
bu liman sarısı nar qırmızısı
sənin rəsmələrin mənim şeirlərim
tale naxışdı alın yazısı

nəyə qurban verdik gəncliyi nəyə
kömülli çarmixa çəkilmişik biz
çarmixdan çıxarma bizi ilahi
çarmixda rahatlıq tapır qəlbimiz

tanrıdan umaram əfv edər məni
başqa umacağım yoxdu cahanda
hələ vaxtimız var şərabımız var
mənim taleyimi çək ağ kətanda

* * *

ən çox yağış yağanda duyuram
sənin bu şəhərdə yoxluğunu
umudlu umudsuz günlərimizin
axşamlarını xatırlayıram
yarı yolda itirdiyimiz dostlarımızın
izləri gözleri sözleri çıxmır yadımdan
yadımdan çıxmır yağmurla açılan sabahlarımız
yadımdan çıxçıır Ləki vağzalı
yadımdan çıxmır günahlarımız
oturduğum kafedə bütün pəncərələr bağlı

belə günlərdə ağaclar quşlar buludlar məhzun
belə günlərdə qarışır adamın ağılı
belə günlərdə talesiz adam
canını götürüb qurbətə gedər
ya içib sərəxəs olar
ya da Allah qorusun durub intihar edər
belə günlərdə dualarımız məscidlərin
daş divarlarına dəyib geri qayıdar

yaşıl zeytun sarı zəfəran
qara petrol ölkəsində
həyat ağacı quruyur bu gün
göydələnlər kölgəsində
ən çox yağış yağında duyuram
sənin bu şəhərdə yoxluğunu

umudsuz bir gecədə kimsəsiz bir küçədə
mən göydən enmiş kimi
peyda olaram birdən
bizim Ləki vağzalında
eh kimin nə vecinə kiməm nəçiyəm bu gün
içimdəki çocuq qardaş
gecələr yuxuda ağlayır yenə
bunu yalnız o bilir bir də ki mən bilirəm
çocuq röyada gördüyü səadətdən ağlayır
mən röyada ölümümə gülürəm
amma fələk yollarımı bağlayır
mən bir gecə yarısı Bakı metrosunda yaşıl vəqonda
ürəyim sancar birdən
sən gözümə görünərsən son anda
ya da dəniz sahilində bir axşam
ölərəm ağrısız acısız
ölərəm bir qərib kimi qardaşsız bacısız
necə deyim qardaşım içimdəki çocuğa necə deyim
necə deyim çəmbərdəyəm çarəm yox
bu gördüğün pəncərələr arasında
mənim bir pəncərəm yox
oturduğum kafedə bütün pəncərələr bağlı
belə günlərdə qarışır adamın ağılı
bir gecə yumub gözümü
bir otel pəncərəsindən ulduzların qoynuna
atacağam özümü
həyat ağacı quruyur bu gün
göydələnlər kölgəsində
yaşıl zeytun sarı zəfəran
qara petrol ölkəsində

* * *

yenə də fani dünya
başına dardı mənim
Allah fani dünyada
nə işim vardı mənim

umud öyrətdi mənə
qurdun quşun dilini
uçurumlardan yixildim
qardaş uzat əlini

hani ölüm mələyi
bağlayıb əl qolunu
ot basıb payız günü
qəbiristanın yolunu

...Mənim ilk rəsm müəllimim anam olub, anam
mənim inadkar uşaq təkidimlə iş-güçünü evin
bir küncünə buraxıb oturub rəngli qələmlərlə
ağac, quş, adam rəsmləri çəkərdi. Hələ sözün
rəsmini çəkə bilmədiyim o uzaq, qayğısız dünyada
anamın çəkdiyi primitiv rəsmlərin sürətini köçürə-
köçürə rəsm çəkməyi öyrəndim. Anamın çəkdiyi
rəsmlər mənə bütün oyuncاقlardan əziz idi.

Çox sonralar bir sərgidə Rasim Babayevin
“Qardaşımın xatirəsinə” adlı bir tablosunu gördüm.
Mavi, lacivərd bəyaz fonda işlənmiş bu əsər məni
sarsıtmışdı...

İyirmi yaşın ümidiylə uzun-ince bir yola
çıxmışdım, taleyimlə qumar oynayırdım. Gündərden bir gün Rasim Babayevlə tanış oldum,
hərdən bir ustادın emalatxanasına gedib-gəlirdim.
Haçansa məni sarsıtmış tablonun sırrını öyrəndim
– tablo Moskvada faciəli surətdə həlak olmuş
istedadlı rəssam Tofiq Cavadovun xatirəsinə
elegiyadır.

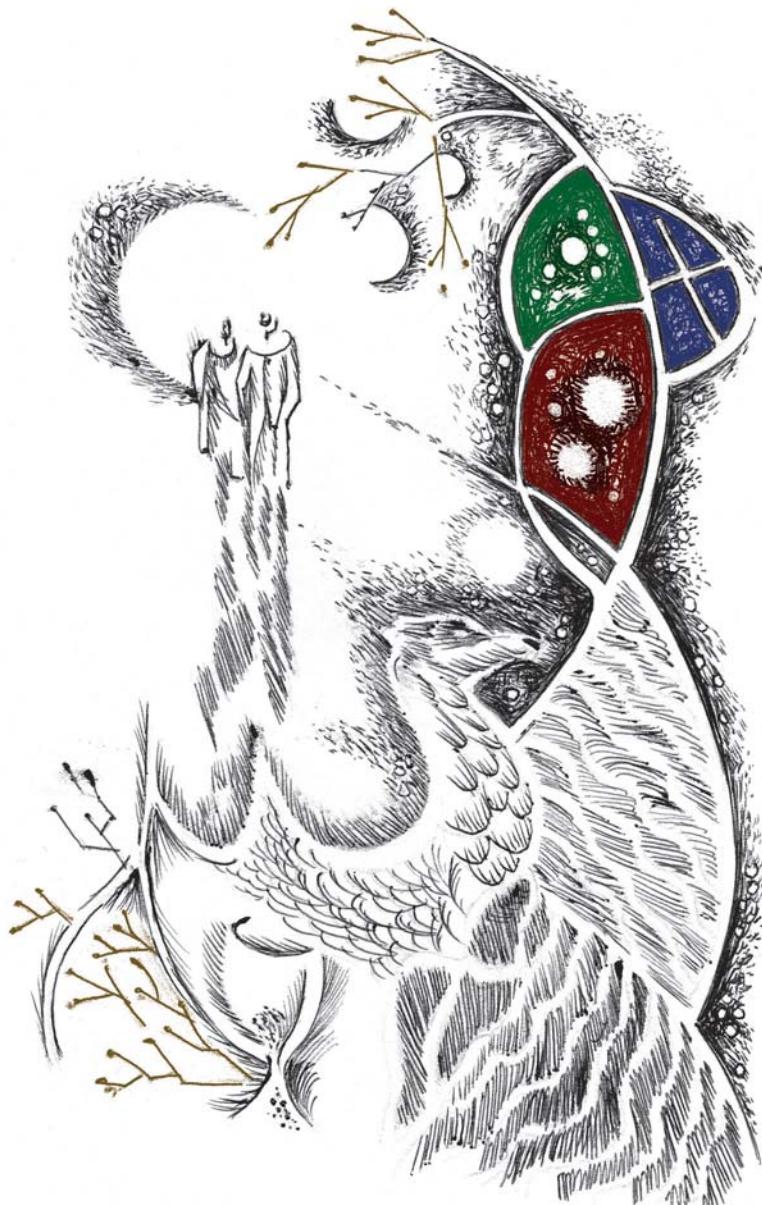
Rasim Tofiqin xalası oğludur,
Mircavad Tofiqin böyük qardaşıdır.
Mircavad gidi qardaş idi.
Tofiq də gidi qardaş olub.
Mən də gidi qardaşam...

uzun bir hicran gecəsi yaşadım
Aydının rəsmləri arasında
ömrümün bir divanə gecəsiydi o gecə
həyat mübarizədi bu bəlli
yalnızlıq bir işgəncə

ağ kətanda bəyaz qadın
bəyaz qadın bəyaz saçlı
kirpiyi nəm gözü yaşı
xəyali yuxusu ömrü arzusu
keçdiyi yol və ruzusu
təbəssümü bəyaz
ölümü bəyaz

yandırır məni göz yaşım
bəyaz qadın anamızdı qardaşım

ömrümün bir divanə gecəsiydi o gecə
yalnızlıq bir işgəncə
nə tütünün nə şərabın nə də ömrün dadı var

kimsə bir yarımcıq tablodan çıxb
gəlib oturdu mənnən özbehəz
nə qan çekmiş gözləri
nə gümüş qanadı vardi
bir qədəh şərab süzdüm içdi
sonra daha bir qədəh
bilmədim nə qədər keçdi
gözlərimi yumuram gülümşəyir
gözlərimi açıram kətandan baxır mənə
kaman çalır ağlayır
ağlayır kaman çalır
sonra qeyb olur yenə
ağlayır qarğayır söyü
ruhunu mənə sat deyir

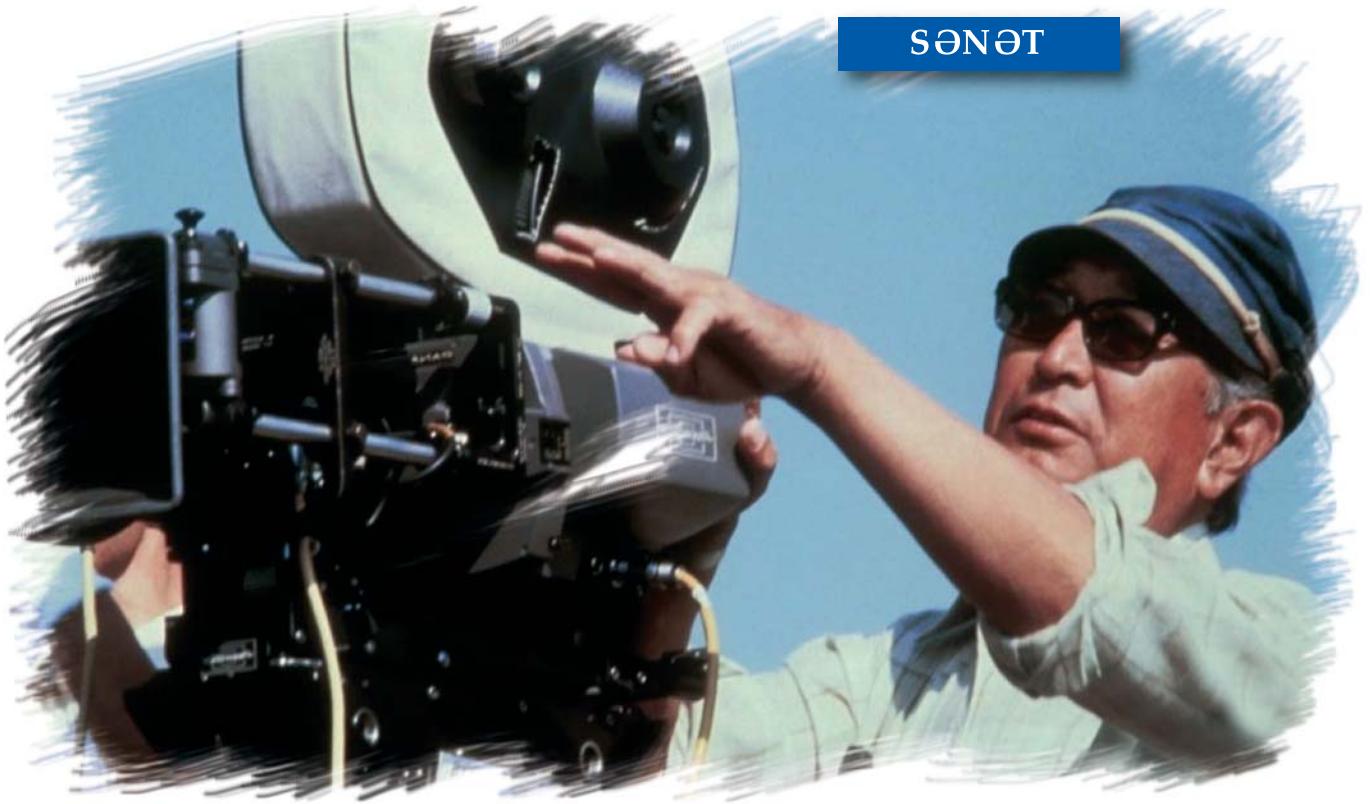
bu gün doğulanları Tom Consun
nəgməsiylə
təbrik elədi radio bir ara
bir qədəh şərab içdim bir siqaret
yandırdım
şəkili çevirdim üzü divara
bir quş uçdu katanın arxasından
o mənim gözlərimə mən onun
gözlərinə baxdım
pəncərəni açıb quşu azadlığa
buraxdım
uzun bir gecə yaşadım
qardaşımın rəsmələri arasında
nəsə parlayıb səndü yəqin
gözlərimin ulduzsuz qarasında

***

mən namərd körpüsündən
keçmədim keçmədim qardaş
səndən sonra bu dünyada
heç şərab içmədim qardaş

qəbirstanaya gedən yolu
ciğırı ot basıb qardaş
neynəyim ayrılıqlar
yarama od basıb qardaş

uçan bulud köcündə
ruhum azıbdı qardaş
bəlkə bu misraları
mələk yazıbdı qardaş

ÇAP OLUNMAYAN ROMAN

haqqında film çəkmək istəyən rejissor...

O uşağı hardansa tanıydım...

Kino tarixinin ən vacib simalarından biri hesab olunan Yaponiya rejissoru Akira Kurosava 1910-cu il mart ayının 13-də samuray nəslinə mənsub ailədə dünyaya gəlib. Səkkiz uşaqlı ailənin sonbeşiyi hesab olunan Kurosava uşaqlıq illərində həddindən artıq zəif və xəstəhal uşaq olub.

Kurosavanın keçmişdə hərbçi olan atası evdə sərt qayda-qanunlar tətbiq etsə də, uşaqlarının tərbiyəsinə və təhsilinə ciddi diqqət yetirirdi. Həftənin bəzi günləri Akira ailəsi ilə birlikdə qatarla başqa şəhərdə yerləşən kinoteatra gedib müxtəlif ölkələrin filmlərini izləyərdi. Kinoya marağ o dövrlərdə yaransa da, hələ azyaşlı olan Akira bir müddət sonra rəsm sənətinə maraq duyur. Davamlı olaraq rəsmlər çəkərək bir sıra müsabiqələrə qatılır və uğur əldə edir.

Atası onu hərbçi və ya idmançı kimi görmək istəyirdi. Akiraya isə idmançı olmaq üçün özünə olan inamı və qolundakı qüvvə azlıq edir. Bu kimi səbəblərə görə hələ uşaqlıq illərindən kompleksli böyüyən Akira uzun müddət bu cür hissələrdən yaxasını qurtara bilmir.

Sonralar yazmış olduğu "Qurbağa yağı satıcısı" adlı bioqrafik kitabında o zamanki hissələrini bu

cür ifadə edir: "Rejissor olduğum vaxtlar başıma qəribə bir əhvalat gəldi. Həmkarım İnaqaki Xirozininin 1949-cu ildə ekranlaşdırıldığı əqli qüsurlu uşaqlardan bəhs edən "Unudulmuş uşaqlar" filmini izləməyə getmişdim. Filmin bir səhnəsində sinifdəki uşaqlar dərs keçən müəllimə qulaq asırlar. Sinfin künc tərəfindəki partada isə ətrafda baş verənlərə qarşı laqeyd davranışın bir şagird təkcə əyləşərək heç nəyin fərqində olmadan düşüncələrə dalıb. Filmdəki bu kadri izləyərkən kefim pozuldu, gərginləşdim. Daxilimi tanış kədər hissə bürüdü. O uşağı hardansa tanıydım..."

Sonra birdən ayağa qalxıb dəhlizə qaçaraq özümü kreslonun üstünə atdım. Çox pis olmuşdum. Az qalırdım ki, huşumu itirəm. Ayaqlarımı uzadıb, başımı divanın kənarına söykədim. Mənə kömək etmək istəyən kinoteatr işcisindən xahiş etdim ki, taksi çağırınsın. Yol boyu məni belə dəhşətli dərəcədə pis vəziyyətə salan məsələ ətrafında düşünməyə başladım. Məktəbin ilk illərində sinif mənə həbsxana təsiri bağışlamışdı. O zamanlar sinifdə olanda səssiz-səmirsiz beynimdə özünə yer edən fikirlər haqqında düşünməkdən yorulmurdu. Dərs boyu gözüm daima pəncərədə olurdu. Məni evə aparan köməkçinin gəlməyini

səbirsizliklə gözləyirdim. Əqli qüsurlu biri olmasam da, müəllimlərim dərs izah edərkən "Akira bunu tapa bilməz", "böyük etimal ki, Akira bunu anlamayacaq" kimi sözlər deyəndə uşaqlar da mənə baxıb xisən-xisən gülərdilər.

"Unudulmuş uşaqlar" filmini görmək şüuraltı olaraq içimdəki həmin kədərli və xatırlanması əzab verən uşaqlıq xatırələrimi yenidən oymışdı".

Közərən insan meyitləri...

Kurosava uzun müddət bu kimi hisslərdən və tənhalıqdan əziyyət çəkir, yaşıdlarının gülüş hədəfinə çevrilir. Ancaq bir müddət sonra Tokiodakı məktəblər arası olimpiadaların qalibi olan özündən dörd yaş böyük qardaşı Huiqio Akiraya mənəvi kömək etməyə başlayır.

O, Akiranı dəfələrlə ən təhlükəli məqamlarla üz-üzə qoyaraq onu çətinliklərdən çıxa bilmək bacarığına yiyələndirir.

1 sentyabr 1923-cü ildə Tokioda baş verən dəhşətli Kanto zəlzələsi zamanı isə qardaşı onu zəlzələ nəticəsində qaz boruları partlayan şəhərciyə aparır. Minlərlə insanın yanib külə döndüyü şəhərciyə girən Akira hələ də közərən insan meyitləri ilə rastladığı zaman inanılmaz qorxu və həyəcan yaşayır. Qaranlıq düşənə qədər şəhərciyi gəzəndən sonra evlərinə qayıdır. Akira gecəni səhərə qədər olən insanların meyitlərini yuxuda görəcəyini zənn etsə də, həmin gecə çox rahat yatır. O gündən sonra onun qorxuya, zəifliyə qarşı daxili müqaviməti güclənir.

Ədəbiyyata, qrafika sənətinə və rəssamlığa olan marağı gələcək rejissorun dünyagörüşünün inkişafında mühüm rol oynayır. Zaman keçdikcə Kurosava tədris fənlərindən yüksək qiymətlər almağa nail olur. Hətta bir dəfə ən sərt müəllimlərindən biri Kurosavanın imtahan vərəqinə yazmış olduğu yazılı cavabı oxuduqdan sonra sinfə daxil olub deyir: "Burada bir kağız var ki, sənət əsəridir. Bu kağızda on sualdan birinə cavab yazılıb. Ancaq cavab çox maraqlıdır. Müəllimlik həyatimdə ilk dəfədir ki, belə maraqlı, qəribə cavabla qarşılaşıram. Bunu yazan şagirdin gələcəyi çox parlaqdır. Akira, yüz bal."

"Otuz yaşına çatmamış ölücəyəm".

Məktəbi bitirəndən sonra on səkkiz yaşlı Kurosava ölkədə baş qaldıran kommunist partiyasının yaratmış olduğu gizli təşkilata qoşulur. Lakin bir müddət sonra yoldaşlarının ard-arda həbsi və kinoya olan meyli Akiranı təşkilati işlərdən uzaqlaşdırır. Kurosava yataqxanada

yaşayan qardaşının yanına köcüb onunla birlikdə yaşamağa başlayır. Dünya kinosuna, ədəbiyyatına, xüsusən rus yazıçılarının əsərlərinə çox yaxşı bələd olan qardaşının tövsiyəsi ilə kitablar oxumağa və filmlər seyr etməyə başlayır.

Həmin dövrdə isə dünya kinosunda səsli kinonun yaranmasına az qalmışdı. Kurosavanın qardaşı filmlər üçün ssenarilər yazar, səssiz filmlərdə əhvalatın nəqlçisi kimi iştirak edərdi. Səsli filmlərin meydana gəlməsi səssiz film üzərində işləyən bir çox sənət adamlarının karyerasına son verir. Kurosovanın qardaşı da bu yenilikdən öz nəsibini alaraq işsiz qalıb depressiyaya düşür. Qardaşına yük olmamaq üçün Akira onun yanında qalmayıb, başqa evə köçür. Bir müddət sonra isə o, qardaşının intihar xəbərini alır.

Kurosava o günləri belə xatırlayır: ""Otuz yaşına çatmamış ölücəyəm", deyən qardaşının nə zamansa intihar edəcəyi ağlıma gəlməzdə. Onunla ölümündən üç gün əvvəl görüşdüm. Məni yemək yeməyə dəvət etmişdi. Özünü çox qəribə aparsa belə, onun ölüm xəbərini eşidəndə dəhşətli şok

yaşadım.

Yeməkdən sonra qardaşımıla dayanacağına gəldik. Biz sağollaşandan sonra mən taksiyə mindim. Lakin bir müddət sonra sürücü taksini saxladı. Taksini qardaşım saxlatdırımdı. Mən maşından düşərək ona yaxınlaşış soruşdum: Nə olub?

O isə çətinliklə üzümə baxıb: heç nə olmayıb, gedə bilərsən, - dedi.

Onu növbəti dəfə görəndə isə qan içində döşəmədə uzanılı qalmışdı".

Ora məktəb illərində qəfil xəstəlikdən dünyasını dəyişən bacısından sonra bu Kurosavalar ailəsində ikinci, başqa şəhərdə yaşayan ailənin böyük oğlunun qəfil ölümü isə üçüncü faciə olur.

Böyük kinoya gəliş...

Ailənin tək oğlan övladı olan Kurosava nəslin yeganə varisi idi. Qardaşı Huiqo dünyasını dəyişəndə Akira iyirmi üç yaşında idi. Böyük kino aləminə gəlişinə isə hələ üç il vardi. Ötən üç il isə heç nə ilə yadda qalmır. Rəssamlıq sahəsində müəyyən uğurlar əldə etsə də, rəsmli özünü istədiyi kimi ifadə edə bilmir. Üstəlik ikinci dünya müharibəsinin yaxınlaşması Yaponiyadakı yoxsulluğun səviyyəsini artırmağa başlayır. Akira rəsm çəkmək üçün boyanınla kətan ala bilmədiyindən rəssamlıqla məşğul olmayacağına anlayıb bu sənətlə həmişəlik vidalaşır.

1935-ci ildə P.C.L film studiyası qəzetdə rejissor köməkçilərinin qəbulu haqqında elan verir. Akira qardaşının sayəsində qazandığı kino biliklərinə arxayı olaraq qəzetdə yazılın ünvana gedib imtahanlarda iştirak edərək yaxşı nəticələr əldə edir. Bundan sonra o, dövrünün ən yaxşı rejissorları hesab olunan Kajiro Yamamoto, Mikio Naruse, Kimura Sotoci, Osami Fuşimizu kimi rejissorların əhatəsinə düşür. Lakin Akira Kurosava ömrünün sonuna qədər bir nəfər insanı hörmət və ehtiramla daim yad edir. Bu adam ona kinonun bütün sirlərini, rejissor, ssenarist və montaj sənətinin incəliklərini öyrədən müəllimi Yamamoto Kajiro olur. Kajiro hövsələsiz, bir az əsəbi və çılğın gəncdəki istedadı, işgüzərləq bacarığını çox tez və asanlıqla hiss edir. Akira kinoya gəlişinin ilkin dövrlərində uzun müddət ustadı ilə çıyıcıyinə işləyir.

Lakin işin gətirdiyi yorğunluqdan əmələ gələn gərginliyi azaltmaq üçün Kurosava bir müddət içkiyə qurşanır. Qazancının yaridan çoxunu içkiyə xərcləyən Kurosava bu vərdişindən ailə qurandan sonra əl çekir.

Oxumadığı roman haqqında film çəkmək arzusu...

Akira Kurosavanın rejissor kimi çəkdiyi ilk film "Yüz mil məsafə", təəssüf, senzuraya məruz qalaraq heç vaxt nümayiş olunmur.

Bu səbəbdən də rejissor özünün ilk filmi hesab etdiyi "Cüdonun dahisi" filmini 1943-cü ildə ekranlaşdırır. Film yaziçi Tanaka Tomoyukinin eyniadlı romanı əsasında ekranlaşdırılır.

Bir çox məşhur yapon rejissorlarının filmlərinin ssenari yazarı kimi tanınan Akira bir gün qəzetdə yaziçi Tanaka Tomoyukinin hələ çap olunmamış romanının anonsu ilə tanış olur. Elə həmin an planlama bölməsinin rəhbəri Morita Nobiyosinin yanına gedib həmin romanın çəkiliş haqlarını onun üçün almasını xahiş edir. Morita onun oxumadığı bir kitabı sadəcə elandakı bir neçə cümlə ilə satın almaq istəyinə gülümsəyib deyir: "Kitabı hələ oxumamışan. Bir az səbirli ol, kitab çıxandan sonra oxuyarsan. Əgər xoşuna gəlsə, gedib çəkiliş haqlarını sənin üçün satın alaram".

O gündən sonra gənc rejissor hər gün kitab mağazalarına baş çəkib kitabı satışa çıxıbmaması ilə maraqlanır. Nəhayət, günlərin bir günü çoxdan gözlədiyi kitabı mağazadan alıb evə gəlir. Günortadan sonra evə çatan Akira kitabı oxuyub bitirəndə saatın əqrəbləri 22:30-u göstərir. O, kitabdan məmənun qalır və yanılmadığını anlayıb gecə ilə Moritonun evinə gedib, qapını döyüb yuxulu gözlərlə ona baxan Moritoya deyir: "Əla bir əsərdi. Xahiş edirəm, müəlliflə danışb haqları al".

Ertəsi gün Akira aldığı xəbərə məyus olur. İki böyük film şirkəti kitabın çəkiliş haqqını almaq üçün artıq ondan əvvəl yaziçi ilə görüşmiş olur. Onlar yaziçıya çəkicəkləri filmdə çox məşhur aktyorların ifasını vəd edirlər. Yaziçinin onlarla razılaşmamaq üçün heç bir etirazı olmur. Ancaq yaziçinin həyat yoldaşı Akira Kurasova haqqında jurnal və qəzetlərdə yazılın yazıları oxuduğundan ərini əmin edir ki, əgər filmi Kurosava çəkərsə, daha uğurlu nəticələr əldə olunacaq. Beləliklə, Kurosavanın özünün də dediyi kimi, rejissorluq karyerasına başlamasının ilk səbəbkəri Tomoyikinin həyat yoldaşı olur.

Film çox çətin şərtlər altında çəkilir. Üstəlik çəkilişdən sonra senzuranın hansı qərar verəcəyi də sual altında olur. Onlar filmi həddindən artıq anqlo-sakson və açıq-saçıq hesab edirlər. Lakin qərarvermədə iştirak edən rejissor Yasudziro Odzu filmə yaxşı qiymət verərək Akiranı təbrik edir.

Aktrisaların öz peşələri ilə vidalaşması...

Rejissorun növbəti filmi 1944-cü ildə ekranlaşdırıldığı "Ən gözəl" filmi olur. Fabrikdə

işləyən qızların gündəlik həyatından bəhs edən filmdə bir neçə məşhur aktrisa iştirak edir. Kurosava çəkilişə gələn aktrisalarda o dövrün bir çox aktrisalarına məxsus süni məşhurluq lovğalıqlarını görərkən hiss edir ki, film onun istədiyi kimi alınmayacaq, aktrisaların ifası təbiilikdən uzaq olacaq. Bu səbəbdən də o, bir müddət aktrisaları ifa edəcəkləri rola hazırlasdır. Onlara idman etdirir, aktrisaları filmin çəkiləcəyi yataqxanada işləyən qızlarla tanış edir. Aktrisalar həmin qızlarla hər gün fabrikə gedib, gecə düşəndə yataqxanaya qayıdır orada gecələyirlər. Bir müddət sonra bər-bəzəkli aktrisalardan əsər-əlamət qalmır. Rejissor istədiyinə nail olur. O, elə həmin filmdə tanış olduğu aktrisa Yaguci Yoko ilə sonralar ailə həyatı qurur. Bu evlilikdən isə onların bir qız, bir oğlan uşaqları dünyaya gəlir.

Öz həyat yoldaşı da daxil olmaqla filmdə çəkilən aktrisaların hamısı bir müddət sonra aktrisalıq sənəti ilə vidlaşış ailə həyatı qururlar. Kurosava sonralar bunu özünün sərt dissiplini ilə əlaqələndiririb aktrisaların gözünü qorxutduğu üçün xeyli peşmanlılıq yaşayır.

"Raşemon", "Qızıl Şir" və "Oskar"

1950-ci ildə rejissor, nəhayət ki, karyerasında ciddi dönüş yaradacaq "Raşemon" filminin çəkilişlərinə başlayır. Akutaqava Rūnoskenin "Raşemonun darvazası" və "Takeşironu kim öldürdü?" hekayələri əsasında çəkilən filmdə öldürülən bir samurayın qətli haqqında bir-birindən fərqli və təəccüblü dörd ifadənin təhlilindən bəhs olunur.

Kurosava bir çox filmlərində olduğu kimi, bu filmin çəkilişlərində də xeyli çətinlik yaşayır. Çəkilişlər Kyusi adasında yerləşən Nara şəhərinin ən sıx meşəliklərindən birində başlanır. Meşədən bir neçə saatlıq məsafədə yerləşən oteldən uzaqlaşan çəkiliş heyəti hər gün səhərin erkən saatlarında oteldən çıxıb bir də qas qaralandı geri dönür. Otuz beş dərəcə istidə ağaclarдан aktyorların və işçilərin üstünə töküldən zəlilər

onların işini çətinləşdirir. Onlar zəlilərdən və digər zəhərli böcəklərdən xilas olmaq üçün bədənlərinin hər tərəfini duzla ovub işləməyə başlayırlar. Çəkilişlər başa çatandan sonra rejissor heyətlə sağıllaşib, nəhayət, evinə geri qayıdır. Qapıdan içəri girən kimi yorğun vəziyyətdə kresloya əyləşib yuxulayır. Bir az keçəndən sonra mürgülüyən Kurosavani arvadının səsi ayıldır. Arvadı qışqıraraq onu təbrik edir. Kurosava isə təəccüblənir. Sonradan məlum olur ki, Yaponiya filmlərinin İtaliya təmsilçisi olan Culiana Stramigioli tərəfindən "Raşemon" filmi Venesiya film festivalına təqdim olunur. Bu barədə heç bir məlumatı olmayan rejissor festivalda "Qızıl Şir" mükafatına layiq görülür.

Daha sonra isə film Kurosavaya "Oskar" mükafatı da gətirir.

"Raşemon"dan sonra uğur sanki bütün filmlərində rejissorla birgə olur. Sonradan ekranlaşdıracağı "Yaşamaq", "Yeddi samuray", "Kagemuşa", "Yuxu", "Ran" kimi möhtəşəm filmlərə də Kurosava öz imzasını atır.

Rejissor sonuncu ekran əsəri "Hələ yox" filmi ilə 1993-cü ildə kino karyerasına son verir.

Böyük sənətkar 1998-ci il sentyabr ayının 6-da Tokionun qərbində yerləşən Setayoqodakı evində insultdan dünyasını dəyişir.

*Hazırladı:
Samirə ƏŞRƏF*

Hicran HÜSEYNOVA

İsti seir

İstiyə düşmək.

İstini gözünlə görmək... və yasamaq...

İstini bütün hüceyrələrinlə hiss etmək...

İstidən bezmək, yorulmaq...

İstidən qurtulmaqçın küləyə, çiçəyə, suya doğru qaçmaq...

Qaçaraq düşünmək: "İsti sözlər də var dünyada..."

İsti-isti dinləmək susaraq danışdıqlarını...

Daha sonra yazmaq isti-isti –

qırmızı qələmlə çəhrayı vərəqin görüşünü...

DİLİMİZİN *saflığını qoruyaq*

Kamil Əfsəroğlu

Dil xalqın mənəvi sərvətidir, elə bir qiymətli sərvətidir ki, onsuz mənəvi dəyərlərdən, mədəniyyətdən, ədəbiyyatdan, incəsənətdən söhbət gedə bilməz. Dil ünsiyyət vasitəsidir və hər kəs dili söz tutmağa başlayandan ana dilinin daşıyıcısıdır.

Təbii ki, tarixi inkişaf prosesində dil də müəyyən dəyişikliklərə məruz qalmalı olur, yeni sözlər, deyimlər, ifadələr hesabına zənginləşir, cilalanır. Bu proses öz axarıyla gedəndə hətta müəyyən əcnəbi sözlərin leksikonumuza keçməsi belə, dilə xələl gətirmir. Amma təəssüflə qeyd edək ki, dilimizə yersiz, uydurma sözlər gətirilməsi halları da yox deyil. Bu baxımdan, ana dilimizin saflığını qorunmalı, onun paklığı yolunda üzərimizə düşən məsuliyyəti unutmamalıyıq. Dilimizin saflığını qorumaq yalnız hansıa qurumların, institutların işi, vəzifəsi deyil. Bizim hər birimiz dilin daşıyıcısı olaraq onun inkişafi, saflığı yolunda nəsə edə bilərik və etməliyik.

Bu, birmənalıdır ki, dilin inkişafında bədii ədəbiyyat çox önemli yer tutur. Mirzə Fətəli Axundovdan üzü bəri bir sıra yazıçı və şairlərimiz Azərbaycan ədəbi dilinin təşəkkülü yolunda çox işlər görüblər. Böyük mütəffəkir Cəlil Məmmədquluzadənin verdiyi töhfələr isə əvəzsizdir. Cəlil Məmmədquluzadənin həm bədii əsərlərində, həm də publisistik yazılarında, felyetonlarında bunun şahidi oluruq. Bu işdə ədibin nəşr etdiyi "Mola Nəsrəddin" jurnalının da, təbii ki, öz xüsusi

yeri vardı. Ana dilimizin lüzumsuz əcnəbi sözlərdən, ifadələrdən təmizlənməsinin ən məhsuldar və dəyərli dövrü Mirzə Cəlil ədəbi dövrünə təsadüf edir desək, yanılmarıq. Bu sahədə o, bir məktəb yarada bilmışdı. Və təbii ki, Mirzə Cəlilin həmfikirləri, tərəfdarları da az deyildi. Öz dövrünün maarifpərvər insanları, yazılıları, ziyalıları dilimizin təhrif olunmasına, yersiz sözlərlə, "zənginləşdirməsinə" qarşı mübarizə aparıblar. Cəlil Məmmədquluzadə bu məsələyə öz felyetonlarında daha açıq və kəskin mövqedən yanaşış: "ana"ya farsca madər, "çox yaxşı"ya osmanlıca "peç iyi" deyənlərə yalnız ironik yanaşır, elələrini həm də satira atəşinə tuturdu. Ədib rus, Avropa və yaxud Şərqi müsəlman ədasiyla danışanları dilimizin saflığını korlamaqda suçlayır, onlara qarşı barışmaz mövqedə dururdu. Xalqla xalqın öz dilində danışmaq gərəkdir. 1918-ci ildə "Azərbaycan" məqaləsində və "Anamın kitabı" pyesində də müəllif məhz bu ideyanı əsas tutub.

Ana dilimizlə bağlı müəyyən problemlər, təəssüf ki, bu gün də mövcuddur. Bir vaxtlar dilimizin alınma ərəb, fars və rus sözlərindən təmizlənməsi böyük bir qayğı kimi qəbul olunurdu. Dil qayğıları indi də mövcuddur. Küçə və xiyanətləri ingilis dilində yazılmış reklamlar götürüb gedir. Hələ də rəsmi təşkilatlarda məmurlar arasında heç bir lüzum olmadan rus dilində danışanlar var və onlar bunu sənki igidlik bilirlər. Bu, dərdin yarısıdır, ölkəmizin xaricdəki

səfirliliklərində də işçilərin öz aralarında rus dilində danışdıqlarının az şahidi olmamışam.

Yeddi-səkkiz il əvvəl İordaniyada ezamiyətdə idim. İşlə əlaqədar səfirliyimizdə oldum. Həyətdə dolaşarkən, yerli ərəb – səfirliyinin xidmətçisi məndən soruşdu ki, niyə səfirliyin işçiləri rusca danışırlar, sizin öz diliniz yoxdur ki?.. Yaman pərt oldum, bilmədim nə cavab verim. Bildiyim bu idi ki, Gürcüstan, Ermənistan səfirliliklərinin xidmətçiləri, yəqin, kiməsə buna bənzər sual vermirlər.

Nədənsə biz belə məsələlərə barmaqarası baxır, elə də böyük önəm vermirik. Əslində, bu, hər şeydən əvvəl, Ana Yasaya, Ana dilimizə hörmətsizlikdir və bunun cəzası olmalı, belə halların qarşısı alınmalıdır. Dilimizə sayıyla yanaşmalı, onun saflığını qorumalıq, istər ölkəmizdə olsun, istər ölkəmizdən kənarda. Bu baxımdan, Cəlil Məmmədquluzadənin yeri sanki yenidən görünməkdədir. Amma onu da deyim ki, Mirzə Cəlilin yolu bizim dövrlərə düşsəydi, onun işi öz dövründəkindən qat-qat çətin olardı. Yüzlərlə qəzet və jurnalın, neçə-neçə özəl radio və televiziyanın verilişləri arasında ədib başını itirərdi. O qədər irad, ayrılık tapardı, saymaqla qurtarmazdı. Hər qəzet öz bildiyi kimi yazar, hər özəl radio, televiziya öz bildiyini danışır, öz bildiyini göstərir. Bir yandan da internet... Bəli, bu qarışılıqlıda adam başını itirir, bilmir neyləsin, kimə, nəyə irad tutsun, hansının qüsurunu düzəltsin. Və istər-istəməz belə qənaətə gəlməli olursan ki, Mirzə Cəllillərə indi daha çox ehtiyac var. Elə istəyirsən ki, "Ölülər"də ölüləri "dirildən" özü diriləydi, gəlib dilimizin təəssübünü çəkəydi, bütün pislikləri düyəydi qələminin ucuna...

Dilimizin saflığının qorunmasında böyük bir yüksək də kütləvi informasiya vasitələrinin üzərinə düşür, xüsusən, radio və televiziyanın. Radio, televiziya hər evin, ailənin qonağıdır və böyük-lü-kiçikli hamı bu vasitələrdən görüb-eşitdiklərinin təsirinə düşür. Təsirinə düşmək bir yana qalsın, onların göstərdiklərindən, dediklərindən nəticə çıxarı, bəhrələnirlər. Yəni televiziyyada, radioda belə danışırlarsa, deməli, düzü budur, millət də belə danışmalıdır. Odur ki, millət başlayıb ləhcəylə danışmağa.

Əlbət, çoxları eşitmış olar: çörəyə "tsörək", çiçəyə "tsisək", gələcəmə "cələcəm" deyənlər çoxdur və millət yavaş-yavaş başlayıb bu sayaq danışmağa. Radio, televiziya ictimai şüura təsir

edən vasitədir, ona görə də bu kütləvi informasiya vasitələrində yanlışlıqlara yol verilməsi öz mənfi təsirini tez göstərir. Diqqət yetirsəniz, özünüz də şahid olarsınız, bəzi özəl radio-televiziya kanallarında aparıcılar ləhcəylə danışırlar, sanki belə də olmalıdır. Bu, bir yana, kadrarxası mətnləri nitq qüsürü olanların oxuduğunu da az görmürük. Bu heç bir çərçivəyə sığmur, nitq qüsürü olanlar nəinki ekrana çıxmamalı, mikrofona yaxın düşməməlidir, elələri radionun, televiziyanın həyətinə belə buraxılmamalıdır.

Bu yaxınlarda İncəsənət Universitetinin bir qrup tələbəsi praktika keçmək üçün Azərbaycan radiosuna gəlmişdi. Dəhlizdə gənclərin danışığını eşidəndə heyrətə gəldim, onlar da çiçəyə "tsisək", çörəyə "tsörək" deyirdilər. Üzr istəyib söhbətə qarışdım, dedim, sizin hər biriniz bu gün-sabah universiteti bitirib çalışacaqsınız, öyrəndiklərinizi sonraki nəsillərə çatdıracaqsınız. Müəllim sizə demir ki, dilimizdə "ts" səsi, hərfi yoxdur, səhvinizi düzəltmir? Tələbələr bir ağızdan dedilər ki, müəllim özü də belə danışır. İnanıram, elə olmasayıdı, dilimizi kirləndirən bu kimi təhriflər baş alıb getməzdi.

Daha çox şou programlarına üstünlük vermək istəyən özəl radio-televiziya kanallarındaki bəzi aparıcıların danışığına qulaq asanda, fikirləşirsən ki, bu adamlar, ömründə bir kitab arası açıblarmı? Gözləyirsən ki, bəlkə, verilişin sonunadək nəsə dərin mənalı bir fikir eşidərsən, yeri gələndə hansısa mütəfəkkirdən misal çəkərərək aparıcı, elmi əsaslı nəsə söyləyər. Baxırsan ki, yox, gözləməyin əbəsdir. Yunan filosofu Sokratdan soruşturular ki, insana nəylə qiymət vermək olar, o deyir "kim necə danışırsa, o cür də xarakterə malikdir..."

Bəli, hər bir insanın danışığı, nitqi onun intellektinin, dünyagörüşünün, əxlaqının, səviyyəsinin göstəricisidir. Mənasız, bayağı söhbətlərlə, qışqırıb-bağırmaqla veriliş aparmazlar. Təəssüf ki, belə hallarla da qarşılaşmalı oluruq. Nə səsi, nə də zahiri görünüşüylə ekrana uyğun olmayan bəzi aparıcıların verilişlərində bir mənəməzmun tapa bilməyən tamaşaçı kanalı dəyişmək məcburiyyətdən qalır. Elələri hay-küylə, əl-qolla danışmaqla özlərinin səviyyəsizliyini – ört-basdır etməyə, pərdələməyə çalışırlar. Hətta adamda belə bir fikir yaranır ki, bunlar veriliş aparmır, vaxt aparırlar, efir vaxtını doldururlar və programın ideyası, məramı da bu məqsədə xidmət edir. Hərdən bəzi aparıcılar elə gözlənilməz,

yersiz və mənasız hərəkətlərə yol verirlər, tamaşaçı qalır mat-məettəl.

Özəl kanallardan birində nəinki səsi, heç zahiri görünüşü belə televiziya aparıcısına uyğun olmayan xanım müsahiblərilə əl-qolla, yüksək tonda söhbət apardığı yerdə, gözlənilmədən şpaqat açdı, yəni baxın, görün mən nə bacarıram? Studiyadakı müsahiblər çəşib qaldılar, ekran qarşısındakıların nə hissələr keçirdiyini deyə bilmərəm, şəxsən mən o vaxtdan o kanala baxmırəm. Əlbət, o aparıcı qadının bayağı hərəkətindən həzz alanlar da olub. Buna da inanıram, çünki şadlıq sarayındakı toyları xatırladan, efir vaxtını doldurmağa xidmət eləyən konsert proqramlarıyla, mənasız və məzmunsuz verilişlərlə tamaşaçı səviyyəsi o qədər enib ki, deməli deyil.

Həm bir jurnalist, həm də dinləyici, tamaşaçı kimi bir həqiqəti çatdırmaq borcumdur ki, belə toyxana verilişləri bizə heç nə vermir, əksinə alır, insanların zövqünü korlayır. Bəzi aparıcıclarla üz tutub demək istədiyim budur ki, dünyani demirəm, burdan-bura Türkiyə, Rusiya kanallarına baxın. Necə deyərlər, baxın və gözünüzə su verin. O kanallarda çığır-bağırla veriliş aparan, yersiz, məntiqsiz danışan aparıcı görmüsünüz mü? Yox. Rusiya teleaparicilərinin tərcüməyi-halına nəzər yetirsək, görərik ki, onlar sizdən fərqli, yalnız şpaqat açmaq deyil, çox şeylər bacarırlar: gözəl idmaçıdlar, müsiki alətlərində ifa edirlər, dünya müsiqisini bilirlər, dünya ədəbiyyatını, dramaturgiyasını oxuyublar, bir neçə dildə danışırlar və sairə... Amma, sizdən fərqli, heç vaxt bu qabiliyyət və bacarıqlarını yersiz nümayiş etdirmirlər.

Teleradio aparıcılığı xüsusü istedad tələb edir, nədənsə bu amil bəzən unudulur və çoxları elə sanır ki, kim istəsə, bu işin öhdəsindən gələ bilər.

Teleradio aparıcılarından söhbət düşmüşkən, bir məsələyə də toxunmaq istərdim. Baxırsan ki, aparıcı bütün göstəricilərlə: nitq mədəniyyəti, rəvan, axıcı və məntiqli danışığıyla dinləyicinin, tamaşaçının diqqətini çekir. Apardığı verilişin ideyası var və məzmun baxımından da maraqlıdır. Amma di gəl ki, proqramın sonunda elə ifadələr işlədir – lüzumsuz. Çox yox, bir-iki misal çəkim - aparıcı tamaşaçıya müraciətlə deyir: "Qismət olsa, sabah görüşərik". Tamaşaçıda istər-istəməz belə bir fikir yarana bilər – bu xanım niyə "qismət olsa" deyir, sabahadək nə hadisə baş verəcək?..

Və ya aparıcı deyir: "Sağlıq olsa, sabah axşam görüşərik", ya da "Vədimizə sadiq olaq". Bu cür ifadələri ev-eşikdə qohum-qardaşla, qonum-qonşuya təmasda işlətmək qəribə görünməz. Dünya televiziyalarında belə lüzumsuz ifadələrə yol verilmir. Hardasa başqa bir məna kəsb edən, şübhə və ümidsizlik, bədbinlik hissələri oyadan yersiz ifadələrdən, ibarələrdən uzaq durmalıdır aparıcı, tamaşaçıdan ümidi doğuran, nikbin emosiya yaradan sözlərlə, kəlamlarla ayrılmalıdır. Məsələn, türk teleapariciləri bizimkilər kimi "qismət olsa", "sağlıq olsa" və buna bənzər digər yersiz ifadələr işlətmirlər, sadəcə belə deyirlər: "Yarın akşam tekrar karşınızda olacağız". Bu sözlərdə bir əminlik var, qətilik və nikbinlik var.

Televiziya, radio aparıcıları çox ciddi müsabiqədən keçərək işə qəbul olunmalıdır. Radio aparıcılığında əsas şərt, göstərici, təbii ki, səsdir, səs, aparıcının simasıdır. Radio dinləyicisi səsdə aparıcının simasını görür. Yüksək nitq qabiliyyətinə, ümumi biliyə, geniş dünyagörüşə malik olmalıdır aparıcı. Televiziyyada isə bütün bunlarla yanaşı, zahiri görünüş də çox önəmlü faktordur, yəni teleaparıcı bütün digər üstünlükliyilə yanaşı, həm də fotogenik olmalıdır. Onun ekranda görünməyi tamaşaçıda mənfi deyil, müsbət emosiya oyatmalıdır.

Bu gün elmi-texniki tərəqqi geniş imkanlar açır qarşımızda, o imkanlar ki, otuz-qırx il əvvəl insanın ağılının ucundan da keçməzdə. Bir ölkənin radio-televiziyası dünyanın hər yerində eşidilir, izlənilir, Azərbaycandan yayılan proqramlar da həmçinin. Yəni unutmamalıq ki, Azərbaycandan yayılan verilişlər ölkəmiz haqqında, mədəniyyətimiz, tariximiz, incəsənətimiz haqqında dünya tamaşaçısında müəyyən təsəvvür oydur. Yəni bizim yalnız daxili deyil, həm də geniş xarici auditoriyamız var.

Bir neçə il bundan əvvəl Minskdə MDB ölkələri Teleradio işçilərinin yığıncağında Tacikistan Tel-eradiosunun sədr müavini söhbət zamanı mənə dedi ki, Azərbaycan televiziyasının daimi tamaşaçısıdır, dedi, elə muğam konserti olmur ki, mən baxmayıbm, bəzən işə geciksəm də, ayrıla bilmərəm. Tacikistanda Azərbaycan televiziyasının tamaşaçıları çoxdur. Çünkü sizin televiziyanız ciddiyyətini qoruyur, dərin mənalı proqramlarla xalqınızın mədəniyyətini, tarixini, incəsənətini tanıdır, sevdirir.

Sonralar eyni fikri Azərbaycanın Tacikistandakı səfiri Abbasəli müəllimin də dilindən eşitdim. Məndən xahiş etdi ki, «Bulaq» verilişi, muğam konsertləri, radio teatrları yazılmış disklər göndərim. Səfir dedi ki, tacik dili fars dil qrupuna aid olsa da, əhali arasında Azərbaycan televiziyasının proqramlarından bizim dilimizi öyrənmək istəyənlər çoxalıb.

Azərbaycan televiziyasının Türkiyədə, Şimali Kiprdə və digər türkdilli ölkələrdə də pərəstişkarları kifayət qədərdi. Bu mənada bir məsələyə də toxunmaq istərdim - dilimizdə işlənən elə sözlər var ki, Türkiyə türkcəsində tam yanlış məna kəsb edir, elə sözlər də var ki, hətta biədəb anlama gəlir. Verilişlərdə belə halları da nəzərə almaq lazımdır. Birincisi, elə sözlərin dilimizdə çox uğurlu sinonimləri var, onları işlətməklə dilimiz heç nə itirmir. İkincisi, Azərbaycan dili çox zəngindir. Üçüncüüsü isə, bizə artıq dünya baxır. Təsəvvür edin, Türkiyədə, Şimali Kiprdə ailəlikcə oturub Azərbaycan Televiziyasına baxırlar və birdən ekranından tərs və biədəb məna verən ifadələr eşidilir. Təbii ki, tamaşaçı kanalı dəyişmək məcburiyyətində qalacaq və ailə istər-istəməz seçimində ehtiyatlı olacaq. Tamaşaçını itirmək asandır, onu qazanmaq çətindir.

Son bir neçə ildə dilimizə yeni sözlər gətirildiyinin şahidi oluruq. Yəqin ki, televiziya tamaşaçıları, radio dinləyiciləri “evakuasiya etmək” ifadəsini daha eşitmədiklərinin fərqindədilər. Yəni “evakuasiya” bizim sözümüz deyil. Haqlı fikirdi. Guya bu sözdən yaxa qurtarmaq istəyiblər. Əslində isə onu başqa bir əcnəbi sözlə əvəzlədiklərinin fərqində deyillər. İndi “evakuasiya etmək” yerinə “təxliyə etmək” ifadəsi işlədir. Bu ifadəni Türk radio-televiziyalardan, mətbuatından götürdüklərinə görə elə bilirlər ki, “təxliyə” türk sözüdür. Amma yox, ərəb sözüdür və “köçürmək” anlamına gəlir. Öz ana dilimizdə “köçürmək” sözü olduğu halda “təxliyə”yə nə ehtiyac var axı? İnformasiya proqramlarında da bu ifadəni – “təxliyə etmək” ifadəsini tez-tez eşidirik. Fikir verin, bir var, deyələr “daşqın zamanı əhali köçürüldü” bir də var, deyələr “daşqın zamanı əhali təxliyə edildi”. Mənası isə belə gülündür – “əhali köçürülmə edildi”. Bu sayaq lüzumsuz yeniliklər, əslində, kənardan yersiz söz almaq dilimizə xələl gətirməkdən başqa heç nəyə xidmət eləmir. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müvafiq institutlarının, Azərbaycan Teleradio Şurasının, Azərbaycan Mətbuat Şurasının bu cür nöqsanlara laqeydiliy nədən xəbər verir? Bunlar bir yana dursun, yızıcılarımız, tənqidçilərimiz, ədəbiyyatşünslərimiz niyə ağızlarına su alıb susurlar? Respublika Təhsil Nazirliyi hara baxır? Yoxsa ordakılar da ciçəyə “tsisək”, çörəyə “tsörək” deyirlər?

Ana dili millətin diriliyidir, ana südü canımızın qidası olduğu kimi, o da ruhumuzun qidasıdır. Dilimizin saflığını göz bəbəyi təki qorumaq isə işindən, peşəsindən, vəzifəsindən asılı olmayaraq, hər kəsin, hər birimizin vətəndaşlıq borcudur.

Bir görüş

Aygün SADIQ

Gözümüz həsrət çəkir həmdəmini bulmağa,
İki cüt qol tələsir möhkəmcə sarılmağa,
Saniyələr hey qaçıր bizi bizdən almağa...
Gəl zaman qatarının sərnışını olaq biz,
Vaxtı əvvələ çəkək – köhnəlməsin sevgimiz.

Bir gün belə, gecikib gətirmədik bəhanə,
Narazı baxışlardan oxunmadı bir tənə,
Min ildir, əsirinəm... Hər gün aşiqəm yenə,
Dəyişmədi sevgimiz, ötüb keçsə də min il!
Bizimki dəlilikdi, adicə sevmək deyil...

Uzaqdan salamlayır məni incə əllərin,
Küləyə təslim olur o xurmayı tellərin,
Fürsət tapıb arxamda gizlətdiyim güllərin
Ömürlük ünvanısan! Dəyişmərəm andımı,
Görüşə xoş gəlmisən, həyatımın adamı...

Gəlirsən... Addımların verir görüş müjdəsi,
Bir az hürkək, tələskən, tanış bir addım səsi...
Ehmalca söylədiyin “darıxmışam” kəlməsi
Bir anda qanad verir sənli arzularıma,
Qopub tənhalığımdan, sarılıram yarıma...

Vəfa MÜRSƏLQIZI

Nana xəyanəti bağışlamadı

Bu binadan ev alanda sevinmişdik. Çoxdan idi ki, kirayədə yaşayırdıq. Mən, həyat yoldaşım və altı yaşlı oğlumuz. Ailə qurandan sonra bir müddət qayınatamgildə qaldıq, amma necə deyərlər el-elə sığar, ev-evə sızmaz. Mənim xasiyyətim bir o qədər də ideal deyil, bunu həyat yoldaşım da bilir. Qəribə və çətin adamam. İçimdə həmişə bir azadlıq təşnəsi olub. Anarxiya, özbaşinalıq yox, azadlıq. Sadəcə ruhum həmişə nəfəs almağa möhtacdır. Sevgilisinə, ərinə, atasına, ümumiyyətlə, kiməsə tabe olan qadınları heç vaxt başa düşməmişəm. Mən tabeliyi sevmirəm. Mənancaq öz xoşum, öz razılığımla tabe ola bilərəm. Həyat yoldaşım da bunu yaxşı bilirdi. Bəlkə də, mənim bu xasiyyətim ona xoş gəlirdi. O mənə inanırdı, etibar edirdi. Sadaladığım səbəblər üzündən ailə içində yaşamaq tezliklə bizi bezdirdi. Bütün münasibətləri hörmət çərçivəsində saxlayıb öz evimizə çıxməq qərarına gəldik. Alacağımız evi xeyli axtarmalı olduq. Pulumuz bir o qədər də çox deyildi ona görə də şəhərin ən uc-

qar məhəllələrini, nisbətən ucuz bölgələrini, bağ massivlərini araşdırırdıq. Bu evi tapanda xeyli sevindik. Evimiz dördmərtəbəli binanın ikinci mərtəbəsində idi. Köhnə, kifayət qədər yaşı olan binaydı. Üst başından illərin yorğunluğu tökülürdü. Daşların qoynunda mamır yuva eləsə də möhkəm, döyümlü bina idi. Mənzilin bütün sənədləri qaydasındaydı. Təmirli, suyu və işığı daimi idi. Bütün bu şərtlər daxilində qiyməti çox sərfəliydi. Sonralar nə üçün bu mənzilin qiymətinin belə ucuz olduğunu anladım. Binanın fasadı ikimərtəbəli başqa bir tikilinin həyətinə açılırdı. Yalnız sonradan bu tikilinin ruhi xəstəxana binası olduğunu öyrəndim. Elə onda da adamların niyə bu binadan mənzil almağa həvəslili olmadığı aydın oldu.

Şüur Allah-taala insana bəxş etdiyi ən vacib və ən ali hədiyyədir. İnsanı başqa canlılardan seçən, fərqli qılan hədiyyə. Amma, bəlkə də, insanın şüuru olmasaydı bu qədər əzab çəkməzdi, bu qədər ağrımızdı. Hər halda o günə qədər ru-

hi xəstə olan birinin sağlam adamlardan daha az əzab çəkdiyini düşünürdüm. Mənim düşüncəmdə belə idi.

Köçüb evə yerləşəndən sonra yavaş-yavaş ətrafi müşahidə etməyə başladım. Həyat yoldaşım səhərlər işə gedirdi, axşamdan xeyli keçmiş evə döndü. Oğlumuzu bağçaya yazdırmışdım, ona görə də xeyli boş vaxtim qalırdı. İlk günlər eyvan-dan xəstəxanani izləyirdim. Qış ayı olduğundan xəstələr çölə az-az çıxırdılar. Çox vacib olmayınca həyət-bacada kimsə görünmürdü. Mən də evdə ya kitab oxuyur, ya televizora baxır, ya da internetdə qurdalanırdım. Yaz gəldi. Xəstəxananın sakinləri yavaş-yavaş həyətə çıxmaga başladılar. Eyvanda oturub uzun-uzadı həyətdə gəzişən adamlara tamaşa edir, sözün yaxşı mənasında başımı bununla qatırdım. Onlar qəribə idilər. Bu qəribəlik əslində onların müxtəlifliyində idi. Qoca bir kişi vardi, düz yolda birdən sanki kiməsə rast gəlib dayanırdı. Sonra başlayırdı danışmağa. Uzun-uzadı nəsə danışındı. Əllərini ölçə-ölçə, həyəcanla, gah şən gah əsəbi səslə. Sonra isə onu arxadan qovurlarmış kimi qaçırdı. Gənc bir oğlan da vardi həmişə bizim eyvana baxıb mənə əl edirdi. Gülməsəyəndə miriq dişləri görünürdü. Orta yaşı xaləni da tez-tez görürdüm. Başında heç zaman çıxarmadığı bir sarışın parik vardi. Sanitarlar pariki almaq istəyəndə bir vayşvən düzəldirdi ki, adam dəhşətə gəlirdi. Onlar miskin idilər. Üst-başları sanitarların bütün səylərinə rəğmən töküntü, saçları dağınıq olurdu. Bura az-az müsafir gələrdi. Sanki bu məkan Allahın da yadından çıxmışdı. Burda yaşayanların adının karşısından nənə, ana, bacı, ata birləşməsi götürülmüşdü. Onların bir adı vardi – dəli. Üstünü mamır basmış, dəmirləri pas atmış darvazalar elə möhkəm bağlanırdı ki, sanki bu vaxta qədər heç açılmayıb. Bircə səhərlər sanitarlar və həkimlər növbə dəyişəndə bu darvazalar açılırdı. Çəpərin üstü tikanlı məftillərlə bəlayiehiyyat mühafizə olunurdu. Həyətdə ara-sıra nisbətən normal xəstələr də olurdu. Amma belələri burda çox qalmırıldı. Yازın gəlişi ilə xəstəxananın həyəti qarışqa yuvası kimi qaynaşmağa başlayırdı. Xəstələr ora-bura vurnuxur, sanitarlar daha tez-tez həyətə çıxırdılar. Qəribə idi buralar. Sanki hamı böyük bir ailəidi. Hər gün eyni üzlər, eyni adamlar, eyni hərəkətlər. Mən də alışmağa başlamışdım bu insanlara. Görəsən, niyə camaat ruhi xəstə görəndə vahimələnirdi? Bircə

gecələr bu köhnə divarların arasından gələn çıçırtılar adamı qorxudurdu. Xəstələrin arasında 25-27 yaşında bir qız vardi. Hamı onu Nana çağırırdı. Nana sağlam olsaydı, yəqin ki, çox gözəl qız olardı. Nananı ilk dəfə yaz çağı eyvanımın altında görmüşdüm. Xəstəxana çəpərinin bu üzündə hündür, qamətli bir alma ağacı bitmişdi. Ağacın budaqları salxım-salxım divarın o biri üzünə sallanmışdı. Yaz çığı ağaç çiçəkləyəndə gözəl görünürdü. Hasarın tikanlı məftilləri ağacın çiçəklərinə batırdı. Nana ağacın altında dayanıb bircə-bircə tikan batmış alça çiçəklərini qoparıb ovcuna yiğir, öpüb, oxşayıb yerə səpirdi. Eyvandan ona əl elədim. Başını qaldırdı. Açıq qəhvəyi gözlərinə gün düşürdü. Gözlərinin içində çoxlu xirdaca cil vardi. Nananın qəhvəyi, kırılı saçları kürəyindən belinə qədər uzanırdı. Ariq, zərif, sanki yorğun vücudu soyuqdan titrəyirmiş kimi həmişə büzüşmüş vəziyyətdə olurdu. Kırıplıkları uzun, qaşları nazik idi. Burun pərələri azca dik olduğundan üzü bir az əsəbi görünürdü. Eyvana baxdı, sonra ayağının burnu ilə yeri eşməyə başladı və qaçıb getdi.

Son zamanlar mən sanitarlarla dostlaşmışdım. Ara-sıra şirniyyat bişirir, xəstəxanaya "qonaq" gedirdim. Və hətta burada işləmək həvəsinə də düşmüştüm. Tibb bacıları bu cansızıcı, yeknəsək iş həyatına rəng qatacaq nəsə axtarırdılar. Ona görə də həvəslə mənimlə münasibət qururdular. Bir səhər yenə Nananı gördüm. Sakitcə ona yaxınlaşdım. Yenə çiçəkləri tikandan təmizləyirdi.

– Nana.
– Hə.
– Necəsən?

Cavab gəlmədi. Yırğalandı, saçlarını bir iki dəfə xişmalayıb üz-gözünə dağıtdı. Gözümün içində baxdı. Sonra uşaq kimi titrək, qorxaq səslə:

– Bax, tikan batır.
– Hara batır, Nana, çəkil əllərin yaralanar.
– Qoymuram qanasın. Tikan batır, tikan. Tikana bax. Tikan ağridır. Gulləri ağridır.

Mat qaldım. Ağilsız adamın məntiqi belə olmazdı. Bu rabitəsiz danışığda Nananın bütün hissələri, mərhəməti toplanmışdı. Yayın ilk aylarında mən ruhi xəstəxanada işə düzəldim. İndi hər gün uşağı bağçaya qoyub özüm işə tələsirdim. Yoldaşım burda işləməyimə razı deyildi. Emosional, gərgin işdir – deyirdi. Amma onu bir-təhər yola gətirdim.

Xəstəxanada ən çox Nana ilə maraqlanırdı. Nananın əsl adı Naina idi. Milliyətcə ləzgiydi. Nana adını ona sanitalar vermişdi. Qız altı ildən çox idi ki, burda yaşayırıldı. Bu altı ildə demək olar ki, Nainanı yoluxmağa kimsə gəlməmişdi. Çox illər əvvəl o da normal, ağıllı-kamallı və hətta ali təhsilli qız imiş. Danışıldıkları ki, Nana universitetin kimya-biologiya fakültəsində oxuyurmuş. Heç kim sonrasını bilmirdi. Nana niyə bura düşmüşdü, dərd-səri nə idi, bunu bilən yox idi. Qız bəzən torpağın üstünə çubuqla formullar yazırırdı. Səhv, ya düz görünür, yadında qalan bu idi. Nana heç vaxt tək gəzmirdi. Adətən yanında qıvrım saçlı, ariq, üzünboy bir gənc olurdu. Xəstəxanada zarafatla onlara sevgili deyirdilər. Amma mən inanırdım ki, onlar doğrudan sevgilidirlər. Oğlanın adı Xosrov idi. Nana və Xosrov heç ayrılmazdılar. Bəzən nəsə danışar, bəzən sadəcə sakitcə oturub xəyalə dalardılar. Xosrov Nananın saçlarını tumarlayır, çıçək taxırırdı. Qız isə həmişə ona verilən yeməli şeyləri Xosrova gətirirdi. Məsələn mənim verdiyim keksləri, sanitər qızın vediyi almaları. Xosrov və Nana ancaq yatannda ayrılrırdılar. Mən bütün yazı onları izləyirdim. Səhər açılırdı, qız çölə çıxırdı. Əvvəlcə gəlib ağacın altında dururdu. Bir az yarpaqlarla oynayırdı. Sonra qışqırmağa başlayırdı. Başa düşürdüm ki, Xosrov üçün darixir. Saçını çəngələyirdi, ağlayırdı. Sonra gülümsəyirdi. Yerə çömbəlib qum üstündə ağaclə nəsə çizirdi. Xosrov yuxudan gec durar, günortaüstü gəlib çıxardı. Yadimdadır ki, bir dəfə Xosrov xəstələnmışdı. Əməlli-başlı yatağa düşmüştü. Nana başa düşürdü ki, Xosrova nəsə olub. Artıq mənimlə əmməllicə dostlaşdığından tez-tez yanına gəlirdi. O gün də sakitcə mənə yanaşib gözlərimin içine baxdı. Qüssəli-qüssəli dedi:

— Ölüb Xosrov? Hanı Xosrov?

Bu ikicə cümləyə can qoyurdu Nana. Gözləri dolmuşdu. Əməllicə xiffət edirdi. Baş həkimə yalvarıb-yaxarıb Nananı Xosrovun otağına apardı. Elə sevinirdi ki. Gedib Xosrova çatanda gördüm ki, Xosrov üçün konfet gətirib. Hardan almışdı, kim vermişdi o konfetləri, bu hələ də mənim üçün sərr olaraq qalır.

Xosrov sağaldı. Əvvəlki kimi sağlam və güclü oldu. Amma Nananı unutdu. Yay gəlmışdı. İndi Xosrov başqa bir qızın yanından əl çəkmirdi. Qızı təzə yerləşdirmişdilər bura. Gələn kimi də Xosrov gözünə kəsdirmişdi onu. Xosrov bu təzə

gələn qızı gül bağışlayırdı, onun yanında otururdu. Yemək yeyəndə də qızın masasına gedirdi. Nana xiffət eləyirdi. Hiss edirdim ki, qız dərd çəkir. Daha ağaclarla da çox yaxınlaşmırıldı, mənə də meylini salmırıldı. Çəpərin o üzünə də boylanmırıldı. Həyətin ən uzaq küncünə çekilib yana-yana Xosrova və təzə gələn qızı tamaşa edirdi. Saçlarını üzünə tökür, küskün-küskün dodaqlarını çeynəyirdi. Bir də ağlayırdı. Nana ağlayanda onun ruhi xəstə olduğu hiss olunmurdu. Eləcə sakit, ağıllı göz yaşları ilə ağlayırdı. Nanaya yaman yazığım gəlirdi. Yay sona çatırırdı. Artıq axşamlar sərin keçməyə başlamışdı. Otlar-çıçəklər asta-asta saralırdı. O arada qız qəflətən xəstələndi. Heç kim dərdindən baş aymadı. Bəlkə də, baş açmağa çalışmadılar. Ruhi xəstələrin nazi ilə oynayan kim idi? Yəni bu biçarələrə nə versən yeyir, nə desən edirdilər. Nana yavaş-yavaş yatağa düşdü. Onun çarpayısı pəncərə öündə idi. Uzun, şabablıdı, qarşıq saçları alçaq çarpayının döşeyindən süzülüb yerə sallanırdı. Başını uzadıb həyətə, dəha doğrusu, Xosrova baxırdı. Xosrov isə Nananı bircə dəfə də yadına salmadı, axtarmadı. Nana tez-tez ağlayırdı. Həmin o ağıllı göz yaşları ilə. O, gün-gündən əriyirdi. Bədəni mələfənin arasında bir dəri, bir sümük qalmışdı. Amma elə bil ağıllanmışdı. Daha çığirmirdi, saçlarını da çəngələmirdi. Eləcə pəncərədən çölə baxıb göz yaşı tökürdü.

Payızın ilk ayında Nana öldü. Onun nəşini xəstəxanadan aparmağa əmisi və böyük qardaşı gəlmışdı. İllər ərzində bircə dəfə də qızdan xəbər tutmayan qohumları. Nana üçün bir damla da göz yaşı tökmədilər. Kök, sarıbəniz oğlanın gözləri gözlərinə bənzəyirdi. Görəsən o da ağlayanda bacısı kimi ağlayırdı. Oğlan baş həkimdən nəsə soruşdu. Deyəsən, bacısının ölüm səbəbi ilə maraqlanırdı. Həkim asta-asta izahat verirdi.

— Bilirsizmi belə xəstələr çox zaman az yaşayırlar. Yəni tədricən orqanlar fəaliyyətdən qaçırlar.

Baş həkim yalan danışındı. Ruhi xəstələr lap yetmiş il də yaşaya bilirdilər. Mən isə bilirdim, bilirdim ki, o başqa səbəbdən öldü. Nana xəyanəti bağışlaya bilmədi!

Ruslan NADİR

* * *

Kişilər ağlamaz, deyirdin Ana,
İllk dəfə gözümdən, yaş axdı bu gün.
Yar çəkdi sinəmə, ayrılıq dağın,
O dağın ardında, gün batdı bu gün.
Oğlunu bir qadın, ağlatdı bu gün.

Uşaqtək yalvarım, yaxarımmı de?
O yarın dizinə, qapanımmı de?
Sarılib saçını qoxlayımmı de?
Sevdiyim dünyamı, qaraltdı bu gün.
Oğlunu bir qadın, ağlatdı bu gün.

Bu gecə çıraqım sönər, bəlkə də,
Bu ev viranəyə dönər, bəlkə də,
Övladın bu gecə ölər, bəlkə də,
Ayrılıq sevgimə tor atdı bu gün.
Oğlunu bir qadın ağlatdı bu gün.

GEDƏSƏN

Əlini dünyanın əlindən üzüb,
Əzrayıl əlindən tutub gedəsən.
Əbədi həyata qovuşmaq üçün,
Bu fani dünyayı atıb gedəsən.

Dəfn edib kədəri, qəmi qəlbinə,
Başını öünüə, qatıb gedəsən.
Bəndələr ciyninə, yük olmayasan,
Özünü-özünə çatıb gedəsən.

Səmada közərən qış günəşitək,
Saralıb solasan, qürub edəsən.
Ağilar deyilə, bir axşam çığı,
Şən isə beşikdə yatıb gedəsən.

Boylana arxanca bir gözü yaşlı,
Al yanaq boyunca axıb gedəsən.
Yola saçlarını tökə yollara,
Yolları bağırına, basıb gedəsən.

Bozqurdam, sözümün ağasıyam mən,
Şimşəktək gurlayıb, çaxasıyam mən,
Dönüb Qarabağın yanın köksünə,
Yurdum, Xocalıya yağasıyam mən!

Türkəm mən!
Türkəm mən!

* * *

TÜRKƏM MƏN

Mən Türkəm! Əyilməz önmə başım,
Odlar diyarının, balasıyam mən.
Qılıncdır, qalxandır mənim yoldaşım,
Mərdliyin yenilməz, qalasıyam mən.
Türkəm mən!

Elim Oğuz eli,
Milliyətim Türk!
Yurdum Azərbaycan!
Köküm soyum Türk!
Anam Türk,
Babam Türk,
Türk oğluyam, Türk!
Türkəm mən!

Al qana boyanan,
Al bayraqım var,
Sinəmdə döyünen qurd ürəyim var,
Mənim bükülməyən,
Türk biləyim var,
Türkəm mən!

Gözlərim səmanı dolanır yenə,
Ruhum bədənimdən getmək istəyir.
Uzadıb əlini haqqın evinə,
Allahın qapısın döymək istəyir.

Nə qədər savabım var isə yiğib,
Günahı savabın içində boğub,
Körpə bir bədəndə dünyaya doğub,
Yenidən dil açıb dinmək istəyir.

Dünyanın dərdini qəmini atıb,
Həsrətə son qoyub vüsala çatıb,
Başımı bir məsum sevgiylə qatıb,
Deyəsən üzümə gülmək istəyir.

Bir ahu gözlünü sevib, sevilib,
Yixılıb dərdindən ölmək istəyir.
Hər dəfə bu dərdlə özü, dirilib,
Dünyaya yenidən gəlmək istəyir.

NİZAMİ CƏFƏROV, YAXUD YENİ YAŞIN AKADEMİK ZİRVƏSİ

Atatürk Mərkəzinin rəhbəri, millət vəkili Nizami Cəfərovu doğum günü və akademik seçilməsi münasibəti ilə təbrik edir, ona işlərində böyük uğurlar arzulayırıq.

"Maşallah, bir sözü belə boş yerə işlətmir. Dilçi olasan, amma ədəbiyyatşunaslarla döşləşsən". Vaxtilə, hələ lap gənc yaşlarında müəllimlərindən aldığı bu dəyərli fikirlərin sahibi illər sonra ümummilli liderimiz, ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən də beləcə ən gözəl mükafata layiq görüldü – "Çox məmnunam ki, mənim təşəbbüsümə Azərbaycanda Atatürk Mərkəzi artıq fəaliyyət göstərir... Mən **çox böyük bir professoru** həmin mərkəzə başqan təyin etdim. O, bizim parlamentin millət vəkilidir. Onlara çox gözəl və tarixi bir bina verdim..." (H.Əliyev)

Bəli, ədəbiyyatşunaslarla döşləşən həmin gənc oğlan az sonra elə gənc yaşında da, ulu öndərimizin təbirincə desək, həm də **çox böyük bir professor** oldu. Haqqında söhbət açacağım qəhrəmanımız da çağdaş Azərbaycanımızın fenomenal fikir sahiblərindən biri, unikal şəxsiyyət, ictimai-sosial arenamızın azman simalarından olan dilçi-ədəbiyyatşunas, millət vəkili, Azərbaycanda Atatürk Mərkəzinin rəhbəri, eyni zamanda bu günlərdə yeni yaşının astanasında yeni və şərəfli bir adı da halallıqla almış **AKADEMİK NİZAMİ CƏFƏROVDUR.**

Onu elmin bütün üfüqlərində görmək olur. İxtisasca dilçi-ədəbiyyatşunas olsa da, N.Cəfərovun zəngin elmi araşdırmları həm tarixşünaslıq, həm mədəniyyətşünaslıq, siyasetşünaslıq, eləcə də çağdaş publisistikamıza xüsusi töhfədir.

Sadə bir ailədə böyüyən, sadə bir kənd uşağının taleyinə yazılın keşməkeşli, şərəfli ömür yolunu vərəqlədikcə hər kəsə nəsib olmayan bu möhtəşəm yolu ancaq alqışlamaq lazımdır. Bəlkə də, hələ babasının uşaq ikən onu (və onları-qardaşlarını da) kişi deyə çağırması, "bizim də kişi olmaqdan başqa çarəmiz qalmırı" deyən sadə bir "irəvanlı" ni zirvəyə doğru addımlamağa necə ruhlandırmışdısa, ümummilli liderimiz, ulu öndərin onu "**çox böyük bir professor**" adlandırmaşı da elmin ən uca zirvəsini – **AKADEMİK** zirvəsini fəth etməyə də eləcə ruhlandırdı və görünür, professorun da akademik olmaqdan başqa çarəsi qalmadı.

Nizami Cəfərovdan həmişə yazmaq istəmişəm, xüssəsən son illər bu istək daha çox təbii və vacib bir arzuya çevrilib. Lakin mən düşüncələrimi toplayıb nəsə bismillah deməmiş N. Cəfərovun

kitabları dalbadal, işiq sürəti ilə işiq üzü görməyə başlayır. Alimin nəhəng bir okeanı xatırladan zəngin yaradıcılığı ilə tanış olduqdan sonra haqqında nəsə yazmağa sözüm kasadlıq edər deyə düşünəndə... Fikirləşdim ki, onun zəngin elmi-tarixi əsərləri tarixçilər üçün, siyasi baxışları siyasətçilərə, digər əsərləri kulturoloqlara, sosioloqlara maraqlı mənbə olduğu halda (yəni bütün bunları həmin sahənin mütəxəssisləri daha yaxşı tədqiq edə bilər), çoxçalarlı, çoxçəsidli zəngin publisistikasının tədqiqinə də hələlik böyük ehtiyac vardır. "Müstəqillik illərinin publisistikası-gerçəkliyə yeni baxış" adlı dissertasiya üzərində çalışdıqımdan Nizami Cəfərovun bənzərsiz və saysız-hesabsız publisistik əsərləri mənə çox maraqlı gəldi və həm də məqalənin yazılması üçün böyük bir təkan oldu.

Mənali ömrünü şərəfli bir yola, elm yoluna xərcləyən akademik nə xoş ki, təkcə elm fədaisi olaraq qalmamış, həm də fəal ictimai xadim, vətəninə, millətinə, dövlətinə, dövlətçiliyinə, türkçülüğünə, azərbaycançılığına sidq ürəklə, saf qəlblə bağlı rəhbər kimi də müstəqil Azərbaycanımızın tarixində böyük və misilsiz işlər görmüşdür. Şübhəsiz ki, ona böyük və şərəfli titullar bəxş eləmiş dövləti qarşısında özünü daim borclu hesab edən alim, elə müstəqillik illərinin ilk çağlarından başlayaraq xalqın üzləşdiyi məlum ağrı-acları da özünüküləşdirərək həm də görkəmli bir publisist kimi püxtələşir ki, bu da səbəbsiz deyildi. Belə ki, kütləni daha operativ maarifləndirmək üçün publisistik janr hər zaman münasib bir janr hesab olunduğundan Nizami Cəfərov da sanki dövrün, mühitin diktəsi ilə hərəkət etməyə üstünlük verdi, yazdı, yaratdı, bir-birindən sanballı publisistika nümunələri ortaya qoydu.

Akademikin publisistikası müstəqillik illərindən başlayaraq özünü müxtəlif forma və janrlarda təzahür etdirir. Bədii, elmi və siyasi publisistikanın uğurlu nümunələri (buraya "epistolyar publisistika"-məktublar, açıq məktublar və s. də daxildir) mütəmadi olaraq həm dövrü mətbuat səhifələrində, həm də ayrı-ayrı kitablarında əks olunur. Belə elmi-publisistik kitablardan "**Dolan, kəfkirim, dolan**", "**Bəxtiyar Vahabzadə**", "**Açıq məktublar**", "**Tarixin tərcüməyi-hali**", "**Keçən günlərin dastarı**" və s. adlarını çəkmək olar. Eləcə də müəllifin elmi-publisistik üslubda yazdığı Azərbaycanın ayrı-ayrı görkəmli elm və incəsənət xadimlərinə həsr olunmuş kitabları da "**Anar**",

"Elçin", **"Afaq Məsud"** "**Zəlimxan Yaqub**" "**Hidayət**" "**Yunus Oğuz-düşüncə yazıçısı**" həm də publisistika nümunələri kimi təqdirəlayıqdır. Müəllifin publisistik yaradıcılığı bununla bitmir, onun **5 cildlik "Seçilmiş əsərlər"**ində də saysız-hesabsız publisistik nümunələr toplanmışdır ki, bunların hər birində vətəninə, millətinə bağlı ziyanlı bir insanın qəlbini döyüñür. Yerli media nümayəndələrinə verdiyi müsahibələrində də akademik hər zaman türkçülüğünü, turançılığını, azərbaycançılığını hər vəchlə qoruyub saxlamağa çalışır, gah azərbaycançılığın tarixi köklərindən söz açır, gah da xalqımızın yaranma tarixinin dərinliklərinə baş vurur (müsahibələr özü də publisistika nümunələridir).

"**Açıq məktublar**"ında yaxın dostlara, elm və incəsənət xadimlərinə həsr olunmuş təbrik yazıları, təşəkkür məktubları epistolyar publisistika nümunələrində müəllifin öz böyük sələflərinə diqqət və qayğısı xüsusiylə böyük maraqlı doğurur. "**Akademik İqrar Əliyevə açıq məktub**", "**Akademik Ağamusa Axundova açıq məktub**", "**Akademik Vasim Məmmədəliyevə açıq məktub**" və s. kimi adlarını çəkdiyimiz (çəkə bilmədiyimiz) onlarla bu kimi nümunələrdə müəllif haqqında bəhs etdiyi sənətkarların yaradıcılığını dərinliyi ilə araşdırmış, ona edilən təmənnasız qayğılarından böyük qədirşünaslıqla söz açmış, boğazdan yuxarı kəlmələri ilə deyil, daxilindən gələn saf və səmimi ifadələri ilə oxucunu riqqətə gətirə bilmişdir. "**Açıq məktublar**"da müəllifin sənətkarlıq xüsusiyyətinə xas olan digər bir məqam odur ki, o, əsərlərinin təsir gücünü artırmağa xidmət edən Mən-Sən-Siz və s. kimi şəxs əvəzliklərindən də ustalıqla yararlana bilmişdir. Məs:

"İsa Hüseynov! Muğanna!

Siz dünyanın ən böyük yazıçılarından birisiz!

Siz Azərbaycanın ən böyük yazıçısınız!

Mən Sizin yazdığını hər bir cümlənin heyranıyam, çünkü Sizin yazdığını hər bir cümlə Azərbaycan dilinə tarixi nüfuz və hörmət gətirir".

"Hörmətli Vaqif müəllim!

Siz hələ gənc yaşlarınızdan Azərbaycan ədəbi-ictimai fikrinə, mədəni mühitinə olduqca "mürəkkəb" bir sənətkar obrazı gətirmisiniz" və s. kimi nümunələr kifayət qədərdir. Bəzən müəllif ona edilən yersiz və haqsız hücumlara da yerindəcə məntiqi mühakiməsinin gücü ilə o qədər səlis və sərbəst cavab verir ki, oxucu bu cavab yazılarını özünü müdafiə kimi deyil, haqsızlığının kökünü

hardan qaynaqlandığını da çox gözəl göstərən nümunələr kimi qavrayır.

Müsahibələrinin birində N. Cəfərov haqlı olaraq yazır: "Millətçi olmasan, nə ədəbiyyatçı olarsan, nə də tarixçi". Məhz bu fikirlərə rəğmən, söyləmək olar ki, akademik istər yaradıcılığında, istərsə də şəxsiyyətində bütün varlığı ilə vətənə, millətinə, azərbaycançılığına, türkçülüğünə son dərəcə bağlı, canı-qanı ilə bu xalqın içindən gələn, xalqın oğlu-Azərbaycanın ziyalısı kimi çıxış edir və bununla qürur duyduğunu ilhamla bəyan edir. Alim söyləyir: "Bir məsələ var ki, mənim atam-babam Ermənistandan gəlmədir. Ana tərəfim Qazaxlıdır. Ona görə mənim belə bir zarafatım var-məndə iki kompleks var, biri ermənistanlı, biri qazaxlı. Ermənistanlı kompleks güc gələndə ciddi şəkildə elmlə, siyasetlə məşğul olmaq, müəyyən intriqalarda iştirak etmək istəyirəm. Qazaxlı kompleksi güc gələndə isə saz dinləmək, məclislərdə olmaq müəyyən qədər belə məsuliyyətsizliklər eləmək gəlir içimdən." Maraqlıdır ki, Nizami Cəfərov şəxsiyyətində təkcə ermənistanlı-qazaxlı kompleksləri deyil, Azərbaycanımızın bütün bölgələrinə xas olan ən ali keyfiyyətlər bütövləşmiş bir vəhdət təşkil edir ki, bununla da onun vücut dili sanki "Mən azərbaycanlıyam" söyləyir. Heç təsadüfi deyildir ki, akademik türkçülüğünü hələ bu ideologiyanın sərt şəkildə qadağan edildiyi keçmiş sovetlər imperiyasının tüğyan etdiyi dönəmlərdə Altayın atası kimi təsdiq etmək istəmişsə də, müstəqillik illərində bu duyğu daha da alovlanaraq Atillanın babası olaraq da "Türkologiyaya giriş"ə qədər davam eləmişdir.

Nizami Cəfərovun çağdaş publisistikamızda özünəməxsus dil-üslub xüsusiyyətləri ilə seçilən əsərlərindən biri də "**Keçən günlərin dastanı**" adlanır. Əsər memuar (xatırə) janrında olsa da, əsəri xatırə roman, oçerk, sənədlə oçerk kimi digər janrlara da aid etmək olar. Əsər həmçinin həcm baxımından çağdaş memuaristikamızın sanballı və uğurlu nümunələrindəndir. Xatırə başdan-başa "bir dilçinin xatırələr" i fonunda maraqlı və orijinal üslubda yazılmışdır. Müəllif bütün yaradıcı qabiliyyətindən məharətlə istifadə edərək gözəl bir xatırə nümunəsi ərsəyə gətirmişdir. O, burada ta uşaqlıq illərindən tutmuş, tələbəlik, müəllimlik, dekanlıq, millət vəkili, Atatürk Mərkəzinin rəhbərliyinədək keçdiyi keşməkeşli ömür yolunun maraqlı və yaddaqalan hissələrinə, yumoristik detallara həssaslıqla yanaşaraq xatırəyə xoş bir

rəngarənglik gətirmiştir. Əsərdə əsasən dilçilik elmimizin görkəmli sənətkarlarının xatırəsi əbədiləşdirilmişdir. Müəllifin ən böyük üstünlüyü də odur ki, o bəzən haqqında bəhs etdiyi həmkarının mənfi tərəflərinə də, işindəki xırda nöqsanlara da elə incəlik və həssaslıqla toxunmuşdur ki, oxucu müəllifin səmimiyyətinə heyran olmaya bilmir. Dostlara həsr olunmuş lətifələr, ara sözləri, loru sözlər, humor, baməzə fikirlər bolluğu, sarkazm, qroteksvari cümlələr müəllifin sənətkarlıq xüsusiyyəti kimi diqqəti cəlb edir.

Məsələn: "Gözləri dayısının gözlərinə oxşayan uşaqlar" dan tutmuş, "İran darağı" satan müəllimlərdən, "...Bilirdim ki, şikayət məktubu yazan deyil, yazsaydı, doktorluğununu yazardı", dediyi "şivənci"lərdən, həmişə professor-həkimə göstərilmədiyinə görə xəstəliyinin düzəlmədiyini zənn edən qarının məhz professor Qara Namazovun məsləhətlərindən sonra "sağalması" – "sənə deyirdim axı məni professora göstər" deyən qocalardan, doktorluq yazmasına "hələ cavansan" deyib mane olan, onunla evlənmək istəyənə isə "əşı, o qocalıb, bir cavanını tap" deyən "araqatalar"dan bəhs edən əhvalatlar maraqla izlənir. Məsələn, məclislərin birindən çıxanda yol polisindən yayınmaq üçün dostlardan biri Nizami müəllimdən deputat nişanı olan pencəyini verməsini xahiş edəndə o deyir: "...Pencəyi neynirsiz, nişanı açıb verim, öz pencəyinizə taxın... Elə olmaz?"

Şübhəsiz ki, "Keçən günlərin dastanı"nda qadınların elmlə məşğul olmasına Nizami müəllimin mənfi münasibəti məsələsindən yan keçə bilmədim. O yazır: "Əlimdə imkan olsayıdı, qadınların elmi fəaliyyətlə məşğul olmasına müəyyən məhdudiyyət qoyardım, böyük elm də ağır fiziki zəhmət kimi qadını kobudlaşdırır". Lakin bu fikirlə heç cür razı ola bilmədim ki, qadını sevdiyi işi, elmi deyil, soydan gələn xarakter tipi, yaşadığı insan və mühit kobudlaşdırıra bilər kobudlaşdırısa. Kobud qadın elə təhsilsiz də kobuddur fikrindəyəm.

Əsər dil-üslub baxımından son dərəcə axıcı, rəvan, oxucunu yormadan bütün mətləbləri incəliyinədək dərk edə biləcək səviyyədə sadə, anlaşılandır ki, bu da müəllifin ən böyük üstünlüklerindən biridir. Bəzən əlinə dünən qələm alan birisinin, nə yazdığını özü də anlamadığı, ibarəbazlıq, terminçiliyə xidmət edən yazısını oxuyanda, Nizami müəllimin dilinin sadəliyi oxucunu heyrətə gətirir. Məhz "Keçən günlərin dastanı" xatırə-romanına görə, müəllif Yazarçılar Birliyinin yubileyində xalq yazarı Anardan "xalq

şairi” adını yox, xalq yazarı adını da ala bilərdi zənnindəyəm.

Müstəqillik ərəfəsini müəllif belə təsvir edir:

“...90-ci illərin əvvəllərində yenidən universitetə qayıtdım. Çox gərgin, eyni zamanda məsuliyyətli illər idi... Ölkənin ictimai-siyasi həyatına, türkçülük ideologiyasına həsr edilmiş yazılar yazdım... Göründüm ki, mən dilçiyəm, ədəbiyyatçıyam, bir az tarixçiym, müəyyən mənada ideoloqam... Ancaq praktik siyasətçi deyiləm”. Lakin zaman sübut etdi ki, çalışdığı mühit onu həm də siyasətçi kimi yetişdirmişdir. Zəngin və geniş siyasi müşahidə qabiliyyəti, çevik analitik təfəkkürü ona imkan verir ki, hadisələrin gedisi də, nəticəsini də öz siyasi intuisiyası ilə həm dərək etsin, həm də məntiqli cümlələri ilə oxucunu buna inandırsın. N.Cəfərovun publisistik yaradıcılığının böyük bir qolunu siyasi publisistika nümunələri təşkil edir ki, bunlardan heç şübhəsiz ki, dövlətimizin qurucusu, memarı ulu öndər Heydər Əliyev şəxsiyyətinin əlçatmazlığına həsr edilmiş nümunələr də kifayət qədərdir. Akademik Nizami Cəfərov həm də dövrün, zamanın nəbzini çox gözəl duyan söz, əməl, fikir adamıdır. Özünün də söylədiyi kimi, o, siyasətə ədəbiyyatdan gəlmışdır. Onun düşündürmə gücü ilə seçilən sanballı siyasi publisistika nümunələrindən aşağıdakılardan adlarını çəkmək olar. “Varislik: Nəriman Nərimanovdan Heydər Əliyevə”, “Heydər Əliyevdən İlham Əliyevə”, “Yeni zaman... Yeni lider... Və millətin təbəssümü” və s. siyahını uzatmağa elə bilmərəm ehtiyac yoxdur. Vətənini, xalqını sevən və geniş ictimaiyyətə sevdirmək gücünə malik olan bu əsərlər heç də bir ayın, bir ilin bəhrəsi deyil, müəllifin illər uzunu müşahidə etdiyi, düşünüb nəticə çıxardığı, Azərbaycanımızın müstəqillik illərindən üzü bəri qazandığı bütün nailiyyətlərin ziyanlı süzgəcindən keçirilmiş qənaətlərinin nəticəsi hesab oluna bilər. Müsahibələrinin birində akademik çox haqlı olaraq yazır: “Bəzən xalqı bir yerə yiğmaq, xalqı müasir dünya ilə birləşdirmək üçün, xalqın milli dövlətçiliyini yaratmaq üçün elə xalqın özü ilə də döyüşməli olursan. Bax bu həm Atatürk, həm də Heydər Əliyevin fəaliyyətində var idi ki, bunlarsız keçinmək mümkün deyil”.

Xalqın gələcəyinin heç də həmişə kütlə psixologiyası ilə qurulmadığını, kütlənin heç də həmişə yaxşını pisdən ayrıca bilmədiyini əminliklə vurğulayan akademik, H. Əliyevin qurduğu, yaratdığı Azərbaycanın ziyalısı kimi ulu öndərin ölkəmizin taleyində nə qədər böyük bir yeri, rolu

olduğunu əvəzsiz bir müdrikliklə yüksək şövq və ilhamla bəyan edir, hətta ulu öndərin tarixi xidmətlərini bilərkədən görməməzliyə vuran “mənəvi-ictimai korlar”da, ona arxadan zərbə vurmağa çalışan “sapı özümüzdən olan baltalar”da, öz şəxsi mənafeyini ictimai mənafedən üstün tutaraq, vətən, millət təəssübündən uzaq “yazıqlar”da qılıncdan da kəskin olan bu məqalələri ilə sanki tutarlı bir şapalaq vurmaq istəyir.

“Azərbaycanda milli dövlətçilik təfəkkürünün formallaşması” adlı məqalədə akademik ölkə tarixinin ta qədimlərdən bugunədək keçdiyi keşməkeşli dövlətçilik yoluna nəzər salır və müstəqillik dövrü üzərində dayanır: “Əgər müqayisə aparsaq, etiraf etməli olarıq ki, Azərbaycanın dövlət rəhbərləri içərisində H. Əliyev qədər böyük idarəcilik təcrübəsinə (və istedadına) malik ikinci şəxs olmamışdır... 70-80-ci illərin Azərbaycanını ən müxtəlif baxımlardan “Heydər Əliyevin Azərbaycanı” adlandırmak üçün hər cür şərait vardır”. Göründüyü kimi, H. Əliyevin müdrik siyasəti, xilaskarlıq, uzaqgörənlilik missiyası, Azərbaycan xalqının tarixi taleyində oynadığı misilsiz rolunu daim önə çəkən publisist “Ziyah üsyancı yox, təkamülçü olmalıdır” adlı müsahibə-məqaləsində yazır: “...Dövləti quran da, xalqı təşkil edən də, bütövlükdə Azərbaycan insanını tamamilə sosial-siyasi mənəvi iflas vəziyyətindən çıxaran da prezidentimiz H. Əliyev oldu... Tarixi yaradan da, yazan da O özü idi. Biz ancaq müşahidələrimizi söyləyə və yaza bilirik... Ona görə də ziyanının bu mühitdə düşünmək, prezidentin nümunəsində ziyanlılıq prinsipləri görmək və hiss etmək imkanları var...

1993-cü ildə dövlətçiliyin itirilməsi təhlükəsi az qala reallığa çevriləndə, deyəsən, Tanrı dönüb Azərbaycana baxmağa macal tapmışdı. Xalqın müdrik Heydər Əliyev qüdrətinə tapınması taleyin tanıldığı yeganə düzgün ünvan idi.”

Göründüyü kimi, alimin Azərbaycan dövlətçilik tarixinin araşdırılmasına həsr etdiyi elmi-publisistik əsərlərində ulu öndərin yeri və rolu oxucuya çox böyük ruh verir, dövlətimizin parlaq gələcəyinə nikbinlik və əminlik ovqatı bəxş edir.

N. Cəfərovun tarixi-siyasi publisistika nümunələrindən söz düşmüşkən məhz ulu öndər H. Əliyevin layiqli davamçısı, müasir və modern cəmiyyətimizin quruculuğunda öz müstəsna xidmətləri, rəhbərlik səriştəsi, hadisələri çevik və analitik şərhətmə məharəti, ölkəmizin dünyada şərəflə tanıdılmasında bütün qüvvəsini səfərbər

etmiş dövlətimizin başçısı, cənab İlham Əliyevin xidmətlərindən də yan keçmək olmaz. Elə bu baxımdan o, "Heydər Əliyevdən İlham Əliyevə" adlı siyasi publisistika nümunəsində yazır: "Prezident İlham Əliyev öz açıq və dərin təfəkkürü, çevik, analitik dünyaduyumu ilə insan, dövlət, milli xüsusiyyətli maraqları bəşəri formulada sintez və təqdim edə bilir... İlham Əliyevin gücü ondan ibarətdir ki, o, Heydər Əliyevin məhz siyasi varisidir. Yəni onun ruhunu, onun enerjisini daşıyır və bu enerji də, əslində, yalnız Heydər Əliyevin şəxsi maraqlarının və iddialarının təzahürü olmayıb, bu, elə Azərbaycan xalqının enerjisidir". Göründüyü kimi, prezidentimiz cənab İlham Əliyevin ölkəmizin gələcəyi naminə gördüyü dünyamiqyaslı işlərə müəllif biganə qala bilməzdi. Onun mükəmməl və parlaq obrazını oxucunun gözləri qarşısında təfərrüati ilə canlandırmışa xidmət edən bu məqalələrdə alim həmçinin bütün bu işləri görməyen və ya bilərkən görməməzliyə vuran nankorlara da cavabı yerində verir: "İlham Əliyevin gördüyü tarixi işlərin miqyası o qədər böyükdür ki, bu xidmətlərin bir faizini İlham Əliyevə qarşı mübarizə aparan, özünü lider sayan insanlar görsəydi, indi Azərbaycan cənnətə dönmüşdü". Təbii ki, obrazlı və qroteksvari işlənmiş bu ifadələrin arxasında böyük mətləblər gizlənmişdir, lakin nikbin ovqatlı akademik əmindir ki, bu gün prezidentimizin gördüyü işlərin müqabilində Azərbaycan gün-gündən çıxəklənir və onun "cənnət"ə dönməsi də uzaqda deyil.

İlham Əliyevin xarakter xüsusiyyətlərinə gəlincə N. Cəfərov onun ləyaqətlilik, humanistlik, vətənpərvərlik, qayğıkeşlik, səmimilik kimi xüsusiyyətlərindən də yüksək şövq və məharətlə söz açır və yazır: "İlham Əliyev ona görə güclüdür ki, yaxşı təhsil almış, müxtəlif dillərdə sərbəst danışmağı (beynəlxalq mədəniyyət tipologiyaları ilə təmasa girməyi) dərindən mənimsemış, dünyanın müasir düşüncə texnologiyalarına yiyənənmişdir... Və nəhayət, İlham Əliyev bir də ona görə güclüdür ki, "rəqib"lərindən fərqli olaraq, əli qana batmamış, kürəyi yerə dəyməmişdir... Və yaxşı ki, biz İlham Əliyevlə birlikdə müasir türk dünyasının öndəri Büyük Heydər Əliyevin yaratdığı bu tarixi bütün məziyyətlərlə yaşadıq və öyrəndik. Və yaxşı ki, hadisələrdən düzgün nəticələr çıxara bildik".

Xüsusilə, son dövrlər artmaqdə olan sahibkarlıq fəaliyyəti, yeni iş yerlərinin açılması, ölkəmizin idman sahəsində qazandığı uğurlar və s. kimi

ölkəmizin inkişafına, xalqın rifah halının yaxşılaşdırılmasına xidmət edən bu kimi amillər də məhz İlham Əliyevin ölkə tarixində görmüş olduğu böyük işlərin kiçik bir hissəsidir.

"Mən həmişə Heydər Əliyevin Azərbaycanından bəhs etmişəm. Və elə bilirom ki, artıq İlham Əliyevin Azərbaycanından da danışmaq vaxtı çatmışdır" söyləyən alimin fikrincə, xalq onun etimadını doğrultmayan siyasi xadimi heç zaman ürəkdən müdafiə etmədiyi, onun arxasında getmədiyi halda həqiqi liderin ətrafında bir yumruq kimi birləşmiş xalqının da, ölkəsinin də gələcəyindən böyük qürur hissi keçirir və oxucularını da buna inandırmağa çalışır.

Bələliklə, geniş və zəngin yaradıcılıq diapazonuna malik olan **AKADEMİK NİZAMI CƏFƏROV**un "güclü olmaq güclü şəxsiyyətdən başlayır" fikirlərinə rəğmən, onu da söyləmək olar ki, o, xaraktercə həm də zəngin analitik təfəkkürə malik olan, məntiqi mühakimə gücü, mütləq genişliyi, rəhbərlik səriştəsi, humanizmi, vətənpərvərliyi ilə seçilən bir şəxsiyyət nümunəsidir. Onun parlaq şəxsiyyətində bir harmoniya, vəhdət təşkil edən aşağıdakı keyfiyyətləri də sadalasaq:

I. ZİYALILIQ

II. İNSANLIQ

III. AZƏRBAYCANÇILIQ (TÜRKÜLÜK)

IV. ŞƏXSİYYƏT BÜTÖVLÜYÜ

V. LİDERLİK

VI. ƏZMKARLIQ

VII. SAFLIQ-SƏMİMİLİK

Səsinin həzinliyi də sanki sətirlərə çökmüş, xalq şairi Nəriman Həsənzadənin təbirincə deyə bilərik ki, bu qədər böyük işlərə görə sağ ol, NİZAMİ!

**QƏLƏMİNİZƏ SAĞLIQ, CANINIZA SAĞLIQ,
YENİ YAŞINIZ MÜBARƏK!**

Leyla MƏMMƏDƏLİYEVA,
AU-nun doktoranti

Şəfa Vəli

İkili yalnızlıq

Vəliyeva Şəfa (Şəfa Vəli) 1988-ci ildə Göyçə mahalının Basarkeçər rayonu Dərə kəndində anadan olub. Məlum səbablardan 1990-ci ildən Azərbaycan Respublikası Şəmkir rayonu Ələsgərli kəndində məskunlaşıb. 1994-cü ildə Nəsir Nəsirov adına Ələsgərli kənd orta məktəbini əla qiymətlərlə bitirib, 2009-cu ildə Azərbaycan Müəllimlər İnstитutu Gəncə filialının "İbtidai təhsilin pedaqogikası və metodikası" fakültəsini bitirib.

Azərbaycan Yaziçılar Birliyinin və Dünya Gənc Türk Yazarlar Birliyinin üzvüdür. Kiçik həcmli hekaya və esselərdən ibarət ilk kitabı "Ümiddən olan qurbanlar" 2010-cu ildə işıq üzü görüb.

"Buta-II" "Regionlardakı yazar qadınlarla görüş" seminarının (2012) və DGTYB-nin təşkil etdiyi "Regionlardakı gənc yazarların Bakı görüşü" adlı festivalın (2013, 2014), DGTYB-nin "Ədəbiyyat, təsviri sənət, musiqi və gənclik" layihəsinin (2015-2016) iştirakçısıdır. 1-4 may 2014-cü ildə Türkiyə Cümhuriyyəti Eskişehirdə keçirilən "Yunus Əmrə buluşması" elmi simpoziumunun iştirakçısıdır.

"Gənc qələm sahibləri - 2014" layihəsində "Ən adı şəkil..." hekayəsi ilə qaliblərdən biri olub. AYB-nin nəzdində fəaliyyət göstərən "Gənc ədiblər məktəbi-2"nin dinləyicisi olub (2013-2015).

Gənc yazar kimi uğurlu fəaliyyətinə görə bir il (2015-2016) Prezident təqaüdü alıb. Gənclər və idman Nazirliyinin "Gənclər mükafatı"na layiq görünlüb (2016). Ailəlidir.

* * *

Bundan öncə və sonra
Tüm sabahlar fərqlidi...
Bu sabah umutlara
Geyindirdiyim dərddi...

Pəncərəmdən süzülən
Gün işıqları solğun...
Yanağıma düzülən
Yaş təkəmseyrək...
Nolsun...

Nolsun sənsizləmişəm?!
Sən ki çox uzaqdasan...
Ağlamışam...
Hirslənmişəm...
Nolsun...

Çiynimdə battaniyə,
Əlimdə kağız dəsmal
Yalvarıram sənsizliyə...
Gəl,
Təkliyi başa sal!

De ki, sevirsən məni...
De ki, ağlamaq olmaz!
De ki, yoxluğun boyda
Dünyaya sığmaq olmaz!

Bir də, yadıma sal ki,
Durub çay içməliyəm...
Mənə gələn yoldakı
Səni gözləməliyəm!

* * *

İnandığım doğruları
Boyum boyda doğradınmı?
Sinamışdım oğruları...
Məni də oğurladınmı?

Eh, həyat, həyat...
Həyat...
Güzgüdəki mən deyiləm...
Ah, Allahım!
Bir az uzat
Bu ömrü...
Yaxşı deyiləm...

Düşmüşəm bəxtin gözündən
Ağruların qucağına...
Ölüm,

Mən sənin əlindən
Qaçdım...
Sənin acığına!

* * *

Tənha aşıqlərə keşik gecələr
Mənim təkliyimə yiye çıxmadı...
Fələklə əlbirdi keşiş gecələr...
Ümiddən düymələr heç açılmadı...

Yiyəsiz sevdanın saçı pırtlaşışq,
Daha indən belə hörüyü gəlməz...
“Yaniq Kərəmi”yə ağlayan aşiq
Güzgü qabağında gülməyə bilməz...

Dedin göz yaşıyla islanmışdır
Pəncərən önündə qızılğulların...
Səni xatırəylə ağlatmışdır?
Ay şəhi qurusun qızılğulların!

* * *

Hərdən söylənirik...
Belə...
Elə bilirlər xoşbəxtik...
Kim nə bilir, bu könülə
Tanrı qiymadı xoş bəxti...

Axşam-axşam nə göynəyir
Bu “mən”i sevməyən ürək?
Görsən o zalımı, denən:
– Sağ əlini başıma çək...

Bəlkə də, heç şeir deyil,
Bir könüllük xətadı bu...
Bu qız da “sevdalı” deyil...
Fikir vermə, həyatdı bu...

* * *

Kim dedi ki, səninçün
Bu qız təkcə ağlayır?
Bürünüb küçələrə
Bütün Gəncə ağlayır...

Kim dedi axı sənə
Bu qız ölü dərdindən?
Gizlənib döngələrə
Gəncə susur qəhrindən...

Kim uydurub bu sözü:
– Bu qız sənsiz öləcək?
İnanma, ömrüm-günüm,
Qiymaz sevənə Gəncə.

* * *

“Ayrılıq ölüm deyil ki...”
– deyib də getməyə nə var...
Bax, o qaraçı deyir ki:
– Yollara gülməyə nə var...

MƏNDƏ BİR ŞƏKİL VAR

Məndə bir şəkil var...
Basıb qoynuma
Ağlaya bilmirəm...
Ürəyim gəlmir.
Bircə gün baxmasam...
Günüm axşam olur,
Canıma sinmir.

Məndə bir şəkil var,
Ay “ayrıldığım”...
Bizi ayırammır
İllər hələ də...
Elə bil yaddaşım
Donub qalıbdı
O şəklin sən olan
Sol tərəfində...

Məndə bir şəkil var...
O şəkil ikiydi
Çəkilən zaman...
Gözümdən asılıb
Çəkdirdiyimiz...
Yaman fikirliyəm,
Atmisan?
Yoxsa...
Səndə də qalıbmı
“Bizim ikimiz”?

* * *

Ümidi çıynınə atıb aparır,
Mənim günahıma batıb aparır,
Hər gün göz yaşından tutub aparır,
Alın ayrılhığın əlindən məni...

Üzü yoxluğuna gül axtarıram,
Gələrsə... gəlməzsə...
Söz toxuyuram...
Susub gizlənirəm, dinib qorxuram,
Alın ayrılhığın əlindən məni...

Qaçmağa düz səmtə cığır gəzirəm,
Belə sevməməyə ağıl gəzirəm,
Neynim mən daş olmuş fağır?!
Bezirəm...
Alın ayrılhığın əlindən məni...

İzlərinlə naxışlanmır,
Cığırlar yiyesiz qalıb.
Gicitkənlər ovxalanmır,
Quzuqlağı qocalıb...

O kənd bir başqa darıxb...
O kənd bizi axtarırmış...
Dağlar kənd yoluna baxıb
Dərə boyu ağlayırmış...

Fikrin varmı, kiriyərmi
Bizi görsə o dağ kəndi?
Həyasından əriyərmi
Aramızda həsrət bəndi?

* * *

Adamlar bilirlər...Vallah, bilirlər,
Kimin kimsənəsi hansı səmtdəndi...
Baxma ki, üzünə baxıb demirlər,
Adın dillərinin əzbərindədi.

Adamlar öyrənib...Vallah, öyrənib,
Sənin gözlərinin baxdığı yanı.
Hələ bir adına “dastan” düzəldib,
“Şennik” düzəldirlər dərdlərin səni.

Adamlar yamandı...Vallah, yamandı,
Çox yaman kəlməylə çəkilər adın...
Həyatı qucaqla!
Bacar, amandı!
Ey kimi-kimsəsi olmayan qadın!

* * *

Gəlmədiyin günlərdən
Daha bir bazar günü...
Kədəri ürək üzən,
Kimsəsiz həftəsonu...

Həvəsim də qalmayıb
Piçıldayım: “Gəl!” – deyə...
Payızda gülmü qalır
Yollarına düzəməyə?!

Ovuc-ovuc dərd içməkdi
Yoxluğuna tək çarə...
Sənsizliyim xəstəlikdi:
“Üstünə sağlıq, ölürləm...”

* * *

Gecələr xeyrə yozulmaz,
Mənsiz hər axşamın xeyir.
Qanadların qarsılanmaz,
Xatirələr şamın deyil...

Susub gedər tək gedənlər,
Dilində bir ad möhürlər...
– Sənsiz ölmədim?! – deyənlər
“Mən”i çoxdan öldürüb'lər.

Qadınlar getməyi bilmir...
İlk döngədə heykəllənir...
Hər gedən qadın əlini
Arxaya uzadıb gedir.

* * *

Bütün səhvlər, xəyanətlər
Bəxtimin yeddi rəngiyimş.
Bəd görünən əlamətlər
Qaratoyuq nəğməsiymiş...

Ciyərə çatmır havası,
Bakının dumani sarı...
Qara qızın baxt davası
Yola salır “xoş baxtları”...

Sevdiyim “3”-lər böyüdü,
Boyu boyuma çatmadı...
Yazdı gör kimlər öyüdü?!
“Öyüdlülər” azalmadı.

Dərdi bilən söz söyləməz,
Uçar, uçar, qanadı söz...
Desinlər, bu qız düzəlməz!
Desinlər ki, tutmadı söz!

Bircə sən bil...
O bildiyin
Yaman ağrıldı bu qızı.
Hamının atlığı yerdə
Təkcə söz tutdu bu qızı!

* * *

Uçurumdu, uçurum,
Hikkə geyinən gözlər.
Uçuram... Hey uçuram...
Buludlanıbdı sözlər.

İndicə, bax, indicə,
Bir leysan başlayacaq.

İncə-incə, çox incə
Bir hava çalınacaq.

Dərə-dərə, ocaq-ocaq,
Sevda haraylanacaq.
Göy qurşağı çıxacaq,
Adı “ŞEİR” olacaq.

* * *

Nə gözəl atmışan məni,
Nə də gözəl unutmusan.
Başımı qatmışan sənlə,
Dərdimə ünvan olmusan.

Yollar uzun, addımlar boz,
Ümidim sənə tərəfdi.
Kim dedi bu qisməti yoz?
Bəxt yazan da bitərəfdi!

Məni gözəl aldatmışan,
Mən də gözəl incimisəm...
Məni şeirinə qatmışan?
Şeirindən də küsmüşəm.

BİLMƏ, QARAÇI QIZI

Yordun məni alqışlarla:
“Bəxtin açsin yollarını”.
Ovcumdağı qırışlarla
Ölçmə ömür yollarımı,
Ölçmə, qaraçı qızı...

Sən dedin, könlüm utandı:
“Kimi sevirsən, bilişəm”.
Qürurumla arzuladım,
Sevilmədiyimi bilmə,
Bilmə, qaraçı qızı...

Sevdiyim ruh əhvalidi,
Canı-qanı mənim deyil...
Bu axşam qanım qaradı,
Bu axşam da mənim deyil,
Görmə, qaraçı qızı...

SƏRGİ

1988-ci
ildə doğulub.
Azərbaycan
Dövlət
Rəssamlıq
Akademiyasının
dizayn
fakültəsini
bitirib.

*Ihsan
Isədova*

